

קונטרס
איש האלוקים
רבינו האר"י ז"ל

כולל
דברי זכרון חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול
רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

ביומא דהילולא של
רבינו האר"י ז"ל

בצירוף קונטרס
במשנת רבינו האר"י ז"ל

יוצא לאור לרגל יומא דהילולא
ה' מנחם אב תשפ"א
ירושלים עיה"ק תוכב"א

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר
הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

מפתח הענינים

קצת על רבינו האר"י ז"ל..... ה

אגרא דבי הילולי מילי / 'איש לפי מהללו' / אם מהלל תורה וחכמיה הוא מוכבדי השי"ת / לא להתפעל מהמראה החיצוני / המבחן האמיתי / מעלת המספר בשבח הצדיקים / על ספר 'נגיד ומצוה' / טרחתו והעמקתו בלימוד הזהר הקדוש / יגיעתו שבוע אחד על פסקא אחת בזהר / טרחתו המרובה של האר"י ז"ל בעת יגיעתו בתורה / אגרא דשמעתתא סברא / גדולתו בחכמה של רבינו האר"י ז"ל / עיקר ההצלחה - עמלות בתורה / גדולתו של רבינו החזון איש / זכה לגילוי אליהו / מדורו של רשב"י עד דורו של האר"י ז"ל / עליית למרום שבית שבי / מעלת לימוד האגדה / קביעות ללימוד אגדה ומוסר / קביעות בלימוד בספר מנורת המאור / פרד"ס / ידיעתו במעשה בראשית ועוד / קנין מלא / 'שיחת דקלים' / היה מריח בריח הבגדים / חוש הריח הטהור / ידיעה תמידית / עדותו של מרן הבית יוסף על האר"י ז"ל / שנות חייו של רבינו האר"י ז"ל / אפר פרה אדומה שהיה לרבינו האר"י ז"ל / חכמת הפרצוף והחלומות ושרטוט הידיים / זהירות שלא לפנות לאנשים שאינם ראויים / האר"י ז"ל היה בקי בגלגולים / היה רואה על המצח ועוד / תיקון לכל אחד ואחד / 'עוון טבל ראיתי כתוב במצחק' / אזהרתו על עוון צער בעלי חיים / זהירות בצער חבריו ובני משפחתו / עוד מעשה על צער בעלי חיים / היה נותן תיקון לכל אחד ואחד / עיקר התפקיד של הנביא / 'אבן במאי זהיר טפי?' / איבדנו את כל המעלות הללו בגלות / מצוות שאדם להוט אחריהם - עליהם יתן את הדגש / היה מוציא הנשמה ומדבר עמה / 'בוקר ויודע ה' את אשר לו' / היה רואה הנשמות / יש כח בידו לתקן הנשמות הנדחות / היה רואה הנשמות אפילו בעיניים סגורות / נקטינן כדברי רבינו האר"י ז"ל נגד מרן ז"ל / אופנים שונים ב'קפיצת הדרך' / היה יודע כל מה שנגזר בשמים ובארץ / פתח בתורה וסיים במידות / התורה אינה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות / 'דרופתקי דאורייתא' / אם יהיה זכות יחזור וילמדם / היה עת רצון לגאולה / 'כל רודפיה השיגה בין המצרים' / אופן הכניסה למלך / כניסה למלך כשהוא מחוץ לביתו / המלך בשדה / אבלות על חורבן הבית בימי בין המצרים / דקדוק ההלכה עד הרגע האחרון / ה'טהרה' שעשו להאר"י ז"ל

זהירות בברכות..... כד

עיקר השגת האדם לרוח הקודש בכוונת הברכות / שיא השיאים השגת רוח הקודש / לברך בכוונה ובשמחה / ראייה מתלמוד ערוך לדברי האר"י ז"ל / מאן דבעי למהוי חסידא, ללמוד את הלכות ברכות / הזהיר בברכות נקרא 'חסיד' וחסידות מביאה לידי 'רוח הקודש' / ברכת ה'מפיל' בקריאת שמע שעל המטה / 'ברכות הרבה תיקנו חכמים כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה מומו' / הטעם שתיקנו לברך מאה ברכות בכל יום / כאשר האדם מברך מכניס בליבו יראת ה' / 'מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה' /

אין לאדם שעה קלה אחת ביום בלי שתהיה לו התבוננות בחי העולמים / השגת רוח הקודש לא תלויה דוקא בזמן בית המקדש / מהו טיב הברכה שהאדם מברך / מפנקס קבלותיו של ר' ישראל סלנט זצ"ל / בימים אלו צריך להשתדל יותר / ברכות השחר בכוונה ובהתבוננות / לא לברך ברכות השחר כשהוא זורק את הברכות מפיו / מואה ברכות בכל יום - מדוע אינם מקדשות את האדם? / התבוננות בברכה למי מברך ועל מזה מברך

ניצול הזמן לתורה.....לח

הפרו תורתך - בלי סיבה / אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד - עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם' / הסיבה בגינה זכה רבינו האר"י ז"ל למדרגתו / זמנים של רפיון מבלי סיבה / ניצול ימיו שישי / גם בבית המדרש וגם בצנעה... / צריך להיות 'סוחר' בענייני תורה ומצוות / בשביל שהאדם לא יושפע צריך להרבות בעסק התורה

זהירות ממוותרות.....לח

תוכחתו של המגיד למרן הבית יוסף ז"ל / 'עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו!' / למעט בתענוגים ועידונים / הנהגתו של רבינו האר"י ז"ל / 'התקן עצמך ללמוד תורה' / מעשה נפלא עם הגאון מהר"י קובו זצ"ל

שמחה בעבודת ה'.....לז

האר"י ז"ל זכה למדרגתו בגלל שמחתו בקיום המצוות / החובה של השמחה בקיום תורה ומצוות / עיקר השכר הוא על השמחה במצוה / שכר אלף ידות / השמחה זוכה לרוח הקודש ולגילוי רזים / דברי הרמב"ם על עבודת ה' בשמחה / לפום צערא אגרא / השמחה בעבודת ה' הקב"ה משמח אותו עוד ועוד

קצת על רבינו האר"י ז"ל

אגרא דבי הילולי מי"י

היום ה' מנחם אב תשמ"ה, יום ההילולא של רבינו איש אלהים קדוש ונורא ולו דומיה תהילה רבי יצחק לוריא אשכנזי - רבינו האר"י ז"ל - זצוק"ל. הוא עצמו לימדנו ביאור נפלא בגמרא מסכת ברכות (ו:), הגמרא אומרת, "אגרא גבי הילולי - מי"י", הפשט הפשוט, השמחה אצל ההולך לשמח חתן וכלה, השכר הוא על 'מי"י', שהוא משמח את החתן והכלה במי"י, במי"י, במה שאומר 'כלה נאה וחסודה', כיון שבדיבורים אפשר לקרב אחד אל השני ולשמח את החתן ואת הכלה. אבל רבינו האר"י ז"ל (ליקוטי הש"ס ברכות שם) ביאר, אגרא גבי הילולי מי"י, ביום ההילולא של הצדיק, ביום פטירתו של הצדיק שהתבקש בישיבה של מעלה - עוסקים בתורתו, בכל העולמות כולם עליונים ותחתונים יושבים ועוסקים בתורתו של אותו צדיק, ואין לך שכר גדול מזה. ולכן גם אנחנו מתורתו בעזרת ה'.

'איש לפי מהלל'

נקדים מה שלימד אותנו שלמה המלך ע"ה החכם מכל אדם יסוד נפלא, "מצרף לכסף וכור לזהב, איש לפי מהללו" (משלי כו כא), מפרש רבינו יונה ז"ל בספר שערי תשובה (שער ג אות קמח), "פירוש, מעלות האדם לפי מה שיהללו", אם אתה רוצה לראות את האמת מה מעלתו של האדם מה מדרגתו מה מציאותו מה מהותו, תבחון תסתכל ותעיין את מה ואת מי הוא מהלל, "אם הוא משבח המעשים הטובים, והחכמים והצדיקים, תדע ובחנת כי איש טוב הוא, ושרש הצדק נמצא בו, כי לא ימצא את לבו רק לשבח את הטוב והטובים תמיד בכל דבריו, ולגנות את העבירות ולהבזות בעליהן, מבלי מאוס ברע ובחור בטוב. ואם יתכן כי יש בידו עונות נסתרים - אבל מאוהבי הצדק הוא, ולו שרש בבחירה, והוא מעדת מכבדי ה'".

אם מהלל תורה וחכמיה הוא ממכבדי השי"ת

זה סימן ובחינה שבאמת האדם הזה הוא מעדת מכבדי ה'. מה'כת' הו' של מכבדי השי"ת. "מצרף לכסף וכור לזהב איש לפי מהללו", כמו שאת ה'כסף' צורפים מהסיגים, וכמו שב'כור' מכניסים את העפרות זהב ועל ידי האש הלוהטת שיש בכור כל הסיגים והפוסלת יוצאים החוצה, זה הבחינה לעשות זהב טהור - כך 'איש לפי מהללו', את מי שהוא מהלל זה ראייה ששם הוא אחוז. ולמרות שיכול להיות שיש לו עוונות נסתרים, אף על פי כן, אם הוא מהלל את התורה זה מלמד שהשורש שלו הוא טוב, אלא שצריך הוא לעשות תשובה על עוונותיו.

לא להתפעל מהמראה החיצוני

אבל כנגד זה, אם הוא להיפך, "המשבח מעשים מגונים או מהלל רשעים - הוא הרשע הגמור והמהלל את עבודת ה' יתברך". לא תתפעל אם תראה אחד שהוא לכאורה נראה 'צדיק', 'חסידיא קדישא ופרישא', יכול להיות שהוא עטוף ב'טלית של תכלת', והוא מניח תפילין דרש"י ודר"ת ושימושא רבא (בבא אחת...), אם אתה שומע אותו שהוא משבח את הרשעים - אל תתפעל מהמראה החיצוני, זה שום דבר. הוא רשע גמור, הוא מהלל את ה'. זה פסק של רבינו יונה מגדולי רבותינו הראשונים ז"ל.

המבחן האמיתי

וזה מבחן אמיתי. אם באמת שבח ורוממות של חכמי התורה בפיו - הוא מהעדה של אוהבי ה'. אבל אם תמיד הוא מותח ביקורת על התורה ועל חכמי התורה ותלמידי הישיבות, הרי זה ראייה שהוא מהכת הזו של מחללי השי"ת. הבחינה היא 'איש לפי מהללו'. את מי הוא מהלל ומשבח. מה הוא רוצה שהבן שלו יהיה, שיהיה 'בן תורה', או שיהיה 'שוטר עצוב...'. זה הסימן המובהק לדעת מי הוא^א.

מעלת המספר בשבח הצדיקים

נמצינו למדים, לשבח את המעשים הטובים החכמים והצדיקים, זה דבר גדול וחשוב. והוא מעדת אוהבי ומכבדי השי"ת. ועל כן אנן בדידן נעסוק בזה היום לספר ולשבח קצת ממה שהובא בספרים הקדושים מעט אפס קצהו ממש, 'כטיפה מן הים', על רבינו איש האלקים האר"י ז"ל. וכבר כתב רבינו החתם סופר בתשובותיו (ח"ו סי' נט) "לספר בשבח הצדיקים הוא מצוה גדולה", ובספר לבנת הספיר המיוחס לחד מן קמאי רבינו דוד בן רבינו יהודה החסיד ז"ל (דמ"ג ע"ג) כתוב: "מצוה גדולה לשבח את החכם והצדיק וכו' כי טוב לעולם, כי בסבה זו ילמדו בני אדם חכמה וגם תחזקנה ידיהם ויאחזו צדיק דרכו וטהר ידים יוסיף

א. 'מסירות נפש' לברכת הלבנה...

כאן בירושלים לפני מאה שנה בערך, היו את הראשונים שפרצו את חומת התורה והקדושה בירושלים. הם לא יכלו כאן בעיר מלאה תורה חכמים וסופרים, לבוא ולעשות מה שהם רוצים. והיו צריכים להראות גישתם ודעתם, והסתירו אותה. שמעתי שפעם אחת באיזה מוצאי שבת אותם אנשים שאינם מהוגנים רצו לעשות 'ברכת הלבנה', אבל הלבנה לא נראתה, ועל כן ב"מסירות נפש" לקיום המצוה הם לקחו 'פנסים' והלכו כמה קילומטרים לחפש את הלבנה כדי לברך את 'ברכת הלבנה'. וכל זה הבל ורעות רוח ושוא נתעה, כי כל זה היה מן השפה ולחוץ, כי היו הם מהללים את הרשעים, ואנשים כאלה הם כת שונאי ה'. כת הרשעים. ועל כן חכמי התורה בירושלים ידעו להתייחס אליהם בהתאם, ולא שתנו לבם לפעולותיהם.

אומץ, וכן רגילים חכמי ארץ ישראל, כי שבח לומדי התורה שבח הוא לתורה", ואדונינו הרמב"ם בפירושו למסכת אבות (סוף פ"א) לימדנו להועיל: "לשבח החשובים ולהודות מעלותיהם כדי שיטבו מנהגיהם בעיני בני אדם וילכו בדרכיהם הוא מחלקי הדיבור האהוב", ואין עושין נפשות לצדיקים אלא דבריהם הן הם זכרונם לטובה ולחיים.

על ספר 'נגיד ומצוה'

תחילה נראה להקריא מהקדמת ספר 'נגיד ומצוה', שהוא חיבור יקר שחיבר אותו הרב המקובל האלהי רבי יעקב חיים צמח ז"ל, שהוא היה מגורי האר"י, [הרי ידוע שלרבינו האר"י ז"ל היו תלמידים שהם מכונים בשם "גורי האר"י", והוא היה מהתלמידים הללו. יותר נכון מתלמידי התלמידים, הוא היה תלמיד מהרח"ו - רבי חיים ויטאל ז"ל], וכאן בהקדמת ספרו הוא כותב מעט משבחו של רבינו האר"י ז"ל. נקריא את לשונו.

טרחתו והעמקתו בלימוד הזהר הקדוש

במה הוא פותח? "השגת מורי זלה"ה", רבינו האר"י ז"ל, מה שהוא השיג "בזאת החכמה", בחכמת הקבלה ועסק התורה, "כי בתחילה היה קורא בזהר, והיה טורח בלשון הזהר כדי להבינו", זה לא קל, יש אנשים שהם רגילים לקרוא 'זוהר', כן מבין לא מבין 'אחד למעלה ושבע למטה', זה גם חשוב, כל מילה מצוה. אבל העיקר זה להבין, זה לא סתם לקרוא 'מקופיא', אלא להבין היטב. כשהיה רבינו האר"י ז"ל לומד את ספר הזהר הקדוש, היה טורח ומעיין בלשונו להבינו על בוריו.

יגיעתו שבוע אחד על פסקא אחת בזהר

וכל כך היה מתייגע בלימודו הזהר הקדוש, "ולפעמים היה טורח שבוע אחד בהבנת דיבור אחד", היה יכול לשבת על פסקא אחת מספר הזהר הקדוש לטרוח על זה שבוע שלם בהתאמצות, שבוע שלם על הבנת דיבור ופסקא אחת, "ולפעמים היו אומרים לו", היו מודיעים לו מן השמים, "שכן הבנת דברי הרשב"י זלה"ה", אחרי כל העמל שהתייגעת הבנת באמת דברי הזהר הקדוש, "אבל שעדיין שצריך להעמיק יותר על אותו דיבור של הרשב"י זלה"ה", עם כל מה שבמשך שבוע טרחת, שבוע 'הקאת חלב' שינקת משדי עמך על התורה - כל זה עדיין לא מספיק. אתה אמנם הבנת, אבל יש עומק לפניך מעומק.

טרחתו המרובה של האר"י ז"ל בעת יגיעתו בתורה

וזו לשון תלמידו המובהק רבינו חיים ויטאל - מהרח"ו - ז"ל (שער המצוות פרשת ואתחנן) כשהוא מספר על דרך הנהגת הלימוד אצל רבו רבינו האר"י ז"ל, "בענין עסק ההלכה", זה לימוד התלמוד, "בעיון עם החברים", איך שהיה רבינו האר"י ז"ל לומד, "ראיתי למורי

זל"ה מתגבר כארי בכח בעת שהיה עוסק בהלכה", בלימוד התלמוד, "עד שהיה נלאה ומזיע זיעה גדולה", עד שהיה עייף ו'סחוט' אחרי שהיה גומר את הלימוד. "ושאלתי את פיו מדוע טורח כל כך?", כבוד הרב, יום יום אנחנו רואים אותך שאתה יושב וממש מוציא את הנשמה בלימוד שלך, מה הענין בזה? תלמד כמו שכולם לומדים (יש רגל על רגל, וסגריה, וכוס קפה וכו'...), למה צריך את כל הטורח הגדול עד שנלאה מאוד ומזיע כל כך גדול. "והשיב לי, כי הנה העינין לשבר הקליפות", הם כוחות הטומאה, "שהם הקושיות שיש בהלכה ההיא, שאין מניחים לאדם להבין אותה, ולכן צריך האדם לטרוח ולהתיש כחו אז, כי לכן נקראת התורה תושיה שמתשת כחו של העוסק בה, ולכן ראוי לטרוח ולהתיש כחו בהיותו עוסק בהלכה".

אגרא דשמעתא סברא

הגמרא (ברכות ו:): אומרת: "אגרא דשמעתא סברא". מפרש רש"י (ד"ה אגרא): "שהוא יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר". זה עיקר העיקרים, העמלות, והשכר של הלימוד הוא על העמלות והיגיעה.

גדולתו בחכמה של רבינו האר"י ז"ל

ומוסיף מהרח"ו ז"ל, "מורי ז"ל", רבינו האר"י ז"ל, "היה מהיר וקל העינין בתכלית", לא מדובר כאן על אחד שמתקשה בלימוד ו'לא מבין', ועל כן צריך לטרוח כל כך, לא כך, אלא מוחו היה זך ומצוחצח, ואף על פי כן היה עמל כל כך בתורה, "ורוב הפעמים היה מעיין בכל הלכה והלכה שישנה דרכים של פלפול, כנגד ששת ימי החול", בכל מהלך ולימוד היה שישנה אופנים באופן הפשטי של פלפול, "ואחר היה מעיין דרך שביעי על דרך הסוד כנגד יום השבת שאין בו קליפות", מה רבותינו כיוונו לפי סודם של דברים, הרי זה דבר פשוט וידוע שכל דברי רבותינו בתלמודים ובמדרשים, הגם שהם דיברו לכאורה בפשט הענין אבל מי שקיבל את המפתחות האמיתיות יודע שכל דבריהם מיוסדים על אדני פז, סתרי תורה. מי שמבין - מבין. ומי שלא, מסתפק בפשט הענין. ורבינו האר"י ז"ל היה טורח בפשט הדברים שישנה דרכים ומהלכים, ואחר כך להבין סודם של דברים.

עיקר ההצלחה - עמלות בתורה

לא לחינם רבי יעקב צמח ז"ל פותח בזה (ואחר כך רק שאר השבחים), כיון שזה עיקר העיקרים שאדם ייגע בתורתו, וזה סוד ההצלחה, כיון שזה הבשר והדגים, וזה עיקר העיקרים להצלחה בתורה, וזה ניתן לכל אחד ואחד להשתדל להתאמץ ולהתייגע בתורה, למסור נפש על לימוד ההלכה. זה לא רק לרבינו האר"י ז"ל, אלא על כולנו. לא 'מקופיא' ו'גירסא' בדרך עראי, חלילה וחס, אלא למסור נפש על לימוד ההלכה.

גדולתו של רבינו החזון איש

גדול אחד שהכיר את רבינו החזון איש בחו"ל, אמרו לפניו בשבחו של החזון איש שהוא לומד מאה דף גמרא ביום! אמר להם, "יכול להיות, אבל אני ראיתי שהיה יכול לשבת מאה יום על דף אחד", זו גדולה, זה עמל ויגיעה. כמו שראינו על רבינו האר"י ז"ל כי במשך שבוע אחד עמל על פסקא אחת, לעיין מה רבותינו כיוונו בכל מילה ומילה ומה עומק דבריהם. זה הכח, לעיין ולחזור ולעיין, וזה סוד ההצלחה. וזה מה שהקב"ה מבקש מאיתנו שתהיה עמלים בתורה (רש"י ר"פ בחוקות), לא לומדים בתורה סתם מקופיא, עמילות בתורה.

זכה לגילוי אליהו

מוסיף מהר"י צמח, "ואחר כך נגלה אליו אליהו זכור לטוב", כולם מחכים ומצפין לגילוי אליהו הנביא... אבל לא עושים כלום, חושבים שזוכים לזה על ידי 'מתנת שמים' סתם כך. וזה לא כך. זה מגיע רק למי שהוא ראוי ו'בר הכי'. לא לחינם הפייט (בפיט למוצאי שבת) אומר "אשרי מי שראה פניו בחלום", כי אפילו אם רואה אותו בחלום זה כבר מדריגה אחרי כל הטורח וההתאמצות היגיעה והזיעה הגדולה רק על ידי זוכה שנגלה אליו אליהו הנביא זכור לטוב.

מדורו של רשב"י עד דורו של האר"י ז"ל

ואחרי שנגלה אליו אליהו הנביא, "ואחר כך היה משיג" רבינו האר"י ז"ל "כל הדברים גדולים וקטנים של כל מיני חכמות", כל חכמת התורה הכל בכל מכל כל. וכל כל הפליג בחכמה, עד שמעיד, "ומדרא דרשב"י ע"ה", מדורו של רבי שמעון בר יוחאי, "עד הרמב"ן זלה"ה", שהיה מגדולי רבותינו ראשונים כמלאכים, "הייתה זאת החכמה", חכמת הקבלה, "הולכת מפה אל פה", ב'מסורת' אצל אנשים מסויימים 'פה אל פה', "וגם אליהו זלה"ה היה נגלה לקצת מאותם החכמים ולימד אותם" סודות התורה, "ומרבי שמעון בר יוחאי ועד עתה", עד דורו של רבינו האר"י ז"ל, "לא היה מי שיודע בזאת החכמה על אמיתותה כמוהו", כרבינו האר"י ז"ל, "וזכיתי לראות בעיני אדם כזה", אחד שזכה לעמוד על סודות התורה על אמיתותם.

עלית למרום שבית שבי

לא לחינם אומרים על הפסוק "עלית למרום שבית שבי, לקחת מתנות באדם" (תהלים סח ט), שפסוק זה על משה רבינו ע"ה (וע' שבת פט.), וכבר פירשו המפרשים שב"י ראשי תיבות רבי שמעון בר יוחאי, וגם רבי יצחק בן שלמה, הוא רבינו האר"י ז"ל. וגם רבי שלום

בן יצחק, הוא רבינו הרש"ש ז"ל, כי אמרו על רבינו הרש"ש ז"ל שהוא גלגול של רבינו האר"י ז"ל (א"ה, ראה בקונטרס משנת האר"י המצורף ס' יא). אלה הגדולים הללו שמסרו נפש על החכמה הזו.

מעלת לימוד האגדה

מוסיף מהר"י צמח (שם בהמשך), "והנה ראו עיני אדם כזה, הוא מורי זל"ה", רבינו האר"י ז"ל, "שהיה יודע במשנה ובתלמוד ובהגדות ובמדרשים", ובספרי פרשת עקב (סוף פסקא מט) אמרו, 'רצונך להכיר מי שאמר והיה העולם?' - למוד אגדה, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומדבק בדרכיו'. כל מוסר רבותינו וכל ענייני יראה ותיקון המידות מונח באגדות רבותינו. אלה הם ספרי היראה והמוסר. ואין מי שפטור מהלימוד הזה.

קביעות בלימוד אגדה ומוסר

אם אתה רוצה קצת להכיר את 'מי שאמר והיה העולם', קצת לנטוע אמונה בעצמך ולקנות מידות טובות, קצת להוציא מעצמך דעות זרות - תתעסק בדברי רבותינו במקצוע ה'אגדה' שבדבריהם. כזה יש מוסר, והלימוד בהתבוננות פותח את הלב, פותח את העיניים, ומקרב את האדם לאביו שבשמים. אם אדם יושב ומעיין בדברי רבותינו הקדושים זה פותח את הלב. יעשה לעצמו איזה קביעות קצת תאמינו לי ירוויחו מזה הרבה, רווח גדול וברכה גדולה יש בזה.

קביעות בלימוד בספר מנורת המאור

יש ספר נפלא מאד, שווה לכל נפש, שליקט וקיבץ כל אגדות רבותינו בתלמודים ובמדרשים, ספר 'מנורת המאור', אשרי מי שזוכה ללמוד בו, הוא שווה לכל נפש, וזה מועיל מאד לאדם. וראיתי עדות על רבינו החתם סופר זצ"ל, שאמר על עצמו שאם יום אחד הוא לא לומד מוסר הוא מרגיש התקררות בעבודת השי"ת (חוט המשולש עמוד צד), למרות שהוא היה מלאך ה' צבאות, היה צריך לקבוע בעל יום ללימוד מוסר. ועם הבנות שלו היה החתם סופר יושב ולומד בספר הזה - 'מנורת המאור' (חוט המשולש עמוד צ). כי גם לנשים יש יצר הרע, ומה התיקון והמיתוק? - לימוד אגדה ומוסר להכניע ולשבר כחות היצר.

ב. זו לשון החיד"א זצ"ל בספר שם הגדולים ח"א (מע' י אות שלב): ושמעתי מפי ת"ח מארץ המערב הפנימי חכם ר' מסעוד שמצא שהגיד האר"י על פסוק עלית למרום שבית שבי, שב"י ר"ת שמעון בן יוחאי. ואמר החכם הנוכח ואני רמזתי עליו כי שב"י למפרע ר"ת יצחק בר שלמה, שהוא האר"י זצ"ל, על דרך מעת היותה שם אני. עכ"ד. עכ"ל.

פרד"ס

מוסיף מהר"י צמח, שהאר"י ז"ל היה יודע משנה ותלמוד ואגדות ומדרשים (כמו שאמרנו), ולא סתם 'לימוד', אלא "על כל דבר ודבר כמה פנים פרד"ס", פרד"ס הכוונה פשט רמז דרש סוד, על כל מהלך בדברי רבותינו, "והדברים מוכיחים", לא צריכים ראיות למי שמכיר ולומד דברי רבינו האר"י ז"ל.

ידיעתו במעשה בראשית ועוד

עוד מוסיף הנגיד ומצוה (שם בהמשך), "והיה יודע זאת החכמה", חכמת הקבלה, "על אמיתותה" כמו שאמרנו, שלא קם כמותו מזמן רבי שמעון בר יוחאי, "ובמעשה בראשית ובמעשה מרכבה", הכל הוא ידע על אמיתות ועומק כוונת הדברים. אנחנו רק קוראים 'מעשה בראשית' 'מעשה מרכבה', אם ישאלו אותנו מה הכוונה? גם זה לא נדע... "והיה יודע כמה מדרגות יש בנבואה, או בקול או בדיבור או בהבל, ומאיזה בחינה אתנביאו", יש בזה בחינות ומדרגות שונות, כמה מדרגות ומהלכים יש בהשגה של רוח הקודש, אצלנו 'רוח הקודש' זה מתבטא על אדם שאנחנו סוברים שהוא יודע עתידות, אומרים 'הוא בעל רוח הקודש'... זה לא כך, יש הרבה אופנים ב'רוח הקודש', עצם זה שהאדם דבוק עם בוראו וקונו כל הזמן זה עצמו רוח הקודש.

קנין מלא

ובכל המקצועות הללו שהוא קנה, "וכל דבר ודבר היה יודע על אמיתותיו", הוא לא קנה מעט או 'למחצה', אלא כל דבר ודבר לאמיתותו. כי כך הייתה דרכו, שהיה מתייגע ועמל בכל דבר ודבר עד מיצוי הדבר לאמיתותו.

'שיחת דקלים'

ולא זו בלבד, אלא גם היה יודע כל מיני חכמות בצפצוף האילנות והדקלים והעשבים והדומם, בסוד כי אבן מקיר תועק (חבקוק ב יד), ובשלהבת האש, ובצפצופי העופות, ובשיחת המלאכים, אדם יוצא בחוץ ושומע את ה'רחש' ו'רשרוש' האילנות, מה זה אומר לו? שום דבר... אבל רבינו האר"י ז"ל ידע והבין, וכמו שהגמרא (סוכה כח.) אומרת שיש 'שיחת דקלים', שהיה יודע רבן יוחנן בן זכאי להבין את ה'שיחה' הזו, כך גם רבינו האר"י ז"ל קיבל הבנה וידיעה בדבר הזה. וגם ב'דומם', אנחנו לא מבינים בכלל מה הכוונה, אבל בה מה שהנביא חבקוק לימדנו כי יש 'דיבור' של 'דומם', שה'קיר' מדבר, אבל למי יש את האוזניים 'לשמוע' אותן? - רבינו האר"י ז"ל היה יודע לשמוע את זה.

היה מריח בריח הבגדים

ועוד מספר ה'נגיד ומצוה' על האר"י ז"ל, "והיה יודע ומכיר בריח הבגדים כמו אותו התינוק דפרשת בלק", בזהר הקדוש בפרשת בלק (דף קפו ע"א) מובא מעשה נפלא, על שנים מהחכמים שהיו מהלכים בדרך, ובדרך פגש בהם תינוק אחד, ואמר להם אני מריח שלא קראתם היום קריאת שמע, אמרו לו אתה צודק, היינו עוסקים היום במצות הכנסת כלה, והכלל הוא 'עוסק במצוה פטור מן המצוה', ועל כן לא קראנו קריאת שמע. זה אחד שלא פגם, כל כולו קדש קודשים מלאך ה' צבאות, גם ב'ריח' יכול להריח ולדעת. ורבינו האר"י ז"ל גם זה נגלה לו מסוד ה' ליראיו, והיה מריח בריח הבגדים ויודע.

חוש הריח הטחור

לכל מעשה שהוא לא בשלימות או חטא חלילה, יש לו את הריח שלו. "חטאי, לו יריחו בם שכני - אזי ברחו ורחקו מגבולי" כלשון הפייט (פיט לראש השנה "אלקי אל תדיעני כמעלי"). יש לנו 'נס' שחוש הריח שלנו הוא לא כל כך חזק, ואנחנו לא מריחים טוב... אבל הטהורים היו מריחים. לכן הגמרא בסוף מסכת סוטה (מט.) מספרת שאחד החכמים הריח שם איזה ריח, ואמר לו אביו, 'בני, טהרה יש בך'. אם חוש הריח שלך חי וקיים ויכלת לתפוס ולקלוט ולהריח נכון, אזי מוכח שטהרה יש בך.

ידיעה תמידית

ומעיד התלמיד, "וכל זה היה יודע בכל עת ובכל רגע", לא רק לפרקים, אלא בכל עת ובכל זמן, "והיו כל אלה החכמות", שיחת דקלים וכו' וכו', "ידועות תמיד אצלו, כאילו היו מונחים תמיד בחיקו", ומעיד התלמיד, "ועיני ראו ולא זר".

עדותו של מרן הבית יוסף על האר"י ז"ל

בסוף ספר חרדים נדפס מכתב מגדול אחד מאותו הדור קראו לו רבי שלמה שלימול ז"ל (וכן הוא באיגרותיו עמוד סב), ויש שם פיסקא אחת, עדות של מרן הבית יוסף, [הרי הוא היה באותו דור, והם ישבו באותו בית מדרש, והם היו מחותנים], תקשיבו היטב, "ואני הצעיר שלמה", הוא הכותב, "מעיד שדיברתי עם אלמנתו של רבנו יוסף קארו ז"ל", אשתו של מרן ז"ל, "וסיפרה לי שמורנו הרב יוסף קארו, היה לו בן נחמד ושידך אותו עם בתו של האר"י ז"ל" התחתנו יחד, "והלך מורנו הרב יוסף קארו עם בנו לסעודת אירוסין לביתו של האר"י ז"ל. כיון שחזר לביתו, אמר מורנו הרב יוסף קארו לאשתו", עדות של מרן הבית יוסף ז"ל, "אשתי

אשתי, מה אומר לך או מה אספר מהרזים ומטעמי התורה והמצוה, וכמה ידיעה הרווחתי עתה בזה הסעודה מפה קדשו של רבי יצחק אשכנזי", הוא רבינו האר"י ז"ל, "היכן הוא כח ביד שום מלאך לידע מה שיודע הוא", כך מרן ז"ל מתפעל על החכמה הגדולה שקיבל מרבינו האר"י ז"ל באותה סעודת אירוסין, "אין זה כי אם נשמה אחת מהנביאים הראשונים, שאפילו תנא אינו יכול לומר מה שאמר הוא", כך מרן ז"ל מעיד, "אבל אני מפחד עליו מאד, בעוונות הרבים מאד, שזה הדור הגרוע לא יכול לסבול רוב קדושתו ויוקת ויאבד מהם בקצור שנים בעוונות, וכן היה", ובאמת רבינו האר"י ז"ל נפטר בקיצור ימים.

שנות חייו של רבינו האר"י ז"ל

רבינו האר"י ז"ל נפטר בן 38 בשנת של"ב, ה' מנחם אב. אבל ראיתי בספר ישמח משה של הגאון רבי משה טייטלבוים זצ"ל, שהוא מספר חלום נפלא בפרשת בלק (דע"ב ע"ב), ואני מקריא את הלשון שלו, "במוצאי חג השבועות", כך הוא מספר, "אלי דבר יגונב בחלומי", היה ישן וגילו לו רז מן השמים בזמן השינה, בחלום הלילה, "דהאר"י ז"ל חי ל"ד שנין", כך הוא מביא גירסא כזו, שרבינו האר"י ז"ל חי 34 שנים, "משום דתיקן" רבינו האר"י ז"ל, "מה שקלקל בלעם הרשע בל"ד שנין דחי, כמבואר בגמרא (סנהדרין קו): דחי ל"ד שנין", כך גילו לו מן השמים. אותו קלקול של בלעם הרשע, היה צריך רבינו האר"י ז"ל לתקן. "ואתבונן אלי בבקר", כאשר קם בבוקר זכר את חלומו, "והנה הוא אמת, דבלעם הרשע פעל השמדיות", כל הגזירות שנגזרו על עם ישראל, "על ידי חטא פעור", על ידי זה שהוא גרם שכלל ישראל יחטאו ב'פעור', בזה "נפערו לגזור עליהם שמדיות", כידוע, "והיינו איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים", לא רק עכשיו, אלא 'באחרית הימים', כך אמר בלעם, אתן לך עצה שזה יגרום צרות לכלל ישראל עד אחרית הימים, "והבן זה, והאר"י ז"ל תיקן", בכח גילויי התורה שגילה לנו תיקן את זה "שלא יהיו שמדיות, והבן", זה הכח של רבינו האר"י ז"ל, לכן חי 34 שנים, זה כנגד זה, והוא דבר פלא, ויש הרבה מה להאריך בזה. [יש תשובה על זה של האדמו"ר מסאטמר זצ"ל (דברי יואל האו"ח סי' ל אות ח). ועיין בקונטרס במשנת רבינו האר"י ז"ל להלן (סי' ג וסי' ד) ע"ש].

אפר פרה אדומה שהיה לרבינו האר"י ז"ל

רבינו החיד"א ז"ל בספר מדבר קדמות (מע' א סוף אות כו) כתב דבר פלא, "פשיטא לי דרבינו האר"י זצ"ל היה נטהר באפר פרה על יד אליהו זכור לטוב, ואז נחה עליו רוח הקדש להפליא. והגם כי לא ראיתי כתוב רמז מזה ולא שמעתי - לבי אומר לי שהרב ז"ל היה מעלים הדבר העלם נמרץ לרוב ענוותנותו", לבו הטהור של הרב חיד"א גילה לו, שאליהו הנביא ז"ל שהוא היה 'בן בית' אצל רבינו האר"י ז"ל, כמו שראינו, הביא לו אפר פרה אדומה וטיהר אותו, ועל ידי זה זכה לכל המעלות העצומות והנשגבות הללו, כתנא וכאחד הנביאים

הראשונים, מוכרח שהיה טהור לגמרי, על ידי אפר פרה אדומה, מה שלא היה מזמן דורות הקדמונים של האמוראים. ואם ה'לב' של החיד"א אומר משהו - בשבילנו זה כמו 'עשרת הדברות'.

חכמת הפרצוף והחלומות ושרטוט הידיים

עוד מוסיף מהר"י צמח (שם), "גם היה יודע בחכמת הפרצוף, ובפתרון חלומות של אמת כאשר הם", וכבר בגמרא (ברכות נה: נז.) מצינו כמה שהיו מתחזים לפותרי חלומות. וזה הדגש כאן, פתרון חלומות של אמת. ולא רק זה, אלא היה יודע רבינו האר"י ז"ל גם "בשרטוט הידיים", וכל אלו זה סודות עמוקים, מי שיראה בזהר הקדוש בפרשת יתרו יראה מאמרים שלמים ועמוקים בחכמת הפרצוף ועוד, ורק אנשים מעטים מוסמכים קיבלו את החכמה הזו. הרבה 'אומרים' שהם יודעים, אבל זה ספק גדול...

זהירות שלא לפנות לאנשים שאינם ראויים

שמעתי מרבינו הגדול חכם בן ציון אבא שאול (שליט"א) [זצ"ל], תמיד הוא אומר, כל החכמות ו'קמיעות' וכו', זה לא דברים פשוטים מה שכתוב בספרים. וגם יש כל מיני ספרים, אדם יקנה ספרי סגולות ויקרא 'גורל אחיתופל' וכו', ואת כל השכנים שלו יכול להרוג על פי הגורלות הללו... כל הדברים הללו משובשים, ושיבשו אותם לכתחילה. ומי שמתעסק בזה - זה סכנה. צריך שיהיה אנשי אמת שקיבלו איש מפי איש סודות אלו של חכמת הפרצוף ושרטוט הידיים. סיפר לי אחד כאן בירושלים שפעם היה בעת צרה, ואמרו לו 'כאן יש אחד כזה שיודע לקרוא ב'יד' (אולי גם ב'רגל'...) ויגיד ויגלה לך דברים', הלך אליו, ושילם לו הון אדיר, ואמר לו אותו אחד, 'אתה תמות בן 42, ויהיה לך 7 בנות, ולא תחתן אותם, ותהיה חצי עיור, וכו' וכו'...', ועל זה הוא שילם לו וחזר לביתו... לא להתפתות בדברים הללו. אלה שיודעים בדרך כלל הם לא מדברים, ואלה שלא יודעים הם המה שמדברים, וזה כלל גדול שצריך לדעת.

האר"י ז"ל היה בקי בגלגולים

ומוסיף מהר"י צמח, שרבינו האר"י ז"ל גם היה בקי "באביש מודאש", זו מילה בספרדית, דהיינו מין של עוף אילם שאינו משמיע קול, גם בזה היה לרבינו האר"י ז"ל השגה והבנה, "ובגלגולים ישנים מאדם הראשון עד ביאת משיחנו, ובגלגולים חדשים המגלגלים באדם או בהמה או בחיות ודגים", כל זה לא נעלם מרבינו האר"י ז"ל.

היה רואה על המצח ועוד

ומוסיף מהר"י צמח, "והיה מכיר במצח האדם מה שחשב בלילה", בשעה שהלך לישון, "ומה שקרא, ומה פסוק קרא בעלותו בגן עדן", כל אחד ואחד בשעה שישן נשמתו עולה לגן עדן, וחיתם על מה שעשה באותו יום, וגם מקריאים ואומרים לו פסוק אחד, ואנחנו לא זוכרים את זה. והגמרא (ברכות נז ר"ב) אומרת שאם מי שקם בבוקר ונפל פסוק בפיו, הרי זו נבואה קטנה. ורבינו האר"י ז"ל היה יודע את כל זה. "והיה מלמדו הפסוק של שורש נשמתו".

תיקון לכל אחד ואחד

וגם עוד, "והיה קורא במצח האדם הזכויות והעבירות שעשה", של כל אחד ואחד, "והיה נותן להם תיקון לכל אחד כפי עבירתם".

'עון טבל ראיתי כתוב במצחך!'

רבינו אליעזר אזכרי ז"ל בעל ספר חרדים, בן דורו של רבינו האר"י ז"ל, שהכיר אותו, והיה יחד איתו באותה ישיבה, מגדולי ישראל שהיה באותו דור, והוא מעיד בספרו ספר חרדים (בהקדמה למצוות התלויות בארץ), "והרב המקובל הקדוש רבינו יצחק אשכנזי ז"ל, אשר הופיע עליו רוח הקודש, והפליא לדבר, פעם אחת נכנס עם הארץ אחד בביתו, נכנס לרבינו האר"י ז"ל, ואותו אחד שנכנס "היה ממוכרי היין, ואמר לו", רבינו האר"י ז"ל, "עון טבל ראיתי כתוב במצחך! אוי לך!", כך הוא אמר לו, "והיהודי הודה, ובכה, ונתן לו תשובה", נתן לו רבינו האר"י ז"ל תיקון לדבר הזה. זה הכח, מי שבאמת איש שלם, הוא 'רואה' הכל והוא 'שומע' הכל, והוא 'מריח' הכל, כי כל החושים שלו נשמרו בקדושה ובטהרה.

אזהרתו על עון צער בעלי חיים

עוד מביא בעל החרדים (מצוות עשה פרק ד) סיפור נפלא, "ומעשה היה בדורינו שהרב המקובל הגדול כמהר"ר יצחק אשכנזי ז"ל", הוא רבינו האר"י ז"ל, "שנסתכל בפני תלמיד חכם אחד, ואמר לו נרשם בפניך עון צער בעלי חיים", אני רואה כתוב על המצח שלך כתוב שיש לך עון צער בעלי חיים, "והיה אותו תלמיד חכם מצטער ומפשפש בדבר", הוא חיפש איפוא יש לו את העון הזה של 'צער בעלי חיים', לדעת רוב הראשונים הוא מדאורייתא (ע' ביאור הגר"א סי' ערב ס"ט ושדי חמד כללים מע' צ כלל א), "עד שמצא שאשתו לא הייתה נותנת מאכל לתרנגולים בבוקר, אלא מנחת אותן הולכות בחצר וברחוב לנקר", הייתה צריכה לדאוג לפרנסה של התרנגולים בבוקר, ולא הייתה נותנת להם לחם לאכול, אלא שלחה אותם שיחפשו ברחוב באשפה ואת זה יאכלו, "ואז ציוה עליה וזרזה לעשות להן גיבול הסובין והמים בבוקר בבוקר", וכך לא יעברו על עון צער בעלי חיים. "ואחרי שנתקן הדבר, והרב", רבינו האר"י ז"ל, "לא ידע" מה שהורה אותו חכם לאשתו מכאן ולהבא להיזהר להכין סובין לתרנגולים, ורבינו

האר"י ז"ל שוב פעם "נסתכל בפניו, אמר לו סר עונך", אני רואה שאין את מה שהיה רשום לפני כן שיש בידך עוון צער בעלי חיים, אם כן "מה היה הדבר?", איך היה החטא, ואיך תיקנת אותו? כך שאל אותו האר"י ז"ל. "אז הגיד לו הענין", סיפר לו אותו חכם כל המעשה, מה שהייתה עושה אשתו, ומה שהזהיר את אשתו.

זחירות בצער חבריו ובני משפחתו

וזה עצמו מוסר השכל נפלא, אצלינו זה לא מצוייר מספיק מה זה ענין של 'חטא' ועוון. אם על דבר כזה נקרא 'חטא', במה שציער את ה'תרנגולים', ולא מדובר כאן שמתו ב'רעב', הרי יש להם פרנסה מצויה מן השמים על ידי התולעים הרבים שיש ברחוב, ועם כל זה יש תביעה של 'צער בעלי חיים', ואתה מחוייב להביא להם לאכול. ומכיון שלא נזהר בכך, כבר פניו של האדם מקולקלות, ונרשם החטא במצחו. אם כן על אחת כמה וכמה כאשר אדם מצער בני אדם, לא שמצער 'תרנגולים' או 'חמורים'... כשמצער את החברים ואת בני המשפחה ואשתו וכו'. צריך להיזהר היטב היטב. כאן אנחנו רואים מה זה ענין של 'חטא'.

עוד מעשה על צער בעלי חיים

ובספר פלא יועץ (ערך בעלי חיים) מביא מעשה כעין זה, "וכבר סיפרו מעשה בזמן הרב האר"י ז"ל באחד שנענש במיתת בנים על צער אפרוחים קטנים שהיה להם סל לעלות במעלה אחר אימון, ואשתו גם בלא דעת הוציאה הסל ונענש, ישמע חכם ויוסף לקח", המעשה היה (ע' קב הישר פרק ז) שאשתו של אותו חכם איזה זמן פסקה מלהוליד ולא הייתה מתעברת (אף שהיה לו כבר ילדים), והוא בא לשאול על זה את רבינו האר"י ז"ל, ואמר לו האר"י ז"ל, שהיא אשמה, כי היה הסולם מונח בחצר אצלך ליד הבאר, והתרנגולים היו מטפסים ושותים את המים, ויום אחד אשתך העבירה את הסולם למקום אחר, ונמנע מהם לבוא ולשתות את המים. ובשמים דנו את זה כעוון, ועל כן נמנע שתמשיך להוליד. ועל כן תעשה תשובה, ותזכה להמשיך להביא פרי בטן. וכך היה. ואם כך דנים על צער בעלי חיים, כמה צריך לחוש ולהיזהר על צער של בני אדם. וכמה שהקב"ה מקפיד על זה, כמו שאמרו בגמרא (בבא מציעא נב.).

היה נותן תיקון לכל אחד ואחד

עוד מספר מהר"י צמח, "והיו באים ממקומות רחוקים ליקח ממנו תיקון לנשמתם, והיה נותן לכל אחד תיקון על מה שחטא, קודם שנגלה לו", עוד לפני שהיה מספר לו מה חטאיו, היה אומר לו כבר אתה צריך תיקון על עוון כזה וכזה. "ולחברים", התלמידים שלו, "היה נותן

להם ייחודים", כוונה מיוחדת, "לכל אחד ואחד בכוונה המיוחדת לו ולשרשי נשמתו האוחזת בשרשי נפש או רוח או נשמה של הצדיקים שבעולם הבא".

עיקר התפקיד של הנביא

למעשה - רבינו האר"י ז"ל כמו שהביא רבינו יוסף חיים זצ"ל, וגם הגאון מוילנא בביאורו ליונה - זהו עיקר התפקיד של הנביא, זה לא רק למסור לנו את דבריו של השי"ת, אלא עיקר התפקיד של הנביא זה לגלות לאדם מה התפקיד שלו בעולם הזה, בשביל מה באת לעולם, כל אחד ואחד בא לתיקון מצווה מסויימת במיוחד, לא שחלילה הוא פטור משאר המצוות, כל אחד חייב לקיים כל תרי"ג מצוות פרטיהם ודקדוקיהם הכל בכל מכל כל, רק שיש מצוות מיוחדות לפי שרש נשמתו של האדם שבהם הוא אחוז, ובהם הוא צריך יותר לתקן להשתדל ולהתאמץ.

'אבוך במאי זחיר טפי?'

ורבינו האר"י ז"ל (שער הגלגולים הקדמה טז, הובא בספר בן איש חי בדרוש לפני ההלכות פרשת ואתחנן) ביאר בזה מה ששאלו בגמרא במסכת שבת (ק"ח ס"ב), **"אבוך, במאי זחיר טפי?"**, כך היה שואל רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה, מגדולי האמוראים חכמי התלמוד, 'אבוך במה הוא היה זחיר יותר?'. ולכאורה מה פירוש השאלה, הרי אדם צריך להיות זחיר בכל המצוות כולם?! אבל השאלה שלו הייתה, באיזו מצוה אתה רואה שהוא משתדל ומתאמץ יותר מכל שאר המצוות? - **"אמר ליה: בציצית"**, זה המצוה שהוא היה נזהר בה ביותר. **"יומא חד הוה קא סליק בדרגא"**, יום אחד הוא היה עולה בסולם, **"איפסיק ליה חוטא"**, החוט של הציצית נחתך ונקרע, **"ולא נחית ואתא כמה דלא רמיה"**, והוא לא ירד מהסולם, עד שהוא קשר שוב את הציצית, כדי שלא להפסיד את המצוה של הציצית אפילו לרגע אחד בו הוא ירד מהסולם.

איבדנו את כל המעלות הללו בגלות

לכל אחד ואחד יש תפקיד מיוחד בעולמו. יש לו מצוות מיוחדות להשתדל בהם ביותר. וזה היה התפקיד של הנביא, לגלות לאדם תפקידו בעולמו לפי שרשו ובחינתו. אבל איבדנו את כל המעלות הללו. מוזמן שחבר בית המקדש, 1917 שנה לחורבן בית מקדשנו [תשמ"ה], איבדנו את כל המעלות האלה. וכמו שכתב בעל החינוך, כי הגלות השחורה לא הניחה לנו מידה טובה. הרי לנו רבינו האר"י ז"ל כמה גדולה מעלתו, וכמה כאלה יכולנו לזכות ולי שבעונותינו חרב בית מקדשנו.

מצוות שאדם לְהוֹט אַחֲרֵיהֶם - עֲלֵיהֶם יִתֵּן אֶת הַדָּגֶשׁ

ומה הסימן ומה הבחינה שאדם ידע כיום מה התיקון שלו בעולם הזה? גילה לנו רבינו האר"י ז"ל (שם), אם יש מצוות מסויימות שאדם לְהוֹט ורודף אַחֲרֵיהֶם, מצוות שהוא ממש

רוצה ויש לו חשק ותענוג לעשות אותם - זה התיקון שלו. וכן להיפך, אם יש עבירות שהוא להוט אחריהם באופן יוצא מן הכלל, זה התיקון שלו, להתגבר ולהיזהר בהם במיוחד. עליהם יתן את הדגש. כך גילה רבינו האר"י ז"ל.

היה מוציא הנשמה ומדבר עמה

מוסיף מהר"י צמח, על רבינו האר"י ז"ל, "והיה יודע בעיבור, ומדבר ברוחות המגולגלים, או רוח טוב או רוח רעה, והיה מוציא אותם מן הגוף כל אחד בכוונה המיוחדת לאותו הרוח, והיה מוציא נשמת האדם בחיים חיותו ומביאה אצלו ומדבר עמה, ואחר כך מחזירה לו", ואת זה הוא ראה, זה לא 'גוזמאות'. "גם היה מביא אליו נשמה של הנפטרים, חדשים או קדמונים, והיה מדבר עמהם בכל חפצו, והיו מגלים לו רזי תורה".

'בוקר ויודע ה' את אשר לו'

והמפרשים מבארים (אוהב ישראל פרשת קורח, הובא בקונטרס מגיד דבריו ליעקב חלק לה פרשת קורח תשע"ט עמוד כו, ומגיד דבריו ליעקב חלק קלג פרשת קורח תליתאה עמוד יד ועמוד יט), מה שמושה רבינו ע"ה בויכוח עם קרח אמר לו "בוקר ויודע ה' את אשר לו" (במדבר טז ה), מדוע דחה אותו למחר בבוקר? אלא היסוד הוא, מה שגילה רבינו האר"י ז"ל על עליית הנשמה. משה רבינו ע"ה רצה שבאותו לילה שקורח הולך לישון, הוא יקח את הנשמה שלו, ויעשה לה תיקון וכך תתבטל המחלוקת. אבל קורח מה עשה באותו הלילה? הוא לא הלך לישון. עשה 'תיקון כרת'... כל הלילה ישב ועסק בדברי 'ליצנות' (כאומרם במדרש תנחומא הובא ברש"י במדבר טז יט). ממילא משה רבינו ע"ה כבר לא יכל לתקן אותו. קרח ידע שאפשר להגיע לתיקון ושלא תבוא המחלוקת, אבל הוא היה אחוז בליצנות, ועסק כל הלילה בליצנות.

היה רואה הנשמות

מוסיף מהר"י צמח, "והיה רואה הנשמות בעת צאתם מן הגוף, ובהעלותן בערב שבת לגן עדן". בספר קב הישר (פרק ה), שהיה דור אחד אחרי רבינו האר"י ז"ל, מביא, "העידו התלמידים של הרב האר"י ז"ל, שהיה אומר להם, דעו כי אורא דעלמא וחללה הן מלא נשמות הנדחין שאינם יכולין לבוא עדיין למנוחתם", הם לא זכו עדיין לבוא למנוחתם, והם עדיין פורחים ונמצאים באוויר, "ופעם אחת הלך האר"י ז"ל ללמוד תורה בשדה, וראה הוא בעצמו שכל האילנות היו מלאים נשמות בלי מספר, וכן היו על פני השדה וגם על פני המים", של המעיין שהיה שם, "היו כמה רבבות נשמות", כולם נקבעו ובאו לאותו מקום. "ושאל אותם

הרב האר"י ז"ל, מה טיבם כאן?", מה אתם עושים כאן. "והשיבו שנדחו מחוץ לפרגודא קדישא, בעבור שלא עשו תשובה על פשעיהם, והיו מונעים את חבריהם מלעשות תשובה, והיו נע ונד בארץ ובאורא דרקיע, זה בכה וזה בכה".

יש כח בידו לתקן הנשמות הנדחות

וזה עונש קשה מאד, "ועכשיו היו שומעים בת קול המכריזים בכל העולמות, שיש איש אחד צדיק בארץ", והוא רבינו האר"י ז"ל, "אשר יש כח בידו לתקן הנשמות הנדחות, ועל כן נאספו לכאן לבקש ממנו לרחם עליהם לתקן אותם כדי שיוכלו לבא למקום מנוחתם, ולא יסבלו עוד צער גדול כזה. והבטיח האר"י החסיד ז"ל לעשות לטובתם מה שהוא באפשרית", מה שהוא יוכל לעשות בעבורם הוא יעשה. "וסיפר אחר כך האר"י ז"ל לתלמידיו המעשה הזה, כי ראו שהאר"י ז"ל שאל להם להנשמות, ולא ידעו למי שואל ומי היה המשיב".

היה רואה הנשמות אפילו בעיניים סגורות

והוא מוסיף בספר קב הישר (שם), "וכן סיפר החסיד ר' גדליה ז"ל, אחד מתלמידי האר"י ז"ל", הוא היה אחד מגדולי תלמידי האר"י ז"ל, שלמד אצלו הרבה שנים, והוא - ר' גדליה - סיפר "לחביריו, שבכל ערב שבת היו הולכים חוץ לעיר לקבלת שבת", כך מנהג רבינו האר"י ז"ל כמבואר בדברי המקובלים, לצאת לקבל שבת, לצאת מחוץ לעיר, 'בואו ונצא לקראת שבתא מלכתא', "והיה פעם אחת מספר הקדוש האר"י ז"ל נפלאות מה שראה כמה וכמה פעמים כשהיה עומד על ראש ההר שהיה מחוץ לעיר", צפת, "ועל אותו ראש ההר, ראה כל הבית חיים של קהלה קדושה צפת תובב"א, וראה חיילות של נשמות" רבבות רבבות של נשמות לאין מספר, "שעלו מהקברים לעלות למעלה לגן עדן של מעלה, וכן ראה כמה רבבות נשמות לאין מספר שירדו כנגדם, והם הנשמות יתרות שנתווספים באנשים כשרים בכל שבת, ומתוך רוב בלבול וערבוב הנשמות וחיילות עצומות לאין מספר, כמעט כהו עיניו מראות, והיה מוכרח להעצים עיניו, ואף על פי כן ראה אותן בעיניים סגורות".

נקטינן כדברי רבינו האר"י ז"ל נגד מרן ז"ל

לא לחינם רבינו החיד"א בהרבה מקומות פשוט אצלו, שאם יש מחלוקת בין מרן לרבינו האר"י ז"ל אנחנו נוקטים כרבינו האר"י ז"ל, כך הוא מביא קבלה מהקדמונים, רבי יוסף אירגאס ז"ל ועוד. רואים גדלות של תורה ועבודה ומעשים. [ועיין בקונטרס במשנת רבינו האר"י ז"ל (סימן א') שהבאנו רבים רבים ושלמים מרבתינו ז"ל שכתבו ופסקו כן עש"ב].

אופנים שונים ב'קפיצת הדרך'

מוסיף מהר"י צמח, "והיה רבינו האר"י ז"ל, "יודע קפיצת הדרך על כמה אופנים ודרכים", אנחנו לא יודעים מה זה 'קפיצת הדרך', יש החושבים שהכוונה היא שהדרך הצטמצמה והוא פרח ומגיע ליעדו, זה לא פשוט כך. ורבינו האר"י ז"ל ידע כמה אופנים בדרכים הללו.

חיה יודע כל מה שנגזר בשמים ובארץ

עוד מוסיף מהר"י צמח על האר"י ז"ל, "והיה יודע כמה טעויות נפלו בספרים בין של דפוס בין של כתב יד - ומתקנם. ולהכות בסנוורים. וכל מה שעינינו החברים בהלכה או בזהר או באיזה מקרא, קודם שיפרשו אותה בפיהם", כבר היה יודע דבריהם. "והיה יודע כל מחשבות האדם, מה שעשו", בעבר, "ומה שעתידין לעשות", פלא פלאות, ואין לי לפרש. "והיה יודע כל מה שנגזר בשמים ובארץ".

פתח בתורה וסיים במידות

ומסיים מהר"י צמח, "והיה מלא חסידות ודרך ארץ וענוה וכל המידות הטובות". והוא מסיים "עד כאן מה שאני צמח זוכר". זה אפס קצהו כטיפה מן הים. ותראה שהוא פתח ב'עול תורה', וסיים בתיקון המידות. כיון שזה הולך בהדי הדדי, מי שרוצה לזכות בכתרה של תורה, כמו רבינו האר"י ז"ל, מוכרח את שני הדברים האלה גם יחד, בעיון ההלכה והתמסרות לתורה ותיקון המידות.

התורה אינה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות

רבינו יונה בפירושו למסכת אבות (פ"ג משנה יז) על המשנה 'רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה אין דרך אר אם אין דרך ארץ אין תורה'. מפרש רבינו יונה (להקשיב היטב, אלה דברים נפלאים וגוראים), 'אם אין דרך ארץ אין תורה', 'רצונו לומר, שצריך תחלה לתקן את עצמו במידות. ובה תשכון התורה עליו, שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות, לא שילמוד התורה ואחר כך ייקח לו המצות', אחר כך יבואו לו המידות הטובות, "כי אי אפשר", בצורה כזו אי אפשר לקנות תורה. זה מה שהתנא באבות - רבי אלעזר בן עזריה - מלמד אותנו: 'אם אין דרך ארץ אין תורה'. אדם מוכרח לעבוד ולתקן את מידותיו, וכך הוא מתהפך להיות 'כלי' שהתורה תחול אצלו, מציאות של 'דרופתקי דאורייתא' (סנהדרין צט:), הוא וה'תורה' - חד הוא. זה רק אם יש לו מידות טובות ומתוקנות. אבל אם חלילה אין מידותיו מתוקנות כדבעי, לעולם לא תשכון אצלו התורה. וצריכים לדייק לשון רבינו יונה, לא כתוב שאדם כזה שאין לו מידות מתוקנות הוא לא ילמד תורה, אלא שהתורה לא תשכון

אצלו, כלומר שהוא לא יקנה אותה קנין גמור אם אין מידותיו מתוקנות. וזה עבודה גדולה, זה לא דבר קל. צריך להשתדל ולהתאמץ בזה, אין אדם שפטור בזה, כולם חייבים לעבוד על זה.

'דרופתקי דאורייתא'

אם אתה רוצה שהתורה תשכון אצלך, שזה יהיה קנין גמור, של 'דרופתקי דאורייתא', של 'ספר תורה חי', שכל מציאותו מתהפכת להיות תורה, מוכרח שיהיה אצלו תיקון המידות, ויהיה מלא בדרך ארץ וענוה, ואם לא - התורה לא תשכון אצלו כלל ועיקר.

אם יהיה זכות יחזור וילמדם

מוסיף מהר"י צמח, "מורי זלה"ה קודם פטירתו אמר להרב יהונתן סאגיס ז"ל, שיזהרו חכמים מלעסוק בחכמה הזאת, לפי שעדיין לא היו שלמים בה, וח"ו יבואו לידי קיצוץ בנטיעות. ואמר לו", רבינו האר"י ז"ל, "אם יהיה בדור ההוא זכות שהוא זלה"ה - יבוא וילמדם", הוא ישוב וילמדם את חכמת הקבלה. "והשיב לו", התלמיד, "איך יבוא האדון, ואנו זקנים והוא יהיה קטן?", זה לא מובן, אנחנו נהיה זקנים ואתה תהיה צעיר יותר? "ואמר לו מורי זלה"ה" אל תדאג, "או אבוא בחלום או בהקיץ, או באיזה אופן שיהיה". וכידוע שרבינו הרש"ש ז"ל הוא גלגול של רבינו האר"י ז"ל (ראה בקונטרס במשנת רבינו האר"י ז"ל המצורף סי' יא).

היה עת רצון לגאולה

וביום ה' מנחם אב שנת של"ב, "ובשעת פטירתו", של רבינו האר"י ז"ל, היה "נמצא לפניו ה"ר יוסף הכהן, ואמר לו מורי זלה"ה", רבינו האר"י ז"ל, "שאם היה זכות בדור שאותה השנה יהיה הקץ האמיתי, שמימי הרשב"י ע"ה לא היה עת קץ כמוהו". ידוע שאמרו עליו שהיה לו נשמת 'משיח בן יוסף'. היה דור מסוגל, אבל לא זכינו, ונדחה. ומאז עברו 413 שנה, עד שהקב"ה יגאל אותנו בב"א. "ואז אמר", רבינו האר"י ז"ל, "ותוסף ותלד בן, ותקרא את שמו שלה, והיה בכיזב בלידתה אותו" (בראשית לח ה), רבינו האר"י ז"ל היה ראוי להיות משיחם של ישראל באותו הדור, והיה הקץ האמיתי, אבל קרה מה שקרה ונדחה הלאה. היה אפשרות שיהיה 'שלה', 'שילו' בגימטריא 'משיח', בגימטריא 'משה', אבל לדאבונינו הרב, הלידה הזו חרבה, ולכן המשיח נקרא בר נפלי (סנהדרין צו:), דהיינו אם זוכים הוא בן, בר קיימא, ואם אין זוכים הוא נפל, ושוב צריך לחכות שיהיה עיבור ולידה. ואמרו בגמרא (סנהדרין צה:). שרבי יהושע בן לוי נפגש עם מלך המשיח, ושאל אותו: 'אימתי אתה בא?'. אמר לו 'היום!'. ועבר אותו יום והוא לא בא. ובא אליהו ופירש לו את הסוד, 'היום אם בקולו תשמעו' (תהלים צה ז). (סנהדרין צה:). זה תלוי רק בנו. כמה שנכין אנחנו את עצמינו - נקרב יותר את הגאולה.

'כל רודפיה השיגוה בין המצרים'

וזה הזמן. 'בין המצרים'. "כל רודפיה השיגוה בין המצרים" (איכה א ג). הפשט ידוע, כל הצרות שארעו ובאו על עם ישראל ארעו בזמן הזה. חורבן בית ראשון, בתשעה באב. חורבן בית שני, בתשעה באב. גירוש ספרד, כתב רבינו האברבנאל בהקדמה לספר מלכים, שהיה בתשעה באב שנת מזר"ה ישראל אקבענו (על פי הפסוק בירמיה לא ט), שנת רנ"ב. חורבן כל הקהילות בחו"ל בזמן מלחמת העולם הראשונה, בשנת תרע"ד, רעדה והתפוררה הארץ, פרצה המלחמה ביום תשעה באב. כל רודפיה השיגוה בין המצרים.

אופן הכניסה למלך

אבל קבלה מהבעל שם טוב זצ"ל זיע"א, עוד אופן בדבר הזה, הוא אמר, דע, שאדם בא אל המלך, הוא לא יכול להיכנס מיד, יש פרצדורה שלימה, יש פקיד ראשון והוא שולח לפקיד שני, והשני שולח לפקיד שלישי, אתה הולך למקון של הפקיד השלישי, ואומרים לך שהוא הלך לחוץ לארץ, תבוא עוד חודש, ואתה בא אחרי חודש, הוא הלך למילואים... ועובר עוד חודשיים. וכך מגלגלים אותך משר אל שר ומפקיד לפקיד, ואתה מגיע אליו ומבקש להיכנס למלך, והוא שואל אותך מה אתה נותן לי על זה בקשיש, מעל השלחן וכמה מתחת השלחן, יש כמה אופנים כדי לעשות לך קפיצת הדרך... ואחרי כל האריכות דברים עם כל הפקידים זוכה ונכנס אל המלך. ומי יודע כמה זמן ישב שם, ומה המצב רוח של המלך באותו יום... יכול להיות שהמלך הפסיד באותו יום במשחק השחמט והוא יגרש אותנו... אחרי כל האריכות דברים יצא בלי להרוויח כלום.

כניסה למלך כשהוא מחוץ לביתו

כל הטורח הזה כאשר המלך יושב בתוך הפלטין שלו, על ארמונו ועל כסאו, אבל אם המלך נוסע מעיר לעיר וממדינה למדינה, והוא חונה באיזה מקום, אתה לא צריך את כל ה'פרצדורה' הגדולה של פקידים ושרים וכו', אלא המלך בשדה, אתה ניגש אליו, אומר לו, 'אדוני המלך, שלום עליך אני אחד מעבדיך ואחד הנציגים, ורוצה לדבר איתך', ומיד מקבלים אותו, והוא מדבר איתו. כי המלך בשעה זו לא יושב על כסא מלכותו בביתו, שיש את כל העיכובים.

המלך בשדה

זהו המשל, והנמשל. אותו דבר כלפי הקב"ה. כל השנה כולה כאשר אדם מתפלל, יש מהלכים עד שהתפלה נשמעת ומתקבלת. אבל בימים הללו, 'בין המצרים', כביכול שכנתא בגלותא, 'כל רודפיה' - יה השיגוה בין המצרים, מי שרוצה לרדוף ולהשיג את השי"ת, זה הזמן. אפשר להתקשר ולדבר עם הבורא יתברך יותר מכל שאר הזמנים.

אבלות על חורבן הבית בימי בין המצרים

יש אחד שבתשעת הימים האלה יושב ובוכה ומקונן, הוא לא יכול לאכול בשר... מה יאכל היום? דגים או פיצה או מעדנים... היום יתנו לך כל מעדני עולם רק שישכח מתשעה באב. במקום שישב עם קונו ויבכה, כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל (שער הכוונות דפ"ט ע"ג), שבימים הללו צריך האדם לשבת גם בחצות היום ולבכות ולקונן על חורבן בית מקדשנו, ועל ההפסד העצום שהפסדנו עד היום הזה, והוא שקוע במה הוא יאכל... 'מאן דיהיב חיי יהיב מזוני' (ע' תענית ח:), אל תדאג, השי"ת מנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים, תפטור את עצמך, תדאג לעניינים רוחניים יותר.

דקדוק ההלכה עד הרגע האחרון

נסיים רק בסיפור אחד שהביא מהר"י צמח ז"ל בנגיד ומצוה (שם), "ואחר כך אמר לו צא מהר, שאתה כהן", אמר לו האר"י ז"ל, אני לפני הפטירה, ואתה כהן ותהיה טומאת אהל, "ולא נשאר בפטירתו כלום", אין זמן, תצא מהר, "ובצאת ה"ר יוסף כהן יצא נפשו בנשיקה". הרי לנו דקדוק ההלכה עד הרגע האחרון, שלא ייכשלו על ידו בטומאת מת.

ה'טרהר' שעשו להאר"י ז"ל

ומסיים מהר"י צמח, "סיפר הרח"ו זלה"ה", רבי חיים ויטאל, שהוא היה כידוע תלמידו המובהק של רבינו האר"י ז"ל, "כי אחרי מותו של הרב זלה"ה", של רבינו האר"י ז"ל, "באו החברים לעשות לו טבילה, וחורידוהו לבית הטבילה, ועמד בתוך המים, ואמרו לו, ימחול האדון", ימחל רבינו, "ונעשה לו טבילה", אנחנו רוצים להטביל אותך, "באותה שעה הרכין ראשו ועשה טבילה מעצמו". רבינו האר"י ז"ל הטביל את עצמו, והמבין יבין...

זהירות בברכות

עיקר השגת האדם לרוח הקודש בכוונת הברכות

יש דבר שצריך לעורר עליי, והוא יסוד גדול בעבודת ה', הוא החיזוק בענייני ברכות, אנחנו נפגשים בזה במשך היום כמה וכמה פעמים. מרן ז"ל בשלחן ערוך הלכות ברכות (סימן רב סעיף א) פוסק: 'על כל פירות האילן מברך בתחילה בורא פרי העץ'. ושאר כל פרטי ההלכות הידועים. וסבא ע"ה בספר כף החיים (שם סק"א) מביא כאן דבר נפלא בשם רבינו חיים ויטאל, מהרח"ו, (גדול תלמידיו של רבינו האר"י ז"ל), כך הוא כותב (שער רוח הקודש דף ט ע"ב, שער המצוות פרשת עקב): **"אמר לי מורי - הוא רבינו האר"י - ז"ל, כי עיקר השגת האדם אל 'רוח הקודש', תלויה על ידי כוונת האדם וזהירות בכל 'ברכות הנהנין', לפי שעל ידם מתבטל כח אותם ה'קליפות' הנאחזות במאכלים החומריים, ומתדבקים בהם באדם האוכל אותם, ועל ידי הברכות שעליהם הנאמרות בכוונה הוא מסיר מהם ה'קליפות' ההם, ומונך ה'חומר' שלו ונעשה זך ומוכן לקבל קדושה, והזהירני מאד לזה"**.

שיא השיאים השגת רוח הקודש

ואדם צריך להתבונן בדבר, על מה אנחנו מדברים? על 'שיא השיאים', על 'רוח הקודש!'. עיקר השגת האדם לרוח הקודש - הכוונה בברכות הנהנין. אם היו שואלים אותנו: איך מגיעים להשגת רוח הקודש? אדם היה כותב רשימה ארוכה, יעשה כך, ויזהר בזה וכו'. והנה כאן מגלה לנו רבינו האר"י ז"ל כי עיקר ההשגה היא על ידי כוונה בברכות הנהנין. להיות נזהר בכל פרטי ההלכה, נזהר לכיין כמו שצריך, זה עיקר ההשגה לזכות לרוח הקודש. והטעם לזה הוא, לפי שעל ידי הברכות שאדם מברך בזהירות, בכוונה, 'בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו', מתבטל כח אותם ה'קליפות' הנאחזות במאכלים החומריים, והם נדבקים באדם האוכל אותם. אבל על ידי ה'ברכות' שעליהם, כשאדם מברך את הברכות שמו שצריך, בזהירות בכוונה במורא וביראה, באהבה, ממילא מסיר מהם הקליפות, ומונך החומר שלו, ונעשה זך ומוכן לקבל קדושה, וזהו עיקר השגת האדם לרוח הקודש¹.

ג. הם מגיעים לשוק מחנה יהודה ומתפעלים..

אנשים לא יודעים מה הכח, העוצמה, המעלה, החשיבות, של הברכה. שמעתי ממרן ראש הישיבה חכם יהודה צדקה ע"ה, זצ"ל, שהוא אמר: תראה דבר פלא, יש מקומות באירופא שלא חסר שם 'מים', יש שם 'נהרות', ו'נחלים' ו'גשמים', ותמיד יורד שם 'גשם'.. (גם מגיע להם מכול..), הקרקע 'פוריה', זה לא 'מדבר שממה' שכולו חול שלא מגדל, אלא המדובר בקרקע טובה, 'פוריה', ואף על פי כן תראה שאין שם 'פירות', ואתה רואה לפעמים באים תיירים לארץ ישראל, ועוברים בשוק 'מחנה יהודה' ועומדים

לברך בכוונה ובשמחה

לכן מוסיף סבא בכף החיים (סימן קנח אות עו) אחרי שהוא מעתיק את דברי רבינו האר"י ז"ל: "ועל כן צריך האדם ליתן דעתו לדברים הללו בכל עת שמברך, כדי לברך בכוונה גדולה, מלה במלה בשמחה גדולה".

ראיה מתלמוד ערוך לדברי האר"י ז"ל

ונראה להביא ראיה מתלמוד ערוך ליסוד הזה של המהרח"ו בשם רבינו האר"י ז"ל, שעיקר השגת האדם לרוח הקודש זה תלוי בברכות הנהנין, איך הוא מברך אותם, איך הוא

מתפעלים מהערימות הגדולות של כל הפירות המשובחים, ומיד מצטלמים, ליד ה'אבטיחים', ליד ה'תפוחים'.. כי יש שפע גדול.

בחוצה לארץ אין את היהודי שיברך

ושאל חכם יהודה זצ"ל: 'תסביר לי, למה שם בחוצה לארץ, באירופא, אין פירות משובחים כך?' 'מים' יש להם, 'קרקע טובה' יש להם, ו'פירות' אין? מה הפשט, מה הביאור? אני אגלה לך: אין שם את ה'יהודי' ש'יברך' על ה'פירות', ויהיה 'ברכה' ב'פירות'. ולכן, גם אם יהיה 'מים' בשפע, ותהיה 'קרקע פוריה', כל זה לא יצמיח פירות משובחים. צריך את היהודי שיברך 'בורא פרי העץ', 'בורא פרי האדמה', ועל ידי זה משתלחת 'ברכה' בדבר'.

"תעשה ברכה"

לכן תמיד אומרים העולם כאשר מכבדים מישהו לברך על איזה דבר מאכל: "תעשה ברכה", מה זה "תעשה ברכה"? מה הוא 'עושה'?! אבל האמת היא שזה לא 'מליצה בעלמא', אלא זה 'עשייה' ממש, כאשר אתה מברך - נעשית 'ברכה' בדבר, ה'פרי' משתבח, ה'פרי' מתברך, ולכן יש פירות לתפארת.

ד. טעם הדבר שה'כף החיים' כפל את הדברים

מי שרגיל ללמוד בספר כף החיים יראה שאין מנהגו של הרב ע"ה לחזור על דבר אחד כמה פעמים, רק לעיתים נדירות חוזר במקומות אחרים. אבל לגבי הדברים האלו, לגבי עיקר השגת האדם לרוח הקודש, הוא חוזר וכופל את הדבר שלוש פעמים סמוכים זה לזה, (כף החיים סי' קנח אות עו, סי' קצא אות ו, סי' רא אות א), ומביא את היסוד של רבינו האר"י ז"ל כי עיקר השגת האדם כדי ליזכות לרוח הקודש - הוא על ידי הזהירות בברכות הנהנין. מאי כולי האי? אלא, ענין הזהירות בברכות אצל סבא בעל 'כף החיים', בער לו כאש בעצמות, ולכן חזר וכפל ושילש פעם אחר פעם, בסמיכות, דברי האר"י ז"ל. הוי אומר: "חכם מה הוא? אומר!", אנחנו לא יודעים עד כמה ענין הברכות עצום ורב. הברכות שאדם מברך בכל יום, זה מזכיר לאדם את הבורא, חי איתו כל הזמן, ליבו יחד איתו. הקשר שלו עם הקב"ה הוא קשר מיוחד,

נוהר בהם. הגמרא (בבא קמא ל.) אומרת, "האי מאן דבעי", מי הוא זה שמעוניין להיות חסיד, לקבל את התואר 'חסיד'? "לקיים מילי דברכות!", פירוש שיהיה זהיר בברכות, בהלכות ברכות. שחלילה לא יהא בכלל נהנה מן העולם בלא ברכה. יש בני אדם אומרים לך: 'מה אני צריך לדעת, הרי הלכה ידועה היא (ברכות מ. או"ח סי' קסז סעיף י), ש'על הכל הכל אם בירך 'שהכל נהיה בדברו' - יצא'. אם כן מה אני צריך לדעת אם זה 'בורא פרי העץ', אם זה 'בורא פרי האדמה', אם זה 'מזונות' אם זה 'שהכל', הרי בכולם יצא אם אמר 'שהכל נהיה בדברו'.. לא תהא כזאת בישראל. צריך ללמוד היטב דיני ברכות.

מאן דבעי למהוי חסידא, ללמוד את הלכות ברכות

מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דברכות, פירוש הדברים הוא, שידע את ההלכות. כך מפרשים הראשונים שם (רבינו חננאל רבינו יהונתן שיטה מקובצת). שילמד - וידע. שלא יסתפק ב'שהכל פוטר הכל', או ב'ספק ברכות להקל'..

חזהיר בברכות נקרא 'חסיד' וחסידות מביאה לידי 'רוח הקודש'

ואם כן מצאנו מקור מפורש לדברי רבינו האר"י ז"ל, שיסוד הדבר להגיע להשגת רוח הקודש הוא להיזהר בברכות הנהנין, שהרי מי שלומד וזהיר בברכות הנהנין הרי שהוא 'חסיד', האי מאן דבעי למהוי חסידא, ואם הוא 'חסיד', הרי שיבוא הוא לידי 'רוח הקודש', כמו שאומרת הגמרא (עבודה זרה כ:): חסידות מביאה לידי רוח הקודש. ואלו הם ממש דברי רבינו האר"י ז"ל, שעיקר השגת רוח הקודש זה הזהירות בברכות הנהנין, שמי שזהיר בברכות, זה מביא לידי רוח הקודש. צריך להיזהר בזה שלא יהיה בכלל 'זורק ברכה מפיו'.

ברכת ה'מפיל' בקריאת שמע שעל המטה

יש עוד 'ברכות הנהנין' לא מפורסמת כל כך.. מצות קריאת שמע שעל המטה זה מצוה גדולה, וצריך בה זהירות גדולה. יש בקריאת שמע שעל המטה מעלות גדולות, וסבא ע"ה מאריך בזה בספר 'כף החיים' (סימן רלט סק"א והלאה). אומרים בשם הגאון מצאנו ע"ה שכמו שאסור לאכול פת בלא לברך תחילה, כך אסור לישון בלא ברכה - 'ברכת המפיל' - כיון שזה 'ברכת הנהנין' של השינה. וממילא מי שישן בלא קריאת שמע שעל המטה, הרי

כשאדם אומר 'ברכה' על כל דבר ודבר זה אחרת [וכדלהלן בסמוך]. ולכן מפליג בזה רבינו האר"י ז"ל, וסבא ע"ה מעתיק את זה כמה פעמים, בגדר חכם מה הוא אומר, שהרי הזהירות של סבא בברכות 'לעילא ולעילא מן כל ברכתא', כמפורסם וכידוע.

זה כאדם שמחסר את הברכה לפני האכילה (כ"ה בס' ליקוטי מנהגים פרעמיסלא אות ג, הובא בס' אוצר החיים אות יח עמוד ל"ה).

'ברכות הרבה תיקנו חכמים כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו'

נקריא מדבריו הקדושים של רבינו הרמב"ם ע"ה (פ"א מהלכות ברכות הלכה א - ד): "מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון, שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך (דברים ח י), ואינו חייב מן התורה אלא אם כן שבע, שנאמר ואכלת ושבעת וברכת (שם). ומדברי סופרים אכל אפילו כזית מברך אחריו. ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחילה ואחר כך יהנה ממנו, ואפילו נתכוין לאכול או לשתות כל שהוא מברך ואחר כך יהנה, וכן אם הריח ריח טוב מברך ואחר כך יהנה ממנו, וכל הנהנה בלא ברכה מעל. וכן מדברי סופרים לברך אחר כל מה שיאכל וכל מה שישתה וכו', וכשם שמברכין על ההנייה כך מברכין על כל מצוה ומצוה, ואחר כך יעשה אותה, וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה, כדי לזכור את הבורא תמיד אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה. נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינים, ברכות הנייה, וברכות מצוה, וברכות הודאה שהן דרך שבח והודיה ובקשה כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו". עכ"ל.

הטעם שתיקנו לברך מאה ברכות בכל יום

הרמב"ם מגלה לנו סוד ויסוד, מה הטעם שחכמינו (מנחות מג:) תיקנו לברך בכל יום מאה ברכות? באותו זמן שהיה צרה גדולה תיקן דוד המלך ע"ה שיברכו בכל יום מאה ברכות (במדבר רבה פר' עח ס' כא, הובא בטור ס' מו בשם רב נטרוני גאון). מה הטעם לתקנה זו? אומר הרמב"ם: כדי לזכור את הבורא תמיד ולירא ממנו. כאשר האדם מברך כמו שצריך לברך - נתקע בליבו הזכרון, ה'ידיעה', ה'קשר' וה'חיבור' עם 'חי העולמים', ונכנס בליבו 'יראה'.

ה. וכבר שמעתי מהזקנים מעשה שהיה (וחבל שהיה), ששאלו פעם אדם אחד האם הוא נזהר בקריאת שמע שעל המטה? אמר להם: 'אני אגלה לכם את האמת, אני לא אומר קריאת שמע שעל המטה, אני אומר ומברך 'שהכל נהיה בדברו' והולך לישון.. כי זה פוטר גם את 'קריאת שמע'.. שהרי משנה שלימה שנינו (ברכות מ.) 'שהכל פוטר את הכל', וזה הלכה בשלחן ערוך (סי' קסז סעיף י). וזה מעשה שהיה.. יש אנשים כאלה. אבל זו דוגמא קיצונית.

ו. בספר המנהיג (עמוד ו) כותב שזו תקנה מזמן משה רבינו ע"ה, אלא ששכחו וחזרו ותיקנו. הרמב"ם כותב שמצות עשה מהתורה היא דוקא בברכת המזון (וע"ע בדברי רבינו שליט"א בספר נר יהודה סי' ג).

כאשר האדם מברך מכניס בליבו יראת ה'

כאשר האדם מברך: 'ברוך אתה ה'', שהוא מקור הברכות, והוא ה' אדון הכל (ע' שו"ע או"ח סי' ה). 'אלהינו', הוא המנהיג, הוא הפועל, הוא המסתכל, הוא הבוחן, הדן והשופט שלנו (ע' שו"ע או"ח סי' ה). 'מלך העולם', הקב"ה שהוא מלך העולם עשה כך וברא כך. ועל זה הוא מברך, אם זה 'ברכת המצוות', אם זה 'ברכות הנהנין' אם זה 'ברכות השבח'. כל הזמן נמצא עם 'חי העולמים', מחובר איתו, דבוק איתו, תמיד זוכר את הבורא, וליראה ממנו, וזה מביא 'יראה' ללב האדם.

מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה'

נראה לי שמקור דברי הרמב"ם זה בגמרא מפורסמת שכולם מכירים (מנחות מג:): **תניא** היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך (דברים י ב). אל תקרי מה אלא מאה. (רש"י שם. וכן בזה"ק רעיא מהימנא פר' קרח דף קעט ע"א, וכן היא גירסת הר"ף ברכות דמ"ד ע"ב באלפס והרא"ש שם סי' כד). והמושך הפסוק הוא: 'כי אם ליראה'. הרי שכל המאה ברכות הוא כדי לבוא לידי 'יראה'.

אין לאדם שעה קלה אחת ביום בלי שתהיה לו התבוננות בחי העולמים

אדם יעשה חשבון, אם יחלק את ה'מאה ברכות' שיש לנו בכל יום, לעשרים וארבע שעות שיש לאדם, תוציא את שעות השינה, אדם נורמאלי ישן שמונה שעות (ע' רמב"ם פ"ד מהל' דעות ה"ד, בא"ח ש"ר פר' וישלח אות א), נשאר לנו שש עשרה שעות ביממה. אפילו שהתפללות כל אחת זה תשע עשרה ברכות בפעם אחת, עדיין אין לאדם רגע אחד ביום, שעה קלה אחת ביום, בלי שתהיה לו התבוננות בחי העולמים על ידי ה'ברכה' שמברך. לירא ממנו, ולזכור אותו תמיד. בשביל זה תיקנו מאה ברכות בכל יום. זה המעלה הגדולה שיש בברכות. וכל זה מלבד השכר השמור לעתיד לבוא על כל הברכות.

השגת רוח הקודש לא תלויה דוקא בזמן בית המקדש

לכן עיקר השגת רוח הקודש זה על ידי הזהירות בברכות, 'ברכות הנהנין' במיוחד. ולא נתפרש שזה תלוי דוקא בזמן המקדש וכיו"ב, מהרח"ו מדבר על זמנינו, אחר חורבן בית המקדש, אדם יכול ליזכות לרוח הקודש אם יזהר בברכות!

מחו טיב הברכה שהאדם מברך

והדברים האלה צריכים זהירות והשתדלות גדולה, לדאבוננו הרב אנחנו מברכים בכל יום מאה ברכות, "חסידים ואנשי מעשה" מאתיים... (ע' טור סי' מו: והמוסיף יוסיף על כל

ברכה וברכה שנתקנה לו כמו שאמרו חכמים (ברכות מ). ברוך ה' יום יום, בכל יום ויום תן לו מעין (ברכותיו), אבל השאלה היא מה 'טיב הברכה', אם זה בכלל 'זורק ברכה מפיו' או לא.

מפנקס קבלותיו של ר' ישראל סלנט זצ"ל

ראיתי פעם מה שהעתיקו מפנקס קבלות של הגאון ר' ישראל מסלנט זצ"ל, קבלות שקיבל על עצמו, יש שם דברים נפלאים, אם אני זוכר נכון כמדומני כתוב שם שקיבל על עצמו: שיזהר שביום שני וביום רביעי לא יזרוק ברכה מפיו. אדם קורא את זה מתפלא: 'מה הפירוש? רק ביום שני וביום רביעי צריך להיזהר?! ביום ראשון לא צריך להיזהר? ביום שישי לא?!'.

בימים אלו צריך להשתדל יותר

והתשובה היא: כי ודאי שבכל יום ויום צריך להיזהר לברך בכוונה, אבל בימים האלה הוא כתב לעצמו 'תזכורת' להשתדל יותר. אנחנו אומרים: 'בוודאי, כל אחד צריך להיזהר שלא לזרוק ברכה מפיו..', אבל מתי אנחנו מקימים את זה? ביום ראשון? ביום שני?.. קל להגיד, קל לשאול: 'מדוע קיבל על עצמו רק יומיים?!', בא נראה אותך 'שעתיים' ביום תברך את הברכות שלך בכוונה. בא נראה רק 'ברכות השחר' בכוונה..

ברכות השחר בכוונה ובהתבוננות

מובא בספרים שברכות השחר צריך לברך בכוונה ובהתבוננות ובישיבה. תשאל אותו: כמה ברכות אמרת? אומר לך לא יודע.. "ח ברכות בבוקר אדם מברך. וצריך לברך אותם במתינות. (ראיתי משהו אומר ברכות השחר, חשבתי שאני נמצא ב'קריאת המגילה'.. אמר את זה ממש כמו 'עשרת בני המן האגני' בנשימה אחת.. לא מספיק לענות 'ברוך הוא וברוך שמו' וכבר הוא גמר את הכל.. מי רודף אחריו?!). צריך שיהיה לאט ובהתבוננות. הכל זה הודאה לקב"ה. (הנותן ליעף כח', בלילה הלך לישון כמו 'בול עין', כמו 'פגר' מובס, אין לו כח 'להרים את הראש', מדברים איתו הוא 'לא שומע', 'רואה' ו'לא רואה', שוכב 'מובס'. והנה בבוקר קם כבר 'אריה', טרף בדרך חצי שמונה.. תגיד תודה לקב"ה. נאזרת בגבורה. תברך כמו שצריך). וה'שפיץ' זה 'ברכות התורה'. וקבלה בשם הגאון ר' חיים ואלז'ינער זצ"ל, שמי שמברך את ברכות התורה בקול רם בכוונה ובהתבוננות, אותו יום יהיה לו קל ללמוד ללא הפרעות.

לא לברך ברכות השחר כשחזא זורק את הברכות מפיו

צריך לברך ברכות השחר כראוי, לא סתם 'זורק את הברכות'. יש אחד שמקיים את דברי הגמרא (מגילה כז): 'קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא'. פירוש, שאת הברכות הוא

אומר בדרך ל'בית הכנסת', כשהוא הולך ברחוב, הוא מקדש את הרחוב, ו'לא חלי ולא מרגיש', מה אמר, מה לא אמר.. כך מברכים ומודים לבורא עולם!! אין לך זמן - תקום עשר דקות לפני הזמן ותתפלל כמו שצריך. תשב בבית ביישוב הדעת, עם סידור לפניך, ותברך ברכות השחר מילה במילה, ברכה ברכה.

מאה ברכות בכל יום - מדוע אינם מקדשות את האדם?

שמעתי ממרן ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל (ע' קול יהודה, וע"ע תפארת חיים בשיחת הגר"י צדקה עמוד יח, ובדברי רבינו שליט"א שם סוף עמוד עו והלאה), שאמר שיחה נוקבת, הוא דיבר על 'ברכות', ואמר כך (אני חוזר כמעט על המילים שלו בדיוק): 'פליאה בעיני, הרי אנחנו יהודים חרדים, מקיימים מה שכתוב בשולחן ערוך (סי' ס"ג), 'חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות', ופשוט שכל אחד מאיתנו מברך מאה ברכות ויותר. תעשה חשבון, אדם במושב שנה כמה ברכות מברך? שלושים ושיש אלף ברכות. היה האדם צריך להיות בסוף שנה מלאך. הרי הברכות האלה מקדשות את האדם. 'אשר קידשנו במצותיו'. ומה יוצא בסוף? (אולי 'מלאך חבלה'...). למה? כיון שהברכות עפות מהפה שלו בלי התבוננות. 'זורק ברכה'. בלי התבוננות'. (כך הוא אמר בשיחה כאן בירושלים). כל בעלי המוסר צעקו על זה. דע על מה אתה מברך, ולמי אתה מברך!.

עשה 'תענית דיבור' ארבעים יום..

ז.

ראיתי מעשה (ע' בס' דברי ישראל טובי, ויקרא עמוד רפז) על חכם אחד שבא אצלו איזה יהודי פשוט, שהוא ראה מה שמובא בספרים הקדושים (ע' פרי עץ חיים שער הנהגת הלימוד פ"א, ושער רוח"ק דף י"א ע"ב) שמי שנוצר פיו, ששומר על הפה שלו מ'לפטפט' ולדבר ארבעים יום דברים בטלים, זוכה למדרגה הזו של 'רוח הקודש'. גם הוא רצה לזכות ל'רוח הקודש' (כולם רוצים.. להיות 'צופה עתידות', כל ליבו פתוח בחכמה ובתורה. זה דבר גדול). קיבל על עצמו תענית דיבור במשך ארבעים יום, שהוא יושב וישתוק ויזכה ל'רוח הקודש'. והתחיל לספור יום אחר יום, וצריך לתאר את יום השלושים ותשע שלו.. וליל ארבעים.. (מסתמא עשה 'תיקון כרת' באותו לילה.. הוא מצפה כבר ליום המחר שהוא יזכה ל'רוח הקודש'.. מאיזה כיון זה יגיע? 'רוח מערבית' או 'רוח צפונית' הוא לא יודע..), הגיע 'אשמורת הבוקר' ועדיין הוא לא זכה ל'רוח הקודש', הגיע שעת ה'מנחה', אין 'רוח הקודש' ואין 'ריח' של 'רוח הקודש'.. עד ששקעה החמה. עבר ארבעים יום שלמים ולא באה אליו אות 'רוח', 'רוח הקודש'.

והדבר הזה הכאיב את ליבו. ארבעים יום נצר את לשונו ולא דיבר כלום. (לפעמים יש 'לשון הרע' שה'שפתיים' של האדם 'מדרגות'.. 'אני מוכרח לדבר, כדי שיהיה שמחה וששון ליהודים'.. ואף על פי כן הוא כבש וחסם ונצר את פיו, ובסוף הוא לא זכה ל'רוח הקודש').

התבוננות בברכה למי מברך ועל מה מברך

ועיקר העיקרים מתחיל בדברים האלה. קבלה בידינו מהמשגיח זצ"ל, הגאון רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל, שה'ברכה' צריך שתהיה ברכה, ולא יהיה 'זורק ברכה מתוך פיו' חלילה. יברך מתוך מתון, יברך בהתבוננות: למי מברך, ועל מה מברך. וזה משפיע הרבה. כאשר אדם מברך בכוונה 'אשר קידשנו במצוותיו', הוא זוכה ומתקדש ומקבל את הקדושה של הברכה והמצווה. הוא מקדש את הפה.

הלך לאותו גדול, אמר לו, 'כבוד הרב, יש לי פליאה, מובא בספרים 'עצה' ו'סגולה' שמי שנוצר פיו ארבעים יום מלדבר דברים בטלים, זוכה ל'רוח הקודש', והנה אני עבדך הנאמן, ארבעים יום לא דיברתי 'לשון הרע' וליצנות, ושמרתי על הפה כמו שצריך, בשתיקה גמורה, (בהשגחת ה'בד"ץ...), ואף על פי כן לא זכיתי לא 'רוח' ולא 'ריח'...'. שאל אותו הרב, 'התפללת בארבעים יום הללו?', אמר לו: 'בודאי, התפללתי', שאל אותו: 'תהילים אמרת?', אמר לו: 'כן, בכל יום אמרתי כמה מזמורים, לפי מה שיכולתי והספקתי'. אמר לו הרב: 'זה הדברים בטלים שלך!...'. (כלומר לא רק לומר ולהוציא מהפה אמירה בעלמא ותו לא, אלא שיאמר בכוונה ובהתבוננות וכו').

ניצול הזמן לתורה

הפרו תורתך - בלי סיבה

נמצאים אנו סמוך ל'בין הזמנים', וצריך לעורר על דברי תורה הצריכים חיזוק, תמיד, בכל כחו, (ברכות לב: ורש"י שם), ובפרט בזמן הזה. דוד המלך ע"ה אמר, 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', פירוש, בזמן שיש מפירים לתורה, אמר רבינו החפץ חיים זצ"ל (ספר שם עולם ח"ב פ"ב), מה זה 'הפרו תורתך', מלשון בעל שמיפר נדרי אשתו, כמו שמצינו בפרשת מטות שאשה שנדרה נדר בעלה ביום שמעו יכול להפר את הנדר, אומר 'אני לא מסכים' ומבטל את זה, הוא לא צריך לנמק ולהסביר, הרי ש'הפרה' עניינה שאדם מיפר בלי סיבה. אותו דבר לגבי 'הפרו תורתך', אם יש מפירי תורה, שהם מפירים את התורה בסגנון הזה, בלי סיבה וטעם, בזה הזמן דייקא עת לעשות לה'. כשיש מציאות של 'הפרו תורתך' - אנחנו צריכים לעמוד בכפליים לתושיה ולהתאמץ ולהתחזק בעבודת ה'.

'אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד - עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם'

ועל זה אמרו רבותינו במסכת ברכות (סג.) - ומפורש יותר בלשון הירושלמי ברכות (פ"ט): 'אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד - עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם'. אם ראית דור שמתייאש מעסק התורה, שמתרשל מעסק התורה, פירוש, שיש רפיון, לימדו אותנו רבותינו, אתה תהיה בר דעת, תהיה סוחר טוב, ואת הזמן הזה תשעבד ותנצל לטובה. אתה 'עמוד והחזק בה' והוי נוטל שכר כולם.

הסיבה בגינה זכה רבינו האר"י ז"ל למדרגתו

וכבר הזכרתי מה שמצאתי כתוב - ולדאבוני כעת איני זוכר המקור, אולי ראיתי זאת בספר בן יהוידע - שאחת הסיבות שהביאו את רבינו האר"י ז"ל לאותן מעלות נוראות מופלאות, כמו שראינו אפס קצהו, מה הזכות שלו שבה השיג והגיע לאותן מדרגות נפלאות שאין להן חבר וריע, שחידש לנו תורה שבדברי הראשונים כולה ב'רמזים' והוא פתח לנו שערי אורה בשמונה שערים. מה הביא אותו למדרגה הזו? - אחת הסיבות בגלל שהיה רבינו האר"י ז"ל מתאמץ ללמוד בזמנים שאין בהם ריבוי לימוד.

זמנים של רפיון מבלי סיבה

ישנם ימים ושעות, ש'משום מה', בלי סיבה אמיתית, 'הפרו תורתך', יש התרשלות מעסק התורה. לא כל כך לומדים בזמנים הללו. ומי שהוא בר דעת, ומח לו בקדקדו, את הזמנים הללו ישעבד וינצל לתורה. והוא זוכה כנגד כולם!

ניצול ימי שישי

למשל, יום שישי אחר הצהריים, בפרט בתקופת הקיץ, השעות הללו של אחר הצהריים בערב שבת הם נשמטות לאדם 'מתחת ליד', הוא בעצמו לא יודע איך עבר והתבטל הזמן. אם אדם ינצל את הזמנים הללו - יכול הוא להרויח הרבה מאד. הלימוד בשעות האלו יקר מכל יקר.

גם בבית המדרש וגם בצנעה...

לפני רבות בשנים שמעתי מאחי הג"ר ראובן שליט"א, (עוד כשהיה ילד צעיר לימים), הקשה קושיא ואמר פשט בדרך צחות בדברי הרמב"ם. בהלכות תלמוד תורה (פ"ג) שלכאורה יש סתירה מיניה וביה, "אמרו חכמים ברית כרותה שכל היגע בתורתו בבית המדרש לא במהרה הוא משכח, וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים שנאמר ואת צנועים חכמה", והדברים סותרים מיניה וביה, אם לומד בבית המדרש הרי זה לא בצנעה. ותירץ, הרמב"ם מדבר על יום שישי אחר הצהריים, גם לומד בבית המדרש וגם לומד בצנעה... צריך לנצל את הזמנים הללו, יום שישי אחר הצהריים, או ביום שבת ומוצאי שבת וימי חול המועד, ו"בין הזמנים"... ונוטל שכר כנגד כולם!

צריך להיות 'סוחר' בענייני תורה ומצוות

רבינו הגדול ה'חפץ חיים' זצ"ל הסביר את דברי התנא רבי שמעון בר יוחאי בירושלמי (הנ"ל): 'אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד - עמוד והתחזק בה ואתה מקבל שכר כולם', שהאדם צריך להיות 'סוחר' בעניינים הללו, ואם יש כאן סחורה שאין עליה דורשים ומבקשים - תחטוף ותיקח אותה, כי בסוף זה יתייקר. ולכן אם אנחנו רואים שהתורה לדאבוננו בחינם, ואין מי שיתייחס אליה, תיקח אותה, ובסוף זה יתייקר, השכר בעולם הבא כפול ומכופל. אחרים מתייאשים מלעסוק ולעמול בתורה, אבל אתה אל תתייאש. תחטוף ותיקח כמה שיותר, והוי נוטל שכר כנגד כולם. אתה לוקח את השכר של כל אלה שאינם לומדים. בפרט בדור שלנו שהרבה נתייאשו, לדאבוננו הרב, והרבה מאד לא תופסים את החשיבות של לימוד התורה. ומדברים נגד תורה ונגד לומדיה. (ותמיד זה 'חוזר וניעור' כדרכו של ה'יצר').

ח. שאדם יעשה חשבון (כדי שידע את ערך ומעלת הלימוד תורה שלו), ייקח עט ונייר, ויעשה חשבון כמה יהודים יש בעולם, כמה לומדים יש בעולם, כמה בטלנים יש מתוכם, וכך תדע כמה בטלנים יש כנגד כל אחד שיושב ולומד. בדרך כלל זה בסביבות האלף איש. כל אחד שיושב ולומד נוטל שכר כנגד אלף איש.

בשביל שהאדם לא יושפע צריך להרבות בעסק התורה

ויש עוד הסבר, כותב אותו מרן המשגיח הגאון רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל (ע' אור יחזקאל יראה ומוסר עמוד קמה), 'אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד', ו'יאוש' פירושו שהתרשלו, שזה לא חשוב בעיניהם, זה נעשה לדבר זול ביותר, מבלי שום יקרות וחשיבות, היפך ממה שצריך להיות אצל התורה הקדושה שהיא 'יקרה מפז מפנינים'. ואם ראית דור כזה, שזה המצב של הדור, מה התפקיד שלך? עמוד והחזיק בה. עמוד והתחזק בה. אתה צריך מצידיך כפליים לתושיה של חיזוק. כי אם לא - זה יכול חלילה להשפיע עליך. ה'קרירות' יכולה לקרר ולבוא אצלך. אדם מושפע מזה^ט.

הרי כלל גדול בידינו שאדם מושפע מאנשי סביבתו (ע' רמב"ם פרק ו הל' דעות ה"א), וזה דבר שהוכיח את עצמו, גם אם אדם יהיה צדיק, אבל אם הוא נתון במחיצת ובחבורת אנשים קלים וריקים ופוחזים, לאט לאט הוא מתדרדר יחד איתם. על ידי ה'דיבור' וה'מעשה' וה'ליצנות', זה משפיע על האדם, וה'אדם' מחלחל ונכנס אצלו. ולהיפך, אפילו אדם שהוא 'קל דעת', אבל הואיל והוא נמצא בחבורה של אנשים יראי ה' מקיימים תורה ומצוות, לאט לאט הוא נדבק גם בדרכיהם. אלה דברים שרואים אותם בחוש יום יום. אם אתה לא רוצה להיות מושפע מהדור הזה, עמוד והחזק בה. בכפלים לתושיה.

ט. והירות מקריאה ושמיעה של דברי 'קרירות' גם אם כוונתו לשם שמים

וצריך להשגיח הרבה בענין הזה של ה'קרירות', 'אשר קר' (דברים כה יח). לאו דוקא דברים אסורים, אלא דברים של 'קרירות', דברים של 'ליצנות', זה משפיע וחודר. אדם חושב שהוא מחוסן, 'שומע' מה ששומע, ו'קורא' מה שקורא, והדברים לאט לאט נכנסים אצלו ללב. וצריכים להזהר הרבה מהדברים האלה.

הגאון בעל שביתת שבת כותב בספרו אוהרת שבת (מאמר דקדוק חברים דף ו ע"ב ד"ה והנה) דבר גדול, לפעמים אדם אומר, 'אין דבר, אני אסתכל ואקרא מה כתוב כאן, ואדברא אני אלחם נגד זה', ובאמת ברגע הראשון שהוא קורא הלב שלו 'רותח', והוא מרגיש בעצמו 'כמה אני 'קנאי' לה' יתברך'. 'וכמה זה כואב לי', 'וכמה אני אלחם כנגד זה', והרבה פעמים זה עצת ה'יצר'. הא למה הדבר דומה? ל'ברזל' לוחט ששמים אותו ב'מים', ברגע הראשון מה קורה? הברזל מרעיש חזק מאד, בכפל כפליים יותר חוזק ויותר חמימות, אבל הסוף הוא שהוא מתקרר. המים מקררים את הברזל. אותו דבר כאן, אדם קורא, אדם שומע, זה גורם אצלו לבעירה, אבל בפועל הוא כבר נכנס בתוך המים הקרים. זה גורם שאדם נקלש ונחלש בכוחו. לכן צריכים לברוח מהדברים האלה.

זהירות ממותרות

תוכחתו של המגיד למרן הבית יוסף ז"ל

הגאון חיד"א זצ"ל מביא מה שהוכיח המלאך המגיד (מגיד מישרים סוף פרשת בראשית מהדורא בתרא) למרן הבית יוסף אחר ששתה מים יותר מהרגלו ואמר לו "בזה הרבית יצר הרע בך". וזה נורא למתבונן! הרי הוא לא אכל 'במבה' או 'גלידה'... רק שתה קצת יותר מים ממה שנצרך לו! אבל לפי מדרגתו של מרן ה'בית יוסף' ע"ה היה זה בגדר 'מותרות'. על אחת כמה וכמה אלו הממלאים גרונם יין או הולכים אחר שאר תענוגות, כמה יצר הרע מכניסים הם בקרבם!

'עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו!'
ולחיפך, לא ימצא היצר הטוב ולא תתגבר הקדושה והטהרה אלא היכן שאין בו מותרות יתירות ותאוות שפלות, ולכן אמרו חז"ל (ע' תנא דבי אליהו רבה פרק כו) והביאו זאת התוספות (כתובות קד.) על התורה הקדושה שהיא פסגת הקדושה והרוממות "עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו!".

למעט בתענוגים ועידונים

מר זקני הגאון ז"ל בספרו 'כף החיים' (סי' קנו אות טו) הביא דבריו של הגאון חיד"א ע"ה בספר מורה באצבע (סי' ג אות קה), וזה נורא למתבונן, "כל סעודות החול הנוסף על כדי בריאותו - הולך לסטרא אחרא", רחמנא ליצלקן, "לכן אם בעל נפש הוא, אף כי עשיר, ימעט בתענוג בימי החול, כי התענוגים בחול הוא כבונה משכן לסטרא אחרא, ואוי לו כי איבריו מתטמאים שחונה עליהם הסטרא אחרא, ולו הכין כלי זיין ליצר הרע להלחם בו עד רדתו חיים שאולה".

חנהגתו של רבינו האר"י ז"ל

וסבא ע"ה מביא (שם) על רבינו האר"י ז"ל, "שלא היה אוכל אלא דבר מועט מאד" (שער המצות פרשת עקב). רק מה שצריך בדיוק לצורך קיום גופו - הא ותו לא. "וכן כתב בספר מגיד מישרים (באזהרות סוף אות יח) שאמר לו המגיד למרן ז"ל, מנע עצמך מאכילת בשר הרבה, שהיא מפסדת הנשמה ופוגמת, ושתיית יין הרבה אין אתה יודע להיכן הוא מגיע הפגם וההפסד הגדול שעושה, לכן מנע רגלך מנתיבתם, ואל תביא נפשך במעמדם, והזהר בזה הרבה במאד מאד! המון העם חושבין כי העולם הזה הוא כהווייתו, אין מביט ואין רואה,

אוכלין ושותין לשובע יצרם הרע, אוי להם שהעולם מטעה אותם! והיד כותבת למעלה, ואחר כך נתבעין ממנו בדינים משונים! הדא הוא דכתיב ומה תעשה ליום פקודה. אשריך שאתה מוזהר, וגם כן תגלה אוזן אוהביך ויתעוררו משנתם".

'התקן עצמך ללמוד תורה'

רבינו יונה ע"ה על המשנה באבות (פ"ב משנה יב) 'התקן עצמך ללמוד תורה' מפרש מה הכוונה של התנא 'התקן' עצמך ללמוד תורה? במה 'תקן' את עצמו האדם לצורך לימוד התורה? "למעט התענוגים, כדי שילמוד תורה הרבה, כמו ששינינו 'כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה את עמל' (אבות פרק 1 משנה ד) כי המרבה בעידונין לא תשכון בתוכו החכמה".

מעשה נפלא עם הגאון מהר"י קובו זצ"ל

הגאון חיד"א ע"ה מביא ב'הגדה של פסח' שלו (שמחת הרגל ח"א מהדו"ח עמוד פב) מעשה נפלא שהוא שמע מאנשים נאמנים על הגאון הגדול רבי יוסף קובו זצ"ל, שהוא היה מגדולי רבני 'סאלוניקי' לפני כ- 250 שנה, (הייתה עיר ואם בישראל, עיר של תורה במשך מאות בשנים עד השואה האחרונה שנהרגו שם כולם, ה"ד), ובזמנו מצאו 'מציאה' חדשה בעיר 'סאלוניקי', נתברר שיש שם איזה איש 'מגיד', יודע עתידות, כל מי שצריך משהו - היה בא עליו ועל המקום היה מגלה לו נסתרות ונפלאות. 'פלא' פלאות' ממש. היה אומר לו: 'אתה עשית כך, ואמרת כך, חשבת כך', שום דבר לא נסתר מנגד עיניו, 'כל רז לא אניס ליה', הכל הוא יודע. וזה פלא, יהודי שלא ראו שהוא עסק ב'עשר קדושות' להתקדש ולהטהר, לא ראו אצלו עמל ויגיעת התורה עד למאד, אלא פתאום צץ וצמח 'מגיד' חדש, 'יודע תעלומה' חדש, כל דבר הוא אומר ומפרש, 'רוח הקודש' נשפך עליו. באו אל הגאון רבי יוסף קובו זצ"ל, שאלו אותו: 'כבוד הרב, כח זה שיש לפלוני, מהיכן זה בא?!'. כל דבר כזה יש לו שני שורשים, או ממהלך של 'קדושה', או להיפך ח"ו מצד ה'טומאה', וצריך לברוח מזה כ'בורח מן הנחש'. אמר להם: 'אני אתן לכם בחינה, אתן לכם סימן, לכו וראו את סדר אכילתו, איך הוא אוכל? האם הוא אוכל 'כאחד האדם' (או אפילו פחות מזה) - הרי זה סימן שמצד הקדושה זה בא, אבל אם חלילה הוא לקוי בענייני אכילה, הרי זה מעיד ומגיד שהוא יונק ממקומות לא כשרים ולא טהורים!'. הלכו וביררו, באו ואמרו: 'כבוד הרב, ראינו שהוא לא אוכל, הוא זולל... מה שמספיק ל'גדוד' הוא אוכל לבדו בארוחת צהריים...'. אמר להם: 'אכן נודע הדבר'. וכך היה. 'פיו מעיד עליו מהיכן הוא' (ע' שיר השירים רבה פ"א סי' ז, ובס' שערי זוהר שם), מה מקורו ומה שורשו.

שמחה בעבודת ה'

האר"י ז"ל זכה למדרגתו בגלל שמחתו בקיום המצוות

בספר חרדים (בהקדמה בתנאי המצוות תנאי ד) ועוד הובא מה שגילה רבינו האר"י ז"ל לאיש סודו, שהסיבה בגללה זכה להגיע למדרגות נשגבות אלו שזכה להם, היא בגלל שהיה שמח בעשיית המצוה. "השמחה הגדולה במצוה, דכל מצוה ומצוה שתזדמן לו דורנא הוא דשדיר ליה קב"ה, ולפי רוב השמחה יגדל שכרו. וכן גילה הרב החסיד המקובל מוהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל לאיש סודו, שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש, בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית, ואמר, דהיינו דכתיב (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, פירוש מרוב כל, מכל מיני תענוג שבעולם ומכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות". (הובא בדברי החיד"א בספר מורה באצבעות אות שכו, וע' לב דוד פרק יד). וזה אמת ויציב. המעלה של קיום מצוה בשמחה עצומה גדולה לאין ערוך.

החובה של השמחה בקיום תורה ומצוות

וכך כתב רבינו האר"י ז"ל (שער רוח הקודש דף י ע"ב) "צריך האדם בעת קיומו כל מצוה ומצוה, או בהתעסקו בתורה, או כשמתפלל התפלה, להיות שמח וטוב לב יותר מכאשר מרוויח או מוצא אלף אלפים דינרי זהב", צריך האדם בשעה שלומד ומקיים מצוות להיות שמח בקיום מצוות ועבודת ה' יותר משיתנו לו אלף אלפים דינרי זהב. וכבר אמרתי שאני לדאבוני לא ראיתי מעולם "דינר זהב", לא יודע איך זה נראה, (חוץ מהמטבעות זהב משוקלד בפורים...). רק יכול לתאר... אלף אלפים. מיליון דינרי זהב. (רק אני אומר את המספר הזה - 'מיליון' - כולם מחייכים ושמחים...). כשאתה בא לשיעור תורה, כשאתה קובע עיתים לתורה, כשאתה לומד תורה, כשאתה מקיים מצוה, כשאתה עונה 'אמן יהא שמיה רבא', כשאתה נוטל ידיים, כשאתה מברך ברכת המזון, וכן הלאה, אתה צריך להיות שמח יותר מאשר זכית וקיבלת אלף אלפים של 'דינרי זהב' כאלו. זה הציור שרבינו האר"י ז"ל ממחיש לנו.

עיקר השכר הוא על השמחה במצוה

הגאון חיד"א (לב דוד פרק יד, ציפורן שמיר סימן יא אות קסא ועוד) מביא בשם רבותינו הראשונים - וכך כתב גם הגאון חתם סופר (תורת משה פרשת פינחס) - כי עיקר קיבול השכר שיש לאדם בעשיית המצוה, היא לא על המצוה עצמה אלא על השמחה במצוה. כשאדם שמח במצוה ומראה לה' יתברך שהוא עושה את רצונו מתוך אהבה ולא מתוך סבל ואונס, על זה

הוא מקבל את עיקר השכר על המצוה. [א"ה, וראה מה שהאריך בזה רבינו שליט"א בספר עדות ביעקב ח"ב (סי' פב). ע"ש].

שכר אֵלֶף ידות

ובאמת בספר ארחות צדיקים (סוף שער השמחה) כתב כי העושה מצוות בשמחה, יש לו שכר **אלף ידות** יותר ממי שהמצוות עליו למשא. והרבה מצוות שיכול לזכות בהם האדם אם יתבונן ויזכה בשכר עצום.

השמחה זוכה לרוח הקודש ולגילוי רזים

כך כתב בעל ארחות צדיקים (שם): "לכן ישים כל אדם שמחתו על התורה, ובעת שיעשה המצוות ישמח בלבו על שזכה להיות עבד למלך עליון, אשר בני מעלה ישתחוו לו. וכן אמר דוד (תהלים קיט קסב) "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב". וכל העושה המצוות בשמחה, יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוות עליו למשא. אברהם ודוד כל היום כולו, היו עסוקים בתורה ומפארים ומשבחים בשירות ותשבחות להקדוש ברוך הוא להרים קול בשמחה. ואז מצליח בכל דרכיו, וטוב טעמיו, ושולח הקב"ה רוח הקודש בקרבו, ולבו שמח, ומתמלא אהבת הקב"ה, ונפשו קשורה בגיל, ומגלה להם רזים וחידושים של מעלה, לפי שהוא רואה השם, ברוך הוא, וישר, ונכנס הטעם בקרבו", והדברים ממש מתאמים לעדות של רבינו האר"י ז"ל, ולהשגותיו, כפי שראינו מקצת מן המקצת.

דברי הרמב"ם על עבודת ה' בשמחה

והרמב"ם בסוף הלכות לולב (פ"ח הט"ו) כתב דברים אשר צריכים להיות נר לרגלינו תמיד: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו, שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב, וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו, חוטא ושוטה. ועל זה הזהיר שלמה ואמר אל תתהדר לפני מלך, וכל המשפיל עצמו ומיקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול המכובד העובד מאהבה, וכן דוד מלך ישראל אמר ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה', שנאמר והמלך דוד מפוז ומכרכר לפני השם", עד כאן לשון הרמב"ם.

וכתב המגיד משנה על דברים אלו, "דברי רבינו מבוארים בכמה מקומות בתלמוד, ובכמה מדליקין (שבת ל:) אמרו 'ושבתי אני את השמחה - זו שמחה של מצוה'. ועיקר הדבר הוא, שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב ויבחר באמת מצד שהוא

אמת, ויקל בעיניו טרחן, ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו, וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל, לפי ששמחת שאר דברים תלויה בדברים בטלים שאינם קיימים אבל השמחה בעשיית המצוות ובלמידת התורה והחכמה היא השמחה האמיתית, וזהו ששלמה בדרכי מוסרו שיבח שמחת החכמה ואמר, בני, אם חכם לבך ישמח לבי גם אני".

לפום צערא אגרא

המגיד משנה כותב לנו בשלש תיבות בודדות, הוראה, שיש בה גם משום עצה נפלאה. "ויקל בעיניו טרחן ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל", לפעמים כשמתאמצים בעשיית מצוה יש תחושה כי אין מה לעשות וצריך לקיים את המצוה. על האדם להקל בעיניו טרחן, איך? - בהתבוננותו במעלת הקושי וההתאמצות דוקא, וכמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ה מ"ז) 'לפום צערא אגרא', ובמסכת אבות דרבי נתן (פ"ג מ"ו) אמרו רבותינו 'אחת בצער ממאה שלא בצער', וכאשר אדם משיב זאת אל לבבו ומפנים את זה, הקושי עצמו מביא לו שמחה, שהרי מצוה אחת עולה לו למאה! חמש דקות של לימוד תורה בעמל ובדחק נחשבים לו ליותר משמונה שעות של עסק התורה!

השמח בעבודת ה' הקב"ה משמח אותו עוד ועוד

ומסיים המגיד משנה "וזהו ששלמה שיבח שמחת החכמה ואמר בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני". יש עומק בדברים אלו, שכן הזהר הקדוש אומר (ח"ב דף קפד ע"ב) "חדוה דבר נש משך לגביה חדוה אחרא עלאה", כלומר, כאשר אדם שמח כאן בשמחה של תורה ומצוה, הוא פועל שיושפע עליו מלמעלה עוד ועוד שמחה אמיתית. וזהו שאומר הפסוק, 'בני אם חכם לבך' ושמח אתה בעבודת המצוות, 'ישמח לבי גם אני', אף הקב"ה משפיע עוד שמחה ואושר לאדם.

צדיקים במיתתם קרויים חיים, ויהי רצון שזכות של רבינו איש אלוקים קדוש האר"י ז"ל תעמוד לנו ולכל אחינו בית ישראל בכל מקום שהוא להיוושע ולהיגאל גאולת ישועה ורחמים במהרה, ולאוקמי שכינתא מעפרא, וכן יהי רצון ונאמר אמן.

עש"ו

עב"י

בינ"ו

קונטרס

במשנת רבינו האר"י ז"ל

עיונים ובירורים וכללים במשנת
רבינו האר"י ז"ל זיע"א

בחסדי השי"ת החונן לאדם דעת

מנאי הצעיר

יעקב חיים סופר

בן לא"א עט"ר רבי יצחק שלום זללה"ה

נכד הגאון הפוסק הגדול המקובל האלקי

רבינו יעקב חיים סופר זצוק"ל בעל כף החיים

שנת ר' יצחק לוריא זצ"ל לפ"ק

פעה"ק ירושלם תובכ"א

כל הזכויות שמורות
הכתובת: רחוב רבינו גרשום 26
ירושלם ת"ו

ניתן להשיג את הספרים:

בישיבת "כף החיים" רח' אהלי יוסף 14 ירושלים

או במשלוח בדואר דרך טל: 02-5022777 או במייל d0524348010@gmail.com

וכן הספרים ניתנים ללימוד באתר "אוצר החכמה" ללא הגבלת דפים

יקר סהדותא

מרבתינו גדולי ישראל עיני העדה זיע"א

יצחק יעקב וייס

רב ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים פעה"ק ירושלם תובב"א

מח"ס שו"ת מנחת יצחק

בס"ד, ירושלם, עיה"ק ת"ו, ח"י לחודש הרחמים יזריח אור
ללומדים שנת תשמ"ה לפ"ק

בעזרת השם נפשנו בחיים.

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, הי ניהו איש מבין וסופר, ירא ד' מרבים, אשר כבר אתמחי גברא ואתמחי ספרא, האי גברא רבה, מרביץ תורה לעדרים, ומזכה את הרבים, נאה דורש ומקיים, זך הדעת חריף ובקי עצום, בנש"ק הג"ר **יעקב חיים סופר** שליט"א ראש ישיבת **"כף החיים"** בפעה"ק, ובידו ספר גדול יקר ונכבד אשר בשמו יקבנו **"ברית יעקב"** חידושי תורה יקרים ונפלאים, בטוב טעם ודעת נאמרים, דבר דיבור על אופניו בסברא ישרה ובבקיאות עצומה.

אם שמחמת רוב טרדותי לא עיינתי בספרו רק זעיר שם וזעיר שם, אולם מהמעט שראיתי נוכחתי שעיקר חידושו הס בביאור וליבון הרבה מסוגיות הש"ס וביאורי הלכה, והחלק יעיד על הכלל כי הן כביר מצאה ידו לבאר דברות רבותינו זצ"ל באר היטב ולהאירם באור יקרות, גליא לדרעא ונפל נהורא ב"מדרשא.

ומכותלי חיבורו ניכר גודל התדבקותו ויגיעתו בתורת ד', ליישב ולהאיר דברי רבותינו ראשונים כמלאכים מעתיקי השמועה אשר מפיחם אנו חיים, ונתקיים בהרה"ג המחבר שליט"א מה שאמרו חז"ל בש"ס (סנהדרין צ"ט ע"ב) נפש עמל עמלה לו וכפירש"י שם [נפש עמל עמלה לו, מפני שעמל בתורה תורה עומלת לו, שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה [נ"א סתריה] וכל כך למה מפני שכפף פיהו על דברי תורה"]. ובודאי שספרו יביא תועלת להוגי תורה ורבים יאותו לאורו.

אוחילה לק' כי חסדו יחופף עליו כל הימים, לברך חילו, ושמעתת' יתבדרון בשערים המצוינים בהלכה, וימשיך בעוז בשיעורין דאורייתא, ובדרשותיו הנפלאות לקרב בני א' חי לאבינו שבשמים, והמשכת שושלת הקודש זקנו הגאון הקדוש החסיד המקובל הפוסק המפורסם בעל **"כף החיים"** זצוק"ל, ויזכה לראות כנים ובני בנים עוסקים בתומ"צ לשמה תולדותיו כיוצא בו, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עולמו יראה בחייו בהנהגת ישיבתו הגדולה והחשובה **"כף החיים"** הנודעת לשם ולתהילה בהעמדת תלמידי חכמים יראי ד' וחושבי שמו, ונזכה לראות במהרה בהרמת קרן התורה וישראל בביאת גוא"צ בב"א.

כעתירת ידידו הכו"ח ביקרא דאורייתא ובכל חותמי ברכות

יצחק יעקב וייס

רב ואב"ד פעה"ק ת"ו

ירושלם עיה"ק ת"ו. ה' לסדר **ויחי יעקב** תשמ"ג
האיר על עבר פנינו שופריה דיעקב, הרה"ג המופלא, חריף ובקי עצום, סדרן ופולפון, החסיד המרומם, מזכה את הרבים וכו' רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א, פרי צדיק עץ חיים, זקינו הגדול הגאון המקובל וכו' בעל **כף החיים** זצלה"ה, ואייתי מתניתא בידיה ספר **ויחי יעקב**, משתעי בלשון חכמה באלה הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וראיתי בכל הכתוב לחיים כי החכמה תעוז לחכם, חידושים נפלאים יקרים ומקוריים בטוב טעם ודעת נאמרים, בכשרון ורב תבונה מתוך עמלה של תורה, יישר כוחו וחילו לאורייתא ויראה זרע יאריך ימים.

זו תורה וזו שכרה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא יזכה להפיץ מעינותיו להגדיל תורה ולהאדירה ולהרבות ספסלי דבי מדרשא בישיבתו הקדושה **"כף החיים"** בתוככי ירושלם אשר מעלתו שליט"א עומד בראשה, ועולמו יראה בחייו בראותו גידולי הקודש תלמידיו היקרים הע"י ממשיכים בגאון מסורת אבוה"ג נבג"מ לשם לתפארת ולתהלה.

אציין כי רבן ומאורן של ישראל מרן בעל ויואל משה זיע"א אשר לאחרי השואה האיומה לא תקפ"ץ הקים עולה של תורה במדה שאין לה אח וריע בדורות האחרונים והצטער ובכה רבי שלא עשינו כפי הצורך הדרוש להצלת אחינו בשרנו עדת הספרדים, לזאת יגל יעקב כי בזכות אבותיו הקדושים נ"ע זכה לעסוק בהחזרת עטרה ליושנה, אשרי חלקו וכל המסייעים בעבודתו הקדושה יריק ה' להם ברכה עד בלי די.

מחיה החיים יתן לו חיים ארוכים וטובים ומתוקנין עד כי נזכה לחזות בפדוי' ה' ישובון בביאת משיח צדקנו אמן כן יהי רצון.

המחכה לישועת ה' הקרובה

יצחק יעקב וייס

רב ואב"ד פעהקת"ו

באתי בשורות אלו להגיד אדם יושרו מר ניהו רבה, נכד אחותי הצנועה מרת צלחה חנה ע"ה, מזכה הרבים ומרביץ תורה לעדרים בתורתו שבכתב ושבע"פ, מגדולי הדור והיחס, אוצר בלום בתו"ש, הרב הגדול עצום ורב, חריף ובקי נורא, סיני בכל חדרי תוה"ק, ועוקר הרים בסברה ישרה עד לאחת, מהיושבים ראשונה בממשלת התורה וההוראה, ואשר יראתו הטהורה קודמת לחכמתו, הגאון המובהק רבי יעקב חיים סופר שליט"א ראש ישיבת **כף החיים** ירושלים ת"ו, אשר זיכהו השי"ת במתנת שמים ממעל לחדש חידושים רבים אמיתיים ומקוריים, נפלאים ומופלאים ביותר, ישרים ומכוונים למרכז האמת, בכל מקצועות תוה"ק, משנתו קב ונקי קולע אל המטרה ולא יחטיא, וביודעו ומכירו קאמינא שזה לי רבות בשנים שמכיר אני את הגאון הגדול הנז' שליט"א, ובהרבה חדושי תורה השתעשעתי עמו ושמעתי ממנו, וראיתי את כוחו הגדול בסברה ברורה וישרה זך השכל והרעיון בעיון ישר ועמוק ובבקיאות עצומה עד להפליא, ואין ספק כי הן הפירות הנושרים מגודל רוב גיעתו ועמלו בתורה ושקידתו העצומה בה, וכהבטחת תורתנו הק' לעמלים בה באמת שיזכו לדברים הרבה וכאמרם בש"ס יבמות (ק"ז א') עה"פ כמים הפנים אל הפנים, וזכה יקירי הגהמ"ח שליט"א ונתקיים בו דברי רז"ל בש"ס סנהדרין (צ"ט ב') נפש עמל עמלה לו, ואכן מקום גדול הניחו לו מן השמים להתגדר בו ולהראות נפלאות בתוה"ק בחידושי תורתו האמיתיים היקרים מפז ופנינים אשר בטוב טעם ודעת והשכל נאמרים, דבר דבור על אפניו בלשון צחה ובהסברה ברורה ונעימה, ובטוחני שכל הוגה בס' ימצא רוב טובה והנאה מרובה, וכאשר יכול אני להעיד על עצמי שרבות עיינתי בחדו"ת הנכבדים והיקרים ונהנתי מהם למאד מאד, והנני לברכו ולעודדו מקרב לב אוהב להוציא כל חדושי תורתו ופעל ה' בידו יצליח, יפוצו מעיינותיו חוצה לתועלת שוחרי תורה ותושיה אשר כביר תמצא נפשם בחיבורי היקרים והמועילים להגדיל תורה ולהאדירה.

והנני חותם בברכה מעומק לבי לב אוהב שהשי"ת יצליחו בכל דרכיו ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, ותשרה הברכה והשכינה בכל מעשה ידיו, מתוך נחת ושלווה ובריאות איתנה, הן בתורתו שבעל פה, בשיעוריו הנפלאים לרבים, העמוסים בתורה ויראה, ובמתק לשונו אשר זכהו השי"ת ורבים השיב מעון וקרב לבבם לאבינו שבשמים ית"ש, הן בכתב בחיבורי וחדושי היקרים והאמיתיים, והן בישיבתו הגדולה והחשובה **"כף החיים"**, אשר זכתה להעמיד תלמידים הרבה ממולאים בתורה ויראת שמים, והיא מגדל אור ועץ חיים לנו בני ספרד ה"ו. ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיהיו כל צאצאיו דומים לשרשים מר זקנו, אשר זכיתי להכירו מקרוב וראיתי נפלאות תורתו וחסידותו קדושתו וענוותו אשר מעטים דמו לו בזה, הפוסק המפורסם שנתפשטו כל חיבוריו בכל העולם ממש, הגאון הגדול המקובל האלקי רבינו **יעקב חיים סופר זצוק"ל** בעל **כף החיים**, אכ"ר.

בא לפני נכד אחותי היקרה מרת צלחה (ה"ו) מר ניהו רבה מזכה הרבים ומרביץ תורה לעדרים, ירא אלוקים מרבים, הרב הגדול, סיני ועוקר הרים, הגאון רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א, ועמו קובץ חדושי תורה גדול יקר וחשוב מאשר זיכהו ה' לחדש במקצועות תורתנו הקדושה, והנקרא בשם **ברית יעקב**.

אמנם זה רבות בשנים מכיר אני את הרב הגדול הנזכר שליט"א, ובהרבה חידושי תורה השתעשעתי אתו, ומכיר אני את כוחו הגדול בתורה בסברה ישרה וברורה ובקיאות עצומה, מכל מקום הקשה לשאול ממני לעלות בהסכמה על ספרו הנכבד הנזכר, באשר יודע אני בעצמי שאיני ראוי, ומה גם שאת ספרו זה כבר ראוהו מגדולי גאוני דורינו שליט"א וכבר נתנו מהודם עליו בטומוס של ברכות ושבחים, ואין לי אלא לברכו ולעודדו להוציא כל חדושי תורתו, יפוצו מעיינותיו חוצה, לתועלת הרבים שוחרי תורה ותושיה, אשה כביר תמצא נפשם בחיבורי היקרים והמועילים.

אחתום בברכה מעומק לבי לב אוהב, שהשי"ת יצליחו בכל דרכיו ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, ותשרה הברכה והשכינה בכל מעשה ידיו ויגדיל תורה ויאדירה, הן בעל פה בשיעוריו הנפלאים לרבים, הן בכתב בספריו וחדושי הנכבדים והנכונים, והן בישיבתו הגדולה והחשובה **"כף החיים"** אשר היא למגדל אור לנו בני ספרד יצ"ו.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיהיו כל בניו גדולים בתורה ויראת שמים, ויראה מהם נחת דקדושה וכל טוב סלה כל הימים, ויהיו צאצאיו דומים לשרשים זקנו הפוסק המפורסם שנתפשטו כל חיבוריו בכל העולם ממש, המקובל הגדול הגאון רבינו **יעקב חיים סופר זצוק"ל** בעל **כף החיים**, אכ"ר.

בברכה"ת וכוח"ט
מכבדו אוהבו ומוקירו
יאודה ש. צדקה

בברכה"ת המברכו בכל לב בכט"ס כל הימים
מכבדו אוהבו ומוקירו
יאודה צדקה

הנני מצטרף לדברי מרן ראש הישיבה שליט"א, ומברך ברכה נאמנה למעלת כבוד ידידי הגאון המחבר שליט"א, יהי רצון שהשליט יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים וימשיך בעבודת הקודש מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה, אמן.

כעתירת

בן ציון אבא שאול

ב"ה, יום ג' ג' חשון תשמ"א פעה"ק תובב"א
הנני ממליץ על הישיבה הקדושה, **ישיבת כף החיים**, אשר בראשה עומד ידידנו היקר הרב הגאון בנש"ק קקש"ת רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א, נכד הגאון בעל ספר כף החיים הרב המקובל כמוהר"ר **רבי יעקב חיים סופר** ע"ה זצ"ל.

ולמודעי אני צריך כי הרב הנזכר ראש הישיבה שליט"א ת"ח אשר הוא מלא בתורה וביראת שמים, אוצר בלום, ומשים לילות כימים, אשר יגע הרבה בתורה ועתה יגע עם בחורי הישיבה הנזכרת ומחדיר בהם יראת שמים ותורה, וב"ה שזכה כבר להעמיד בחורים אשר היו רחוקים מתורה ומקיום המצוות להיות יראי שמים גדולים, וגם שכבר זכו לעסוק בתלמוד הגמ' עם פירש"י ותוס' ויש מהם שהתחננו וממשיכים ללמוד. ובודאי המסייעים בישיבה זו שכרם מרובה, שיש להם מצוה של כבוד תורה של ראש הישיבה, ועוד מצוה שמסייעים לבחורים שיחזרו בתשובה מעליא, וגם החזקת לימוד התורה ומוציא יקר מזולל ששכרו מרובה. והנני מברך את מעכ"ת ראש הישיבה שליט"א וחבר הרבנים חברים אשר מסורים מאד למצוה זו, וכן את כל המסייעים בעדם שיתברכו בכל מילי דמיטב בחיים טובים ובהצלחה מרובה אמן.

החותם לכבוד התורה ומצוותיה

בן ציון אבא שאול

* * *

תשרי תשס"ב

אל איש האשכולות **הגרי"ח סופר** שיחי' לאוי"ט.

אחדשה"ט וש"ת בכבוד ויקר הריני להודות לו על ספרו היקר **תורת יעקב** ששלח לן בחג, ואכן גרם לי הרבה נחת רוח ושמחת חג בזמן שקראתי בו, ולמדנו ממנו הרבה דברים בדבריו שם, ונוכחתי לראות שמעכ"ת שליט"א הוא איתן ברוחו ושלא לשנות מן המנהג בכהוא זה, וגם בולט בהם מדותיו הטהורות והטובות, ואין מכבד כל הספרים שהוא מביא שם, ואפילו על אלו שהוא משיג - מביאם בכל הכבוד הראוי, ועליו נכון לומר אשרי יולדתו. והריני לברכו שימשיך במפעליו הקדושים ובחיבוריו היקרים לשמחת לב אוהביו ומוקיריו וביניהם

יהודה שפירא

כולל חזון איש

בס"ד. [תשמ"ט].

לכבוד ידיד נפשי היקר לי ממש כנפשי, הגאון המפורסם הרב רבי יעקב חיים סופר שליט"א, ולרעיתו הרבנית הצדקנית תחי', ולכל המשפחה הרמה והכבודה שיחיו, וההורים היקרים שיחיו אחדשה"ט ואה"ר וידידות שלום וברכה וכוט"ס

ידידי אהובי קבלתי את ספרך היקר שיצא עכשיו לאור בשם **כנסת יעקב**, הוא ממש מלא אורה אור התורה, אני רואה שזכית ללימוד התורה לשמה, ומזה אתה זוכה למעונות החכמה, הגמרא בסוכה [מ"ט ב'] שואלת מה זה תורת חסד על לשונה, [ומתרגמת] תורה לשמה זה תורת חסד, ולכאורה תורה לשמה זה תורת אמת, ולמה קוראים לזה תורת חסד, ואחר כך אומרת הגמרא תורה על מנת ללמדה זה נקרא תורת חסד, ור"ח אומר תורה לשמה ותורה על מנת [ללמדה] זה תורת חסד, רואים מדבריו מה זה נקרא לשמה לא הפשט כוונה לשמה, אלא הכוונה על מנת ללמדה זה תורה לשמה וזה גם תורת חסד וזה כל המציאות של תורה רק על מנת ללמדה. ואתה זוכה לעל מנת ללמדה בכל הדרכים, בשיעורים, בהספרים, בכף החיים, זה על מנת ללמדה לאחרים, על כן אהובי היקר אני שולח את ברכתי החמה מעומק הלב ובכל לבי ונפשי שתזכה לכל הברכות שנאמרו למי שלומד תורה לשמה שתהיה כמעין המתגבר וכו' וכו'.

עכשיו ידידי היקר אני מודה לך על כל הברכות שיצאו מפי ידידי נאמן, ברך קבלתי וברך אשיבנו, שיפתח לך הקב"ה לך את אוצרו הטוב ויריק לך ברכה עד בלי די, בבריות שלימה ונחת ושמחה מכל המשפחה שיחיו, הבנים היקרים שיחיו שיהיו גדולי תורה ויראה כשאיפתכם וכשאיפת כל המשפחה, והבנות יתחננו עם גדולי תורה ויראה.

ואסיים בברכה בכל הלב

ידידך עוז

ראובן יוסף גרשנוביץ

בס"ד. [תשנ"א].

לכבוד ידיד נפשי היקר לי ממש כנפשי, הגאון הגדול המפורסם לתהילה

הרב רבי יעקב חיים סופר שליט"א ורעייתו הרבנית שתחי' ולבניכם היקרים שיחיו

ולכל המשפחה הרמה והכבודה שיחיו

אחדשה"ט באה"ר וידידות, שלום וברכה וכל טוב ידידי אהובי קבלתי מכתבך ביחד עם ספרך היקר [יחי יוסף], וראיתי איך שהקב"ה קיים בך כל הלומד תורה לשמה נעשה כמעין המתגבר ומגליל לו רזי תורה, ראיתי כמה גלויים לפניך רזי התורה בכל המקומות, הן באגדה והן בהלכה, ואני מאחל לך בכל לבי ונפשי שיפוצו מעיינותיך חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ושתזכו אתה והרבנית שתחי' לראות את כל בניך היקרים שיחיו שגם הם יהיו דבוקים בכל לבם ונפשם ממש בתורתו ויראתו ויהיו גדולי תורה ויראה וכו'.

כעתירת ידידכם עוז

ראובן יוסף גרשנוביץ

כבד את אביך ואת אמך

חיבורי זה והלימוד בו יהיה לעילוי ומנוחת נר"נ של
כל מתי ישראל ובכללם נר"נ של אבי ואמי היקרים
עטרות ראשי בניהם של גדולים וקדושים
רבי המעלות גומלי חסדים רבים בציועה ובסתר
כפם פרסו לעני וידיהם שלחו לאביון
גידלו יתומים תמכו נדכאים ועודדו חלכאים במאור
פנים באהבה וברצון, אשר זכו וגידלו כל בניהם
לתורה ותמכו בהם באהבה כל ימי חייהם

מור אבי רבי **יצחק שלום סופר** זלה"ה

בן רבי משה ומרת צלחה חנה זצ"ל

נלב"ע יום רביעי חי טבת תשס"ב

ומרת אמי **שולמית סופר** ע"ה

בת רבי יעקב ומרת כחילה רחל מונסה זצ"ל

נלב"ע יום השישי ערב ש"ק נצבים וילך כ"ד אלול תשס"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

מתים יחיה אל ברוב חסדו

ברוך עדי עד שם תהלתו

תוכחת זירוז על בקשת הגאולה בב"א

אמרו רז"ל במדרש איכה רבה (פתיחה, סימן כ"ה): "משהיתה שכינה יוצאת מבית המקדש היתה חוזרת ומגפפת ומנשקת בכותלי בית המקדש ובעמודי בית המקדש, ובוכה ואומרת הוי שלום בית מקדשי, הוי שלום בית מלכותי, הוי שלום בית יקרי, הוי שלום בית מקדשי, הוי שלום".

כתב רבינו הגדול הרמב"ן זצ"ל בביאורו לפרשת הנה ישכיל עבדי (ישעיה נ"ג, נדפס בכתבי הרמב"ן ח"א דף שכ"ד) על הפסוק: כולנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו, וה' הפגיע בו את עון כולנו:

"יֵאשִׁים [הנביא ע"ה] את ישראל בעבור כי הם בגלותם ישימו כל כוונתם בעסקי העולם, ומשים כל אחד כוונה לעצמו ביתו ועסקיו, וראוי להם להיות בוכים ולהתפלל לפני ה' לילה ויום שיכפר על עון ישראל ויחיש קץ הגאולה, כי המשיח בתשובה יבוא מיד, ואם לאו, יתאחר עד הקץ הבא עליו בשבועה, כדכתיב, וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם.

ואמר - וה' הפגיע בו את עון כולנו, כי העון הזה הנזכר פוגע בו, כי הוא מצטער כל היום על כי איחרו פעמי מרכבותיו, ואנחנו אין אנחנו משגיחין בכך, אלא מתעסקין בעסקינו בתוך העמים", עכל"ק זיע"א.

והחי יתן וישים אל לבו

מפתח הסימנים

- פתיחה קטנה ט
- סימן א - בענין הלכה כרבינו האר"י ז"ל בכל מקום
[כת"י] יא
- סימן ב - בענין הלכה כרבינו האר"י ז"ל עם שבספר הזהר מבואר שלא כדבריו
[שלום יעקב סי' ו אות ד. ועיין פרי חיים סימן כה] טו
- סימן ג - בענין רבינו האר"י ז"ל מושיען של ישראל
[מנוחת שלום ח"ט סי' ס] יח
- סימן ד - עוד בענין הנ"ל
[תורת יעקב סי' קלט] כא
- סימן ה - בענין תשובת רבינו האר"י ז"ל שבספר אבקת רוכל למרן הבית יוסף ז"ל
[כת"י] כג
- סימן ו - בענין צאצאי רבינו האר"י ז"ל
[ברית יצחק עמוד צ והלאה] כה
- סימן ז - בענין סמכות שמונה שערים שסידר רבינו שמואל ויטאל ז"ל
[שובי השולמית ח"ז סי' טו אות יא] כו
- סימן ח - עוד בענין הנ"ל
[שובי השולמית ח"ז סי' טו אות יב] כט
- סימן ט - בענין רבינו הרמ"ע מפאנו ז"ל וקבלת רבינו האר"י ז"ל
[כנסת יעקב עמוד קעג והלאה] לא
- סימן י - בענין משנת הגאון יעב"ץ ז"ל דלא כרבינו האר"י ז"ל
[מנוחת שלום ח"ו סי' יג] לה
- סימן יא - בענין רבינו הרש"ש ז"ל גלגול רבינו האר"י ז"ל
[ברית יצחק עמוד צ] מה

פתיחה קטנה

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: הנה השי"ת ברוב חסדיו ובגודל חמלתו עזרני לסדר קונטרס קטן זה, הנקרא בשם **במשנת רבינו האר"י ז"ל**, וענינו עיונים ובירורים וכללים במשנת רבינו איש האלהים רבינו האר"י ז"ל זיע"א, כאשר תחזינה עיני המעיינים הי"ו, תפילתי ותקוותי שיהיו הדברים לתועלת הרבים וישוטטו רבים ותרבה הדעת אכ"ר. [נוראיתי עתה כי תיבות "במשנת רבינו האר"י ז"ל", עולים בגימטריא "יעקב חיים בן כבוד אבי יצחק שלום סופר ז"ל"].

רוב ככל הדברים האמורים בקונטרס הזה הם ממה שזכיתי בחסדי האל ב"ה וברוב חנינותו להדפיס בחיבורי הקטנים, ומשם נלקטו לכאן כצורתם, ועם שיש תחת ידי עוד הרבה הוספות והשלמות שנתווספו לי בהמשך השנים תלי"ת, מכל מקום לרגל הטרדות המרובות ל"א, לא עלה בידי עתה לסדרם כרצוני, ואקוה שבחסדי השי"ת יעזרני לסדרם בקרוב כהוגן וכנכון ולהוציאם לאורה עם שאר כל חידושי תורת אמן.

והנני בהודאה מרובה וגדולה לחי העולמים ית"ש שעזרני בגודל חנינותו לכתוב ולסדר הדברים ולהוציאם לאורה, כן יעזרני הלאה, ויהי רצון שלא תמוש התורה מפניו ומפי זרעו וזרע זרעינו עד עולם, ונזכה כולנו לעשות רצונו כרצונו, וימלא השי"ת כל משאלות לבנו לטובה ולברכה מתוך בריאות איתנה, ונחת דקדושה מכל בנינו וצאצאינו הי"ו, אורך ימים ושנות חיים ושלום, וכל טוב סלה לעבודתו ית"ש אמן ואמן.

ה' מנחם אב תשפ"א לפ"ק. ירושלם ת"ו

יום הילולא דרבינו איש האלהים האר"י ז"ל

סימן א.

בענין הלכה כרבינו האר"י ז"ל בכל מקום

דברי האר"י ז"ל, ובפרט בעניני תפילה וברכות וכיוצא בזה, נוהגים כוותיה דהאר"י ז"ל וכהכרעתו בין פלוגתת הפוסקים, וכמו שכתב החיד"א ז"ל בשיורי ברכה או"ח (סימן תכ"א אות א') בדוכתי טובא גרירנן בתר הכרעת האר"י ז"ל הפך מרן ז"ל, דקים להו לרבנן דאי מרן ז"ל שמיע ליה דברי רבינו האר"י ז"ל הוי הדר ביה, וכמו שכתבתי בקונטרס הכללים (סימן י"ג) "עכ"ל, ועיין לו בארוכה בזה שם בספרו היקר ארץ חיים (בכללים כלל י"ג), ועוד שם (סימן נ"ו ס"ב עש"ה, וסימן תפ"ז ס"א דל"ו רע"ג, וסימן תר"ה ס"א, וס"ס תרצ"ו דמ"ו ע"ד) ע"ש.

ובואת העידו וכתבו רבותינו הגדולים עיני העדה גאוני בתרא דודי מרן ראש הישיבה הגאון **רבי יהודה צדקה** זצ"ל, ומו"ר עמוד ההוראה הגאון האמיתי **רבי בן ציון אבא שאול** זצ"ל, והבאתי דבריהם בחיבורי ברכי נפשי ח"ב (דף ס"ז) ע"ש.

ובך היה מנהג בני ספרד בארצות הגולה לעשות כרבינו האר"י ז"ל אף כשהוא נגד דברי מרן ז"ל, וכמבואר היטב במקומו בס"ד, ואביא כאן רק עדות הגאון החסיד רבי משה מזרחי זצ"ל, שהיה ראש על אר"צ רבה, ראש הרבנים בעיר התורה חלב היא ארם צובה, שכה כתב בספרו שו"ת דברי משה אה"ע (סימן י"ט דע"ב רע"ב): "וכבר כתבתי בכמה מקומות דברי מרן החיד"א ז"ל דאף שקבלנו הוראות מרן ז"ל – קים לן דאילו ראה מרן ז"ל דעת האר"י ז"ל גם כן היה פוסק כן, ומזה נתפשט בכל העולם לברך ברכת הנותן ליעף כח, וקל

אתה ידידי המעיין הי"ו דע כי עיקר הגדול והאמיתי הנקוט בידינו מרבותינו גדולי הדורות ז"ל, דלעולם הלכה כרבינו האר"י ז"ל, וגם כשחולק על מרן השלחן ערוך ז"ל, וכנודע שאנחנו נמשכים אחר רבינו האר"י ז"ל אף היכן שדעתו דלא כמרן ז"ל, וכך היתה מסורת ההוראה הנהוגה בבית ישראל מקדמת דנא מזמן שהאיר אורו הגדול של רבינו האר"י ז"ל, להורות לכל כדברי האר"י ז"ל, וכך היה **מנהג ארץ ישראל לפסוק כהאר"י ז"ל נגד מרן ז"ל**, וכאשר העיד הגאון **מירושלים** ת"ו הוא מו"ז ז"ל בספרו כף החיים (סימן כ"ה סוף אות ע"ה) שהמנהג לעשות כרבינו האר"י ז"ל אף שמרן ז"ל כתב איפכא עיין שם בארוכה.

ובואת העיד הגאון המובהק **מטבריה** ת"ו רבי יעקב זריהן ז"ל בספרו שו"ת ביכורי יעקב יו"ד (סימן י"ט דפ"ג ע"ב): "**כל מנהגינו הוא על פי רבינו האר"י הקדוש, גם כשהוא נגד מרן ז"ל וכמו שכתב החיד"א**" ע"ש, וכזאת ממש ראיתי שכתב והעיד הגאון המובהק **מצפת** ת"ו דכל רז לא אניס ליה, ובפרט בעניני המנהגים, מר ניהו רבה רבי חיים סתהון ז"ל בספרו היקר ארץ חיים או"ח (סימן מ"ו ס"ח): "**מנהג ארץ ישראל ללכת אחר הכרעת רבינו האר"י ז"ל אפילו נגד פסק מרן ז"ל**" ע"ש, הרי שגם הוא מעיד בגודלו שכך נתפשט המנהג בארץ ישראל לעשות כרבינו האר"י ז"ל נגד פסק מרן ז"ל וכמשנ"ת, ושם בספר ארץ חיים יו"ד (סימן שכ"ב ס"ג דק"א ע"ג) כתב: "בכמה פרטים בחומרות איסור והיתר שהזכיר רבינו האר"י ז"ל בשער המצות לא נהוג עלמא הכי, אכן בשאר רוב

וזאת התורה היא לכל אדם מישראל כגר כאזרח ולא לשרידים אשר ה' קורא, וכדבר האמור, ולענין הלכה נראה דאין לזוז מפסק הרב בית דוד שאין לברך ברכת שעשה לי כל צרכי ביום הכיפורים ובתשעה באב, דשב ואל תעשה עדיף, ומה גם כי כן יסד המלך רבינו האר"י ז"ל אפילו לפי פשטן של דברים שאז הכל אסורים בנעילת הסנדל וכו', וכן פסק מר מחותני בספר נהר שלום (סימן תרי"ג) דבכל מקום שהפוסקים חלוקים – הקבלה תכריע, וכמו שכתב הרדב"ז, וכאן הקבלה מכרעת שלא לאומרה, עיין שם בארוכה. וכן הוא שם (דקכ"ד ע"ב). [ועיין שם (ד"ק ע"א, ודק"י ע"א) בענין כללו של הרדב"ז ז"ל דבכל מקום דהפוסקים חלוקים הקבלה מכרעת ע"ש, וכן כתב במשנה ברורה (סימן כ"ה סוף אות מ"ב): "במקום שיש פלוגתא בין הפוסקים – דברי קבלה יכריעו", ומר זקני ז"ל בכף החיים שם (סימן כ"ה אות ע"ה) האריך בזה מפי סופרים וספרים, וכך העלה לדינא דהלכה כקבלה נגד הפוסקים, וכן כל שנחלקו הפוסקים דברי הקבלה מכריעין, ונתבאר היטב במקומו בס"ד].

ולפי דרכינו למדנו ושמענו עדות נאמנה וברורה שאין אומרים שדברי רבינו האר"י ז"ל לא נאמרו אלא למצניעיהו, דליתא להא, אלא נהוג עלמא בכל הנהגות רבינו האר"י ז"ל וחומרותיו, (זולת מעט פרטים בדיני איסור והיתר שלא נהגו בהן וכנ"ל), שהרי כאן הגאון חיד"א ז"ל בספרו קשר גודל (סימן ה' אות י"ט) הורה הלכה למעשה לכל בית ישראל שביום הכיפורים אין לברך ברכת שעשה לי כל צרכי, והוראה זו היא כמו שהוא ז"ל הדגיש, הוא כותב ומורה אחרי ראותו דברי הרב המגיה ז"ל לספר שלמי ציבור, שהוא אכן כתב שרק המיישרים אורחותיהם שכל עניניהם ומעשיהם עושים כרבינו האר"י ז"ל הם לא יברכו ברכה זו אבל ההמון יברכו ע"ש, ודעת גאון עוזינו החיד"א ז"ל דליתא להא, אלא כך הלכה יוצאה לכל המון בית

וחומר להא דקמן שאינו אלא מנהג, ודאי יש לנו לנהוג כמותו דהאר"י ז"ל, ועיין בכל הנסמן בחיבורי שובי השולמית ח"ד (סימן ח' דע"ד ע"ב), ובחיבורי שלום יעקב (סימן א' וסימן ב' וסימן ו' אות ו'), ובחיבורי זכרון משה ח"א (סימן א' דף כ'), ובחיבורי עדות ביעקב ח"ב (סימן ל"ז אות ד') ובשאר חיבורי בס"ד.

ודע דנקטו דהלכה כרבינו האר"י ז"ל נגד מרן ז"ל, גם במחלוקת שאינה תלויה בעניני סוד ועל פי חכמת האמת, אלא גם בעניני הלכה, כמו בהלכות איסור והיתר, כההיא דדם שנמצא בביצים, וכמו שכתב הגאון המובהק רבי אברהם הכהן משאלוניקי ז"ל בספרו טהרת המים (מערכת ד' אות מ"ב סד"ה ברם די"ד ע"ב): "ולפי מה שכתב החיד"א ז"ל במחזיק ברכה יו"ד (סימן ס"ו אות ט') שמוכרח הוא שדעת רבינו האר"י ז"ל או דסבירא ליה שדם ביצים לעולם אינו אסור אלא מדרבנן, או דסבירא ליה שדם שבישלו הוי מדרבנן ע"ש, וכבר נודע מה שכתבו גדולי האחרונים שדברי רבינו האר"י ז"ל עיקר נגד דברי מרן ז"ל, וכמו שכתבתי בטהרת המים (מערכת ק' אות ו' ואות כ') ע"ש, ואם כן ודאי יש להתיר ברוב בדם ביצה כשבישלו שלדעת רבינו האר"י ז"ל ודאי ספק איסור דרבנן בטל ברוב כנ"ל, עיין שם שהאריך, ועוד עיין לו בענין זה דהלכה כרבינו האר"י ז"ל שם בשו"ת טהרה (מערכת ב' אות כ"ט, ומערכת נ' אות כ"ד, ומערכת ס' אות ל"ג) ונתבאר היטב במקומו בס"ד.

ובא לידי כעת ספר יקר ונדיר אות אמת (נדפס בשנת תקנ"ט) מהגאון המובהק מעיר התורה אידירני רבי יהודה סיד ז"ל (בעל נר מצוה), ושם בקונטרס אחרון האריך מאד בענין אם מברכים ברכת שעשה לי כל צרכי ביום הכיפורים, וכה העלה לדינא (שם דק"ד ע"ב): "אפילו לפי פשטן של דברים כתב רבינו האר"י ז"ל שלא יברך שעשה לי כל צרכי, שאז כל העולם יחפיים,

היה לעשות כדברות רבינו האר"י ז"ל וכנ"ל וכמו שהבאתי לעיל עדות תלת קראי הגאון ארץ חיים ז"ל, והגאון מו"ז בעל כף החיים ז"ל, והגאון ביכורי יעקב ז"ל, המעידים כן להדיא, ועדות רבותינו עיני העדה ז"ל וכמשנ"ת.

ובחיבורי תורת יעקב הנדפס בשנת תש"ס (סימן קמ"ז וסימן קצ"ט אות ב') הבאתי מעשה רב, וכה כתבתי שם: "צא וראה דברות חד מן תקיפי קמאי, אשר משאתו יגורו אליהם, הוא רבינו ישראל איסרלין בעל תרומת הדשן ז"ל שכה לימד דעת את העם ואמר: "בשם הרוקח צריך להגביה הכוס לבילי הסדר באומרו, והיא שעמדה לנו עד והקב"ה מצילנו מידם, ויראה שכיון לסוד כוס ישועות אשא, כי בעל סוד היה בעל הרוקח, ואמר לי [בעל תרומת הדשן] ז"ל כל אדם צריך להגביה הכוס באומרו, והיא שעמדה וכו', אף על פי שאינו יודע הסוד, ויכוין למה שכיון בעל הרוקח" עכ"ל, וכאשר כתב כל זאת תלמידו רבי יוסף ברבי משה ז"ל בספר לקט יושר (או"ח דף פ"ד, ודף צ"א), ודון מינה לנדרון דידן, ועיין בחיבורי שלום יעקב שם, ובחיבורי זכרון משה ח"א (סימן י"ג) וזה ברור.

והמעייין ימצא עוד רבות כאלו שאת הכרעות והנהגות רבינו האר"י ז"ל הנהיגו גדולי ישראל עיני העדה לכל בית ישראל ולא אמרו שרק המיישרים אורחתם יעשו כן, וכן הוא עוד להדיא בדברי הגאון חיד"א ז"ל בספר מחזיק ברכה או"ח (סימן עד"ר אות ב') גבי י"ב חלות לשבת קודש והעתיקוהו כל האחרונים עיין בסידור בית מנוחה (דנ"א ע"א אות ט"ו) וכף החיים או"ח (שם), והיינו טעמא דכל רבותינו מעתיקי ההלכה נ"ע שבית ספרד הולך לאורם קבעו בתוך דבריהם כל ארחות רבינו האר"י ז"ל והנהגותיו, כמו שיראה הרואה בספרי הגאון חיד"א ז"ל, והגאון רבי אליעזר פאפו ז"ל, והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל, ודו"ז הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל, ואחרון חביב מו"ז הגאון

ישראל שלא לברך. [ובס"ד הארכתי מאוד בספר תשובתי בזה שכך דעת רבותינו ומנהג ק"ק בני הספרדים מקדמת דנא, ומעולם לא נהגו לברך ברכה זו ביום הכיפורים והמברך ברכה זו ביום הכיפורים מעייל נפשיה באיסור ברכה שאינה צריכה ואכמ"ל].

ודוק ותראה שלכן קבע החיד"א ז"ל הוראה זו בספרו השימושי שיד כל אדם ממשמשת בו, הוא ספר "קשר גודל", שנכתב בעבור עמך בית ישראל כידוע, וראה נא ראה דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בהקדמת ספרו היקר מועד לכל חי (ד"י ע"ב): "וזכור אזכור לטובה ולברכה לגאון מרן זקני מוהר"ר יוסף רפאל חזן זצ"ל [בעל חקרי לב] אור היר"ח, אשר בהיותי קטן עומד ומשמש לפניו כה אמר אלי כי בראותו גודל חכמת תורתו של הרב הגדול המפורסם חיד"א זצ"ל אשר בספריו הקדושים כי רבים המה, בגופי הלכות ודרושים נחמדים איני מתקנא בו, כי אם על ספריו הקטנים כמו מורה באצבע ולב דוד וכדומה להם, שהם מוסר ודינים שיד כל אדם שוה בו, אחד חכם ואחד תם למדים בו, והבעלי בתים ישאוהו בחיקו והיתה עמם וקרא בו בלכתו בדרך בים וביבשה, מה שלא בא מידי, והיה משבח בתהלותיו החיבורים הללו יותר ויותר מכל שאר החיבורים הנוראים [של הגאון חיד"א] יען כי נמצאים בתוכם מוסר מלכים ודינים המדריכים לאדם ליראת ה' ולעבדו בלבב שלם, ועל הכל גודל שכר המזכה את הרבים זיע"א זהו תורף דברי הגאון מרן זקני זיע"א, והוסיף הגאון רבי חיים פאלאג'י שלכן גם הוא עשה את ספריו כמתכונת ספרי החיד"א ז"ל מורה באצבע וקשר גודל ע"ש.

הרי לנו להדיא דהכרעות ודברות רבינו האר"י ז"ל לא ניתנו רק למיישרים אורחותם ולא נאמרו רק למצניעיהן, אלא לכל בית ישראל ניתנו, ואכן מנהג כל בית ישראל דבארץ ישראל

שבכמה דברים אילו היה מרן רואה דברי הרשב"ץ ז"ל היה חוזר בו ע"ש, וכל שכן וקל וחומר לרבינו הקדוש התנא האלהי האר"י ז"ל שהכל גלוי וצפוי לפניו ואלהיו הנביא זכור לטוב מצוי לפניו תמיד ואין קץ לחכמתו, ואף שאין אנחנו מכוונים הכוונות מכל מקום עלינו לעשות לפי הסדר שיסד רבינו האר"י ז"ל, ודברי גאון עוזינו מרן החיד"א זצ"ל חיים וקיימים ואין להרהר אחריהם כלל וכלל" עכת"ד, וכזאת כתב שם (בסוף אות ר"ל) ע"ש. [ועיין גם בשו"ת עמק יהושע ח"ב (באבני מילואים סימן א') ודוק].

ועוד לו שם בספר מלל לאברהם (דף ג' אות ט') אחר שהביא דברי רב ממרוקו שכתב שסדר הנענועים שמנענע כלולב מזרח צפון וכו' כסדר השלחן ערוך, כתב: "ואנחנו אין לנו אלא דברי רבינו האר"י ז"ל אשר רוח ה' דבר בו מפי אליהו זכור לטוב, לנענע דרום וצפון וכו', וכן נהגו בכל ארץ ישראל וברוב העולם, ספרדים ואשכנזים [ק"ק "חסידים"], וכן בעיר ואם בישראל תונס שהיו אריות גדולים בפשט ובקבלה, ופוק חזי מאי עמא דבר".

ובואת חזר וכתב עוד במלל לאברהם שם (אות ט' ואות י"א, ואות מ"ז, ואות נ"ז, ואות ס"א, ואות קס"א, ואות קס"ב, ואות רכ"ד) שאין לנו אלא דברי בן עמרם רבינו האר"י ז"ל ויש לעשות כוונתה ולפי מה שהוא גילה ושדבריו הם המכריעים עיין שם בארוכה, והדברים ידועים ומפורסמים אצל כל יודעי דת ודין, ועיין בחיבורי ברכי נפשי ח"א (סימן ג'), ויותר אין להאריך כאן ונתבאר היטב במקומו בס"ד.

ועיין מה שכתבתי בס"ד בבירור ענין זה דלעולם הלכה כרבינו האר"י ז"ל ועושים כדבריו וגם כשחולק על מרן השלחן ערוך ז"ל – בתשובתי שבסוף ספר ציון לנפש צבי (נוא יורק תשל"ז), ובמאמרי שבקובץ התורני "אוצרות ירושלים" שנת תשל"ז (גליון רט"ו דף

ז"ל בחיבורו היקר כף החיים, ולא אמרו שיש להורות לפי הפשט, ודוק היטב כי כאן קצרתי. [ועיין עוד בשו"ת שואל ונשאל ח"ד (או"ח סימן כ"ג דף כ"ג) ולהאמור ולמתבאר כאן דבריו ז"ל לדידן צ"ע, עיין ותבין כי קצרתי].

ובא לידי ספר מלל אברהם שחיברו הרה"ג רבי אברהם הכהן ז"ל מתונס, ושם בקונטרס יעיר קנו (דף ע"ד אות רכ"ט) הביא דברי הגאון חיד"א (ורבים דעימה) דקיימא לן במחלוקת מרן ז"ל ורבינו האר"י ז"ל לעשות כרבינו האר"י ז"ל, כי קים לן בודאי אם היה מרן רואה דברי האר"י ז"ל היה חוזר בו ומבטל דעתו, ועיין בחיבורי ברכי נפשי ח"א (סימן ג'), ואחר כך הביא דברי הרב מז"ש שרצה לדחות סברה זו מכל וכל ושתמיד יש לעשות רק על פי השלחן ערוך ואפילו נגד דברי רבינו האר"י ז"ל, והוא דחה דבריו וכתב: "אנחנו רואים בכמה דברים בתפילה ובמצוות שהולכים רק על פי האר"י ז"ל, למשל נוהגים כאר"י ז"ל לענות בקדיש אמן יהא שמיה רבא עד תיבת בעלמא ולא עונים אמן אחר יתברך וזה נגד פסק מרן בשלחן ערוך (סימן נ"ו ס"ו), וכן ברכת הנותן לשכוי בינה מברכים אפילו קודם אור היום ולא כשלחן ערוך, וכן לא מברכים שום ברכה קודם נטילת ידים כאר"י ז"ל ולא כשלחן ערוך, וכן טלית קטן לובשים תחת הבגדים ולא כשלחן ערוך, וכן לא אומרים פסוקי מוסף בפתיחת התפילה כאר"י ז"ל ולא כשלחן ערוך, וכן בתקיעות תוקעים בעמידה דמוסף בלחש ולא כשלחן ערוך, וכן כפרות עושים כרבינו האר"י ז"ל ולא כשלחן ערוך שכתב למנוע המנהג, וכן מנענעים כלולב כסדר האר"י ז"ל דרום צפון וכו' ולא כשלחן ערוך, וכן מי שאין לו לולב אינו מקיף כסברת האר"י ז"ל ולא כשלחן ערוך, וכן הערבה אינה ניטלת עם הלולב כאר"י ז"ל ולא כשלחן ערוך, **ועוד כהנה וכהנה אין מספר**, ועיין בהקדמת ספר התשב"ץ שכתבו גאוני אלג'יר

וסימן י"ב), ובחיבורי שלום יעקב (סימן א' וסימן ב' וסימן ב', וסימן ו' אות ו'), ובחיבורי עדות ביעקב ח"ב (סימן ל"ז אות ד'), עיין בכל המובא שם ותורה צמאונך, ותראה האמת, בעזה"י.

ואתה ידידי המעיין הי"ו, אל ילזו מעיניך דברות קדשו של הגאון החסיד רבי אליעזר פאפו זצ"ל בעל חסד לאלפים, בספרו המופלא פלא יועץ (סוף ערך אבילות ד"ו ע"ב): "דברי רבינו האר"י ז"ל אשר מפיו אנחנו חיים, יאחזו צדיק דרכו דרך הקודש, כי כל דרכיו משפט, ודבריו חיים", ויצאו דברינו בחיים כיר"א.

רל"ג), ובארוכה בחיבורי שלום יעקב (סימן א', וסימן ב', וסימן ו' אות ו'), ובחיבורי כנסת חיים (דף ק"ס) עש"ב, ועוד שם (דף ק"פ), ובארוכה בחיבורי ברכי נפשי ח"א (דף כ"א ואילך), ובחיבורי ברכי נפשי ח"ב (דף ס"ו, ודף צ"ב), ובחיבורי וזאת ליהודה (דף צ"ו ואילך), ובחיבורי כנסת יעקב (דף קל"ה), ובחיבורי אור משה (דף י'), ובחיבורי חוקי רצונך ח"ב (דף נ"ו), ובחיבורי זכרון משה (סימן א' אות ח' ודף כ', וסימן י"ג דף צ"א), ובחיבורי תורת יעקב (סימן קמ"ז, וסימן קצ"ט אות ב'), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ז (ר"ס ו'), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ט (סימן מ"ז), ובחיבורי שובי השולמית ח"ד (סימן ח' דע"ד ע"ב,

סימן ב.

בענין הלכה כרבינו האר"י ז"ל עם שבספר הזהר מבואר שלא כדבריו

שהזהר לא אסר אלא להשמיע קולו לאחרים, עכ"ד נ"י והארכת בזה.

והנה ראיתי בדבריו שהרבה שמחת והתעצמת בראיה זו מדברי ה"רעיא מהימנא" שגילת לפי דעתך, אבל לידי לא מכרעא כלל וכלל, דאף אילו יהיבנא לך כל דילך שאכן בזהר כאן מבואר כן, דע לך דלא חשחין אנא להא כלל ועיקר, אלא כרבינו האר"י ז"ל עבדינן, כי כך נקטינן ומסורת היא בידינו מרבנן גדולי הדורות נ"ע דאפילו אם בספר הזהר הקדוש מבואר איפכא מדברי רבינו האר"י ז"ל, לעולם עבדינן כרבינו האר"י ז"ל ולא ככתוב בספר הזהר, כמו שכתבו רבים ועצומים מגדולי ישראל, ולנחיצות ולתועלת הענין הנני לאלפך בינה בפרט זה לך ולחבירך כיוצא בך.

הנה צא וראה דברות קדשו של גאון עוזינו החיד"א ז"ל בספרו שו"ת חיים שאל ח"א

ועוד ראיתי בדבריו ידידי הי"ו שהבאת דברי ספר הזהר ח"ג (דר"ל ע"ב ברעיא מהימנא):

"בח"י ברכאן דצלזתא וכו' ולא צריך תמן למשמע קלא בצלותיה אלא רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע, ובהאי רזא כל חד מצלי בחשאי דלא אשתמע צלותיה לגבי חבריה כגון מאן דדריש לחבריה וישתיק דבור לגביה לא צריך למעבד אלא דבור בחשאי דלא ישמע חבריה ובגין דא אוקמוה רבנן כל המשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה וכו', מה כתיב בהון בעמדם תרפינה כנפיהם בעמדם ישראל בצלותא תרפינה כנפיהם דלא ישתמודעון עד ההיא שעתא והאי איהו רק שפתיה נעות דאינון כנפי החיות וקולה לא ישמע וכו', ובגין דא תקינו צלותא בחשאי והכי מעשה מרכבה בחשאי למללא תמן בחשאי בינו לבין עצמו", ואמרת הרי לנו מפורש

בספרו שו"ת חיים שאל ח"ב (סימן י' אות א') ע"ש.

הרי שמתבאר באר היטב מדברי גאון עוזינו החיד"א ז"ל שלא שייך כלל להקשות על דברי רבינו האר"י ז"ל מדברי הזהר הקדוש, שהוא בודאי הגמור גמיר טפי מינן וידע כוונת הזהר הקדוש לאמיתותה, וכל שכן שלא יעלה על הדעת להכריע מהזהר הקדוש נגד רבינו האר"י ז"ל.

והעירני אחי הגאון רבי ראובן נסים שליט"א שהגאון חיד"א ז"ל אזיל כשיטת רבו הוא רבינו איש אלהים קדוש מוהרש"ש זצ"ל זיע"א שכתב בספרו הנורא נהר שלום (בתשובתו לחכמי מערב דל"ג ע"ג ואיני): "גם תמיהא לי טובא איך רבותי מקשים לפעמים על דברי האר"י ז"ל מדברי ספר הזהר והתקונים, אחר מה שכתב הרב ז"ל בענף ה' שער א"י [ששם כתב דיש בחינות רבות בדברי הזהר הקדוש וצריך לדעת באיזו בחינה מדבר, ועיין בספר אמת לעיניך (מערכת ז' אות י"ב) שהביא דברי רבינו האר"י ז"ל שכתב: "הבא לעיין בספר הזהר צריך שידע כמה הקדמות וכמה בחינות ובאיזה בחינות מדבר ספר הזהר, ובקיצור הוא דיש **ארבעים** בחינות דצריך שידע הבא להתבונן בספר הזהר כדי לדעת פירושו המאמר" ע"ש, ועיין בספר מזכיר שלום (מערכת ז' אות כ"ט)] עכ"ד נר"ו.

והגר"מ חזן ז"ל בספרו שו"ת כרך של רומי (סימן ו' די"א סע"א) אחר שהביא דברי

שאר בשו"ת חקקי לב (שרצה להוכיח מדברי הזהר דלא כדברי מהר"ח) כתב לדחות דבריו: "על כל פנים סמי דברי תקוני הזהר מקמי עדות נאמנה שהעיד מהר"ח ז"ל בספר הכוונות" ע"ש, ואוסיף עוד כזאת דברי הגאון משאלוניקי רבי אברהם הכהן ז"ל בספרו טהרת המים (חלק שיורי טהרה מערכת ה' אות י"ט דנ"ד ע"ג): "ושמעתי דבספר נשמת כל חי ח"א כתב כן, וחיליה מדברי הזהר הקדוש וכו', ומי לנו בקי גדול

(סימן א' ד"ה ותמהני): "ותמהני עליו (על הגיעב"ן ז"ל) דרב גובריה לחלוק על רבינו האר"י ז"ל וכל קדושים עמו, שהם כתבו דשתי סברות רש"י ור"ת (בענין תפילין) אמיתיות ואין כאן מחלוקת וספק, והוא (היעב"ץ) הכריע דאין צריכים שתי זוגות רק יש להניחם מספק, וכן קבע בסידורו (דט"ל ע"ב) דירא שמים יצא ידי כולם שהוא ספק של תורה ע"ש, ובא להכריע מתקוני זהר חדש נגד רבינו האר"י ז"ל וסיעתו הקדושה, אשר כל דברי קדשו של האר"י ז"ל מיוסדים על אדני הזהר ונגלו אליו האלהים, והלואי היה כותב בדרך הערה על דברי האר"י זצ"ל, אבל הוא "מכריע" וגזר אומר כי אין צורך לשתי זוגות לדעת הזהר והנח להם לישראל וכו', ואם הפוסקים כתבו דיניחם מספק היינו דבזמנם עדיין לא זרח אור שמשו של האר"י זצ"ל, אבל הוא שתדיר בספריו מביא דברי האר"י זצ"ל, יש לתמוה עליו אך מלאו לבו להכריע נגד האר"י ז"ל וכו', ולשווא צרף צורך ואין הכרעתו כלום" וכו' ע"ש.

עוד כתב הגאון חיד"א בספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן רפ"ב אות ב'): "ותימה על רבנן בתראי הבאים לחלוק על רבינו האר"י ז"ל בפירוש הזהר, אשר כל דבריו סו"ד שתו השערה שער השמים, ומי שם פה אשר יאמר כי הוא זה כוונת הזהר, ובפרט אל המקום אשר דיבר בקדשו האר"י זצ"ל אשר נגלו אליו האלהים, ודי בזה" עכ"ל.

וגם בספרו ברכי יוסף יו"ד (שיורי ברכה סימן ר"מ אות י"ג) כתב: "בא לידי ספר שביתת יום טוב, וראיתי שהוכיח מהזהר דאינו חייב (בכבוד אחיו) כי אם לגדול שבכולם, ואני בעניי אומר שאין ראיה מספר הזהר, והעד על זה שרבינו האר"י זצ"ל כתב דלאו דוקא גדול אלא האח השלישי חייב גם בכבוד השני וכן על דרך זה וכמו שכתבתי בברכי יוסף, ומי ירד לעומק הזהר כרבינו האר"י ז"ל" עכ"ל. ועיין לו גם

ובספרו חמשה מאמרות (מאמר נוסח התפילה אות ל"ב) כתב: "ומי לנו גדול מרבינו האר"י ז"ל, ובפרט בפירוש דברו הזהר הקדוש כי כמוהו מורה, ונסע ונלך לאורו עד יערה עלינו רוח הבורא וישלח לנו המורה במהרה ב"א", ועיין גם בספרו נימוקי אורח חיים (סימן קל"א סק"ז) ובתשובתו שהובאה בספר דרכי חיים ושלום (סימן שמ"ה) עש"ה.

ועוד בספרו אות חיים (סימן ל"א ס"ב ד"ה וראיתי דף צ"ב) כתב: "וראיתי בשו"ת שואל ומשיב שהביא ששמע שהגה"ק מבוטשאטש הניח תפילין בחול המועד, ואמר שאין מבינים הפשט בזוהר (שאוסר) וכו', אמנם מה שאמרו שאין מבינים הפשט בזוהר, והיינו שהפשט בזוהר להיפך ושצריכים להניח, זהו דברים שאסור לשומעם ולאומרם או להאמינם שיצאו מפה קדוש הגה"צ הנ"ל, וח"ו להעלות על הדעת ולומר שרבינו האר"י הקדוש לא ידע הפשט בזוהר וכו', ואם לדין יש תשובה בכל מקום והותר לכל תלמיד לדון ולפלפל באמת, מה שאין כן בעניני סוד וחכמת האמת והפירוש בזוהר שהוא מקיים בדברי רבינו האר"י ז"ל שהכריע ומפי אליהו ז"ל ע"כ אסור לפצות פה ואפילו להרהר חלילה, ובטח מי שסיפר זאת להגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל שינה הדבר ללא אמת" עכ"ל.

ובן עוד שם באות חיים (סימן ל"ד סק"ג דף ק"ס) כתב: "ועתה ראיתי בספר וכו', שרוצה להוכיח מדברי הזוהר הקדוש (פרשת בא ופנחס) דסבירא ליה לזוהר רק כרש"י ושאר שום עניין לתפילין דרבינו תם ומקיים זה בהחלט ע"ש. ואין כדאי להטפל ולהשיב על דבריו בזה שהם מכחישים דברי רבינו האר"י ז"ל כאילו לא ידע מדברי הזהר הקדוש, שתנוקות של בית רבן ידעו זאת, והם דברים שאסור לשומען ואוי לעינים שכך רואות למחבר אחד בזמנינו איך ארבו ישים ויטמון בקרבו ויעיז ויהין כזאת,

בחדרי הזהר הקדוש כמו רבינו האר"י ז"ל", וכיוצא בזה כתב עוד שם (דנ"ה ע"ב). הרי דלא יכלו לקבל ולשמע כזאת, אלא עבדינן כרבינו האר"י ז"ל אפילו נגד ספר הזהר.

ומצאתי שכתב כן להדיא שעושים אנחנו כרבינו האר"י ז"ל ואפילו נגד ספר הזהר, רבינו הגאון חת"ם ז"ל בספרו שדי חמד (כללי הפוסקים סימן ט"ו אות ט') שכתב: "הרב האר"י ז"ל כשכותב איזה דבר והוא היפך משמעות לשון הזהר הקדוש – מסתברא לי דאית לן למינקט כדברי רבינו האר"י ז"ל, דקים לן דאיהו בקי במילי דהזהר הקדוש טפי מינן, וידיעתו מכרעת וכל שכן בדבר שנמצא גם בפוסקים דאיכא דסבר כוותיה דרבינו האר"י ז"ל, ואף שראיתי בספר דרך החיים דלא כתב כן, לענ"ד כמו שכתבתי" עכת"ד, וק"ק שלא הביא זכר לדברי הגאון חיד"א ושאר אחרונים שהבאנו שכתבו להדיא כדבריו ז"ל.

והגאון אדמו"ר ממונקאטש ז"ל בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד (סימן י"ד אות ז') כתב: "וגם לא ידעתי מה זה צריכין הלחץ זה הדחק ולהתלבט כל כך בכמה כרכורים ועקומים ולהתחכם נגד רבינו האר"י ז"ל, ולמה נעבור על דבריו בשביל שנראה לאחד מדברי הזהר הקדוש שלא כדבריו ח"ו, והלא רק הוא האר"י ז"ל ידע הפירוש האמיתי בזוהר הקדוש, וז"ב, וכתבתי כעין זה במקום אחר כמה שרצו להעמיס בזוהר הקדוש וכו' שלא כדברי האר"י ז"ל ואינו ענין וטעם כלל לפרש בזוהר הקדוש נגד האר"י ז"ל ח"ו" עכ"ל.

והנה מה שכתב שכתב כן "במקום אחר" וכו', נראה לי שכוונתו לספרו שער יששכר (מאמרי חודש אייר, מאמר פסחא ועירא אות א') ששם כה כתב: "ואין אחר דברי רבינו האר"י ז"ל כלום, כי מי יבא אחרי המלך הנורא הלז שר בית הזה"ר שכל דברי הזהר הקדוש פתוחין לפניו" וכו'.

שכתב המגן אברהם בשם הזהר, אינו מוכרח, ובודאי רבינו האר"י ז"ל ומהרח"ו ז"ל ראו דברי הזהר הקדוש הנז"ל ואפילו הכי כתבו כן ע"ש. והיינו כאשר ביארנו בס"ד דלעולם עבדינו כדברי רבינו האר"י ז"ל אף אם המצא ימצא בדברי ספר הזהר היפך דבריו, כי אין היודע אמיתות דברי ספר הזהר כרבינו האר"י ז"ל והלכתא כוותיה בכל מקום, וזה ברור.

ובכר ביאתי באר היטב בס"ד ענין זה שלעולם עושים כרבינו האר"י ז"ל ואפילו נגד ספר הזהר בחיבורי תוספת חיים (דף מ"ד), ובחיבורי ברכי נפשי ח"א (סימן ג' דף כ"ד ואילך) עיין שם, ועיין עוד בזה גם בחיבורי כנסת חיים (סימן ב' דף ק"ס בהערה), ובחיבורי כנסת יעקב (קונטרס ו' אות ה' דף קמ"ד), עיין בכל דברינו שם וצרף לכאן. [עיין באגרות הגאון הרמ"ז ז"ל (סימן א' וסימן כ"ו, ועיין שם סימן ד').]

ובעיקבתא דמשיחא וכו', למען תפוש את בני ישראל בלבכם להסתפק באמיתות קבלת האר"י ז"ל מפי אליהו זכור לטוב, וכל אחד בונה במה לעצמו להחזיק שיטתו ויהיו מלעיבים במלאכי אלוקים בעוה"ר ע"ש.

ויש להוסיף דברי הגאון חיד"א ז"ל בספרו צפורן שמיר (סימן ו' אות צ"ה): "ומי עלה שמים או נגלה אליו אליהו ז"ל בקבע אחר רבינו האר"י זצ"ל", ובספרו שמחת הרגל לשבועות (לימוד ב') כתב: "רשב"י וחביריו קדושי עליונים ורבינו האר"י ז"ל אשר רוח ה' דיבר בם ואליהו הנביא אתרח"ש להו כדבר איש עם רעהו", ועיין לגאון רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל בספרו גנזי מרומים (דף ו' ע"א וע"ב) ואכמ"ל.

ואחרון חביב מו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (ס"ס קס"א אות ל"ז) כתב: "ומה

סימן ג.

בענין רבינו האר"י ז"ל מושיען של ישראל

תשמ"ב.

יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת והשלום אהבו.

וצום "החמישי" הנזכר כאן במקרא הוא חודש "אב", עיין בדברי רש"י וראב"ע ורד"ק ושאר המפרשים ז"ל שם.

וידוע כי איש האלהים אשר לו דומיה תהילה רבינו האר"י ז"ל נולד בשנת רצ"ד, ונח נפשיה בה' באב שנת של"ב, בהיותו בן ל"ח שנים, וכן כתב הגאון חיד"א ז"ל בספר שם הגדולים חלק הגדולים (מערכת ח' אות כ"א), ועיין בזה בספר טוב מצרים (מערכת י' אות כ"ט), ובספר האר"י וגוריו (דף קל"ה) ומה שהובא שם (דף

ירמיה נ"ב י"ב): "ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדראצר מלך בבל, בא נבזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם, וישרף את בית ה', ואת בית המלך, ואת כל בתי ירושלם, ואת כל בית הגדול שרף באש, ואת כל חומות ירושלם סביב נתצו כל חיל כשדים וגו' ויגל יהודה מעל אדמתו".

זכריה (ח' י"ח): "ויהי דבר ה' צבאות אלי לאמור כה אמר ה' צבאות צום הרביעי, וצום החמישי, וצום השביעי, וצום העשירי,

בבטן אימיה למעבד ליה נפל לקטלא משיח" ע"כ.

ופירש רבינו הגדול הגר"א ז"ל בביאוריו שם: "למעבד נפל שרוב המפילים בחודש החמישי מסטרא דגבורא, וכן בית המקדש חרב בחודש החמישי, וכן כשהעונות גורמים אף שמתחיל חבלי משיח ומתעבר המשיח אפילת ליה, כמו שכתוב (ישעיה כ"ו י"ח) הרינו חלנו כמו רוח וגו', וזהו שקראו למשיח בר נפלי (סנהדרין צ"ו ב', ורע"מ ח"ג רע"ט א'), כי כל אלו המעלות של אלו החדשים הכל מצד התעוררות התחתונים בחבלי משיח" עכל"ק.

הרי שרז גדול גילה לנו שהחודש החמישי הוא חודש אב ביה תוקפא דגבורה, ורוב המפילים מפילים בחודש הזה ולכן בית המקדש חרב בחודש החמישי.

ובזה אני מסביר לעצמי מדוע רבינו האר"י ז"ל, שביקש הקב"ה לעשותו משיח כנ"ל, נח נפשיה דוקא בחודש החמישי, הוא חודש מנחם אב, ודוקא בחמישי בחודש הזה הוא ה' מנחם אב, והיינו אומרו "ותוסף ותלד בן ותקרא את שמו שלה, והיה בכזיב בלדתה אותו", דוק היטב ותוסיף להבין מדעתך. [וידוע כי שלה הוא שילה הוא משיח כדרשתם בבראשית רבה (פצ"ח ס"ח), ועיין סנהדרין (צ"ח ב'), ובדברי רבינו בחיי ז"ל בראשית (מ"ט י') ובעל הטורים ז"ל (שם פסוק ט') ואכמ"ל].

והנה ביאור דברי קדשו של רבינו האר"י ז"ל באומרו בעת פטירתו לחיי העולם הבא: "ותוסף ותלד בן ותקרא את שמו שלה, והיה בכזיב בלדתה אותו" כנ"ל, ידוע שרצה לומר שהוא היה צריך לחיות עד שנת של"ה, והיינו ותקרא את שמו שלה, אבל גרמו העונות ונסתלק שלא בזמנו, וככתוב כל זאת באגרת רבי שלומל ז"ל שבספר האר"י וגוריו (דף מ"ט), ועוד עיין שם (דף קל"ה) ודוק. [וצל"ע מה שכתב מהרש"ו ז"ל בשער הגלגולים שעם פירוש בני

קל"ז) מספר תעלומות חכמה כתב יד מרבינו חיים ויטאל ז"ל ע"ש, ואכמ"ל. [ועיין לקמן].

בהקדמת ספר נגיד ומצוה כתוב: "ובשעת פטירתו [של רבינו האר"י ז"ל] היה נמצא לפניו הרב רבי יוסף הכהן, ואמר לו מורי ז"ל שאם היה זכות בדור אותה השנה היה הקץ האמיתי, שמימי רבי שמעון בר יוחאי ע"ה לא היה עת קץ כמוהו, ואז אמר [רבינו האר"י ז"ל] ותוסף ותלד בן ותקרא את שמו שלה, והיה בכזיב בלדתה אותו" ע"כ.

ועוד בספר נגיד ומצוה בעניני תפילת העמידה (דף ס"ב) כתוב לאמור: "באמרך את כסא דוד תכרין שלא יהרג משיח בן אפרים על ידי ארמילוס הרשע, כי הנה יום אחד הלכנו על ציון שמעיה ואבטליון והתפללנו שם, והם אמרו אז למורי ז"ל (הוא האר"י ז"ל) שיכוין בתפילתו באומרו את כסא דוד שלא יהרג משיח בן אפרים על ידי ארמילוס הרשע, כי משיח בן אפרים הוא כסא דוד כנוצר בספר הזהר, וזה סוד חיים שאל ממך (א"ה יח"ס עיין סוכה נ"ב א') ומאוד הזהיר לי מורי ז"ל שאכוין בזה, וכן צריך כל אדם לכרין כונה זאת, והנה לא הבנו דברי מורי ז"ל באזהרתו לנו על זה וסופו הוכיח על אזהרתו שמת בעו"ה". ועיין בספר שער הכוונות (דל"ז רע"א) ובהגהות וביאורים (שם אות א'), ובספר פרי עץ חיים (דנ"ח ע"ג) ובהגהות הרנ"ש ז"ל שם מה שביאר דברי האר"י ז"ל (ה).

ובספר תיקוני זהר חדש שעם ביאורי הגר"א (ד"ז ע"א) כתוב: "כאיתתא עוברא דמפלת נפלים וכו', והאי הוא לא כלו לו חדשיו דאינון תשעה ירחין דעוברא וכו', ירחא קדמאה מאלין דאיתמר בהון אין בן דוד בא עד שתתפשט מלכות הרשעה תשעה חדשים על ישראל, בירחא דקמא איהו משיח וכו', בירחא חמישאה יהיב ביה תוקפא דגבורה לאתגברא על יצר הרע מסטרא דס"מ, דלא ישלוט עליה

שנה. ואתבונן בכוקר והנה הוא אמת, דבלעם הרשע פעל את ההשמדיות על ידי חטא פעור נפערו לגזור עליהם שמדיות, והיינו איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך ישראל באחרית הימים, ורבינו האר"י ז"ל תיקן שלא יהיו שמדיות, והבן זה עכ"ד, והוא דבר פלא.

איברא שצל"ע כוונת דברות קדשו, חדא דבתלמוד שם מבואר שעל קברו של בלעם היה כתוב שנהרג בן ל"ג שנה, ולא בן ל"ד שנה, ואף לפי דברי רב חנינא שם אינו מבורר אם בן ל"ד או ל"ג שנה היה עיין בתלמוד שם, ויש ליישב. נמה שכתבתי שעל קברו של בלעם היה כתוב כן, כך כתוב בפירוש רש"י אבות (פ"ה מ"ט ד"ד ע"ב) ועיין בסנהדרין שם ודוק.

ותו אף מה שכתב הגאון ישמח משה ז"ל שרבינו האר"י ז"ל נפטר בן ל"ד שנה, בעניונו תמוה אצלי, שהרי נודע שרבינו האר"י ז"ל נפטר בן ל"ח שנה, כמובא בדברינו לעיל (ד"ה וידוע), וצ"ב.

והגאון חיד"א ז"ל בשם הגדולים (ערך רבינו יצחק לוריא אשכנזי) כתב משם מהרח"ו ז"ל שרבינו האר"י ז"ל ניצוץ משה רבינו ע"ש, ועיין בבא בתרא (ט"ו א') משה רבינו כתב ספרו ופרשת בלעם ע"ש ודוק. [ועיין שו"ת מהרי"ל דיסקין זצ"ל בחלק הכתבים (דף ע"א עמוד ג') ביאור יקר ונפלא בזה].

וביום שלישי ז' אלול תשמ"ג זכיתי היה אצלי הגאון רבי מנחם זכריה זילבר שליט"א מנוא יארק, ומידי דברי עמו הראיתי לו הכתוב לעיל, ואמר לי שכבר נודע הדבר בין החיים, והגה"ק אדמו"ר מהרי"ט מסטמאר זצ"ל בשו"ת דברי יואל נשאל לבאר דברי זקינו הגאון בעל ישמח משה הנ"ל, והשיב ששלש השנים הראשונות של האדם אינם עולים בחשבון כידוע בגדר שלש שנים עולים יהיו לכם, עד כאן שמעתי ממנו שליט"א.

אהרן (הקדמה ל"ו דף רצ"א) ע"ש, ולפי הנראה משום כך נשמט בשער הגלגולים דפוס ירושלים תער"ב (דמ"ב ע"ב ד"ה אמר) עיין שם ודוק היטב].

וראה זה פלא והפלא כי מצאתי בס"ד ש"הנשר הגדול" רבינו יצחק אברבנאל ז"ל בספרו מעיני הישועה האריך בחישוב שנות הקץ ומתי תהיה גאולת ישראל, ומסיק שהגאולה תהיה בשנת רצ"ד, ותסתיים בתחיית המתים שתהיה בשנת של"ה, וזו לשונו שם (מעין י"ב תמר ב' דת"ד ע"א): "וכשתחבר אלף תס"ו שנים שעולים עדן עדנין ופלג עדן יהיה סופם שנת ה' אלפים רצ"ד לבריאת העולם, והיוצא מזה שבשנת ה' אלפים רצ"ד יתום גלות ישראל מתחת בני רומי ואדום", וכן הוא שם (תמר ג' תמר ד' תמר ה') ובעוד כמה מקומות שם.

ובמעני הישועה שם (תמר ה' דת"ו ע"א) כתב: "שנת ה' אלפים ושל"ה אז יהיה קץ הפלאות ויבא ה' חדשה בארץ בתחיית המתים וכו', שתהיה הגאולה שנת ה' אלפים רצ"ד, ותחיית המתים שנת ה' אלפים של"ה", עיין שם בארוכה. [נאמר מעיני הישועה חיברו רבי יצחק אברבנאל ז"ל בשנת רנ"ז, וככתוב שם בסוף הספר (שם דתכ"א ע"ב)].

והדבר מפליא מאוד כי שנת רצ"ד היא שנת הולדת רבינו האר"י ז"ל, ושנת של"ה היתה צריכה להיות שנת פטירתו וסילוקו לחיי עד של רבינו האר"י ז"ל וכו"ל, ועם האמור הבן היטב ודוק היטב.

והנה ביום שלישי כ"ד תמוז תשמ"ג זכיתי בס"ד לספר היקר ונכבד ישמח משה על התורה, ועיינתי שם בפרשת בלק, וראיתי שכתב שם (ד"ה איעצך, דע"ה סע"ב): "במוצאי חג השבועות אלי דבר יגונב בחלומי, דרבינו האר"י ז"ל חי ל"ד שנה, משום דתיקן מה שקלקל בלעם הרשע בל"ד שנים דחי, כמבואר בסנהדרין (ק"ו רע"ב כצ"ל) דחי בלעם ל"ד

וצ"ב כי האזהרה לכוי'ן זאת היא בתיבות וקסא דוד וכו' וכו' וכו', אבל לא כשאומרים כי לישועתך קיונו, וצ"ב.

עוד דע כי מלשון ספר נגיד ומצוה הנ"ל, וכן הוא בכתב יד מהרח"ו ז"ל בקונטרס "אלה תולדות יצחק" הנדפס בספר שבחי האר"י השלם (דף קי"ט) מבואר באר היטב שנוסח התפילה שלהם היה את קסא דוד עבדך מהרה וכו', ולא כנוסח דילן וקסא דוד בלא תיבת "את", מיהו בספר שער הכוונות (דל"ז רע"א) מבואר כנוסח דילן וקסא דוד, ולא גרס "את" קסא דוד, וצ"ב.

ואין הספר הנ"ל תחת ידי לראות דברי קדשו בשרשן, כי אכתי פש לן חד שנה, ועיין בשערי תשובה על שלחן ערוך או"ח (סימן י"ז סק"ב) שכתב משם האליה רבה דיש להלביש לקטן טלית קטן כשיודע לדבר, ולפחות מחויב להלבישו כשיגיע לבן שלש שנים, וסימן כי האדם עץ השדה וכו' ולהעץ הוא שלש שנים ערלה וכו' ע"ש ודוק.

(ה) וראיתי בספר אור החיים הקדוש במדבר (כ"ד י"ז) שכתב: "ותמצא שציוו גדולי ישראל לכוון בתפילתנו כשאנחנו אומרים לישועתך קיונו כל היום וגו', לבקש רחמים על משיח בן אפרים שלא יהיה נהרג במלחמה",

סימן ד.

עוד בענין הנ"ל

כ"ד תמוז תשמ"ג.

האר"י ז"ל תיקן שלא יהיו שמדיות, והבן זה" עכת"ד, והוא דבר פלא.

איברא שצ"ע כוונת דברות קדשו, חדא דבתלמוד שם מבואר שעל קברו של בלעם היה כתוב שנהרג בן ל"ג שנה, ולא בן ל"ד שנה, ואף לפי דברי רב חנינא שם אינו מבורר אם בן ל"ד או ל"ג שנה היה עיין בתלמוד שם, ויש ליישב.

ותו אף מה שכתב הגאון ישמח משה ז"ל שרבינו האר"י ז"ל נפטר בן ל"ד שנה, בעניותי תמוה אצלי, שהרי נודע שרבינו האר"י ז"ל נפטר בן ל"ח שנה, וכן כתב מהרח"ו ז"ל עצמו, וכן כתב בספר טוב מצרים (מערכת יו"ד אות כ"ט) ועוד, וצ"ע.

ועיין לגאון חיד"א ז"ל בשם הגדולים (ערך רבינו יצחק לוריא אשכנזי) שכתב שרבינו האר"י

במדבר (כ"ד י"ד): "ויאמר בלעם אל בלק וגו', ועתה הנני הולך לעמי, לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך ישראל באחרית הימים".

היום יום שלישי כ"ד תמוז תשמ"ג זכיתי בס"ד לספר היקר ונכבד ישמח משה על התורה, ועיינתי שם בפרשת בלק, וראיתי שכתב שם (ד"ה איעצך, דעה"ס סע"ב): "במוצאי חג השבועות אלי דבר יגונב בחלומי, דרבינו האר"י ז"ל חי ל"ד שנה, משום דתיקן מה שקלקל בלעם הרשע בל"ד שנים דחי, כמבואר בסנהדרין (ק"ו רע"ב כצ"ל) דחי בלעם ל"ד שנה. ואתבונן בבוקר והנה הוא אמת, דבלעם הרשע פעל את ההשמדיות על ידי חטא פעור נפער לגזור עליהם שמדיות, והיינו איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך ישראל באחרית הימים, ורבינו

ולא ציין היכן כתב כן המהרש"א ז"ל שנוכל לראות דברים בשרשן, וכעת אין הזמן נותן לחפש, אבל היא הקדמה חדשה ומופלאה, ועיין באבות דרבי נתן (פ"ב ה"ה) אמרו שבלעם הרשע נולד מהול, ולא היה מי ששלט בו יצר הרע כמוהו כמפורסם.

ואולי שאני גויים דאף המולים שבהן חשיבי כערלים כאומרם בנדרים (ל"ב ב'), ועיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ב' אות כ"ט), ומה שכתבתי בחיבורי טל חיים (סימן כ"ט) ע"ש.

ועיין בבא בתרא (י"ז א') שאמרו **שלשה** לא שלט בהן יצר הרע אברהם, יצחק ויעקב וכו', ולרבינו מהרש"א ז"ל כל הנולד מהול אין לו יצר הרע שישלוט בו, ותו נשים דלדינא חשיבי כמהולים כאומרם בעבודה זרה (כ"ז א') לא יהיה להם יצר הרע, ועיין וי"ל.

הוספה: אחר זמן רב מצאתי לרבינו מהרש"א ז"ל סוטה (י"ב א') שכתב: "ומה שאמר שמשו רבינו נולד מהול, כח הערלה היא דיבוק היצר הרע שנקרא ערל ורע (סוכה נ"ב ב') ובהפך בהסרת הערלה נקרא טוב", ואחשוב שהרב בגד אהרן התכוין לדברי מהרש"א ז"ל הללו, ויש לעיין אם אכן לכך נתכוין מהרש"א ז"ל.

ז"ל נצוץ משה רבינו ע"ש, ועיין בבא בתרא (ט"ו א') **משה רבינו** כתב ספרו ופרשת **בלעם** ע"ש ודוק. [ועיין שו"ת מהרי"ל דיסקין זצ"ל בחלק הכתבים (דף ע"א עמוד ג') ביאור יקר ונפלא בזה].

וביום שלישי ז' אלול תשמ"ג היה אצלי הגאון רבי מנחם זכריה זילבר שליט"א מנא יארק, ומידי דברי עמו הראיתי לו הכתוב לעיל, ואמר לי שכבר נודע הדבר בין החיים, והגה"ק אדמו"ר מהרי"ט מסמאר זצ"ל בשו"ת דברי יואל נשאל לבאר דברי זקינו הגאון בעל ישמח משה הנ"ל, והשיב ששלש השנים הראשונות של האדם אינם עולים בחשבון כידוע בגדר **שלש שנים ערלים** יהיו לכם, עד כאן שמעתי ממנו שליט"א.

ואין הספר הנ"ל תחת ידי לראות דברי קדשו בשרשן, כי אכתי פש לן חד שנה, ועיין בשערי תשובה על שלחן ערוך או"ח (סימן י"ז סק"ב) שכתב משם האליה רבה דיש להלביש לקטן טלית קטן כשיודע לדבר, ולפחות מחויב להלבישו כשיגיע לבן שלש שנים, וסימן כי האדם עץ השדה וכמו שלהעץ הוא שלש שנים ערלה וכו' ע"ש ודוק.

ודע שראיתי בספר בגד אהרן (מערכת מ' אות ק"ל) שהביא דברי רבינו מהרש"א ז"ל שכתב יצר הרע בא לאדם מכח הערלה שהיתה בו קודם שנימול, והנולד מהול אין לו יצר הרע ע"ש.

סימן ה.

בענין תשובת רבינו האר"י ז"ל שבספר אבקת רוכל למרן הבית יוסף ז"ל

דבר וכתב בדברים ההם שמיא דרבינו האר"י ז"ל, והביאה למרן ז"ל כדי שיקבל ממרן ז"ל משא ומתן בדברים ההם שכתב, שאם היה הוא מגיש הפלפול שעשה בשאלה לא היה מרן ז"ל נושא ונותן בדבריו בתשובתו, ורק היה מקבל ממנו תשובה בקיצור ולפום דינא, וכאשר תמצא שכתב מרן ז"ל בתחילת דברי תשובתו וזו לשונו מתוך שדברך ערבים עלי אמרתי לישא וליתן בדברך וכו', שמע מינה אם היו דברים אלו מוגשים אליו מאדם אחר לא היה היה פונה אליהם לישא וליתן בהם כאשר עשה עתה, ואותו התלמיד חשב כן בלבבו מעיקרא, ולכך תלה השאלה בשם רבינו האר"י ז"ל והולכה בעצמו בסוג שליח, והוא עצמו חזר וקיבל התשובה ממרן ולא ידע מרן כי מתנכר הוא, ויתכן שהורה התלמיד היתר לעצמו לעשות כך מחמת שלקח רשות מן רבינו האר"י שישאל ממרן ז"ל שאלה זו ולא הגיד לפני רבינו האר"י ז"ל הפלפול שעשה לצדד בשאלה, ואיך שיהיה ברור הוא לפק"ד שלא יצאו דברים אלו מרבינו האר"י ז"ל, ואחרי זה מצאו העתק שאלה ותשובה זו בכתבי מרן ז"ל והדפיסו אותה.

והנה זה זמן רב ראיתי בספר שו"ת לאחד מגאוני אשכנז ז"ל, ועל הרוכ הוא הגאון מהר"ר יוסף שאול [נתנוזן] ז"ל בשו"ת שואל ומשיב שהביא תשובה זו דספר אבקת רוכל ועשה ישוב בדוחק לדברי רבינו האר"י שבשאלה הנזכרת, וחקן חקן שנתקנא לכבוד רבינו האר"י ז"ל, אך לדידי אין צורך לזה כי

בשו"ת אבקת רוכל למרן הבית יוסף ז"ל (סימן קל"ו) נדפסה תשובה מרבינו האר"י ז"ל בעניני שותפות ע"ש.

וראיתי לשארי מר ניהו רבה, הגאון הגדול רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו שו"ת רב פעלים ח"ג (קונטרס סוד ישרים סימן ט') שכתב שהדברים באבקת רוכל שם אינם מרבינו האר"י ז"ל, וזו לשון קדשו: "מצינו בספר אבקת רוכל והיא שו"ת למרן הקדוש ז"ל (סימן קל"ו) ששאל מוריני הרב הקדוש רבינו האר"י ז"ל, שאלה בענין דיני ממונות וצידד בה כמה צדדים, ומרן ז"ל החזיר לו תשובה בדרך כבוד, ומן התשובה נראה שנעלם ח"ו מן רבינו האר"י ז"ל כמה דברים שהם פשוטים כאשר יראה הרואה שם, ונתפלגנו על זאת איך נעלמו ח"ו דברים פשוטים אלו מרבינו האר"י ז"ל שהוצרך מרן ז"ל לפרשם לו, ואיך לא כיון ח"ו לדברים פשוטים האלה ולא הרגיש ח"ו בהם, אין דעתנו סובלת זה.

תשובה: הנה נודע כי רבינו הגדול האר"י זלה"ה היה חכם גדול ואדיר גם בתכנית הפשט הפלא ופלא, וכאשר העיד רבינו מהרח"ו ז"ל בשער רוח הקודש (די"א ע"ב) שהיה תמיד מעיין ששה פירושים של פשט בהלכה כנגד ששת ימי החול, ופירוש שביעי עך דרך הסוד כנגד יום שבת ע"ש. אמנם בירא לי כפי קוצר דעתי דלאו רבינו האר"י ז"ל חתים על אותה שאלה ולא ממנו יצאו אותם הדברים, אלא תלמיד עלה בלבו לפלפל בדעתו באותו

ואדרבה לעניות דעתי הקטנה מאד דברי הבית יוסף שם אינן מובנים לכאורה וכו' וכו', ולענ"ד לא אבין כלל ראייתו [של מרן הבית יוסף] וכו', ולכאורה מסתבר כצד הראשון של האר"י הקדוש וכו', ואם כן יש סברא גדולה לומר וכו', וכצד הראשון של האר"י הקדוש, ודברי מרן רבי יוסף קארו ז"ל שרצה לפשוט ספיקו של האר"י הקדוש – תמוהים וכו', דהא בזה האר"י הקדוש לא הסתפק כלל וכו', ובאמת מלבד כל מה שהארכנו למעלה דברי רבינו יוסף קארו ז"ל תמוהים בראייתו, דהא האר"י הקדוש כתב להדיא וכו', ודברי מרן רבינו יוסף קארו לכאורה תמוהים מאד, ועוד מה שכתב רבינו יוסף קארו להשיב על דברי האר"י הקדוש וזו לשונו וכו' וכו', גם בזה דברי מרן רבי יוסף קארו תמוהים, ודברי האר"י הקדוש מיושבים וכו', ולזאת נסתפק האר"י הקדוש, וספיקו נראה להסביר באופן זה וכו', ובאמת ספיקו של האר"י הקדוש צריכא לעינא רבה וכו', ועוד כתב רבי יוסף קארו להשיב על דברי רבינו האר"י הקדוש וכו' וכו', וגם בזה לכאורה דברי מרן רבינו יוסף קארו תמוהים, דהרי האר"י הקדוש לא מיירי בריוח וכו', וכמבואר להדיא בדברי האר"י הקדוש ודבריו ברורים ונכוחים", עיין שם בדבריו שהאריך בזה, וחבל על דאבדין שלא נמצא סיום תשובתו כי נאבדה ועיין שם.

הרי שגדולי גאוני בתראי ז"ל העמידו והסבירו דברי רבינו האר"י ז"ל, ועוד עיין מה שכתבו בדברי האבקת וכול הנ"ל בפתחי תשובה חו"מ (סימן קע"ו אות כ"ה), ושו"ת בית שלמה חו"מ (סימן ק"ד ד"ה אמנם דס"ב רע"ב) ואכמ"ל.

ובספר טוב מצרים (דף כ"ה) השיג על דברי הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל הללו ע"ש, והגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בתשובתו הנדפסת בקובץ התורני "המאסף" (שנה י"ד כרך א' סימן ל"ב) כתב לדחות כל דברי המשיג והעמיד דבריו

לפק"ד אתרמי כאשר כתבתי" עד כאן דבריו ז"ל ברב פעלים שם.

ותחילה וראש אכתוב כי אכן צדקו דבריו ז"ל, ולא הכזיב זכרוננו הטהור זיע"א, כי ראיתי שאכן כן הוא ונמצאים הדברים בשו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא (ח"ב סימן קנ"ז דפ"ז ע"א) וכה כתב: "והנה מה שכתב מעכ"ת והביא דברי האבקת וכול (סימן קל"ו) שהשיב להקדוש האר"י זצ"ל, ומעלתו תמה דלא העלה ארוכה לדברי האר"י ז"ל שם, אמנם אני לעצמי אמרתי לישב דברי האר"י ז"ל, וכבר בקשו ממני גדולי ורבני חכמי הזמן לבאר דברי האר"י ז"ל שלא יהיו כל כך תמוהים, והבטחתי להם ועתה באתי לקיים דבריי" והאריך להסביר דברות קדשו של רבינו האר"י ז"ל ע"ש.

ואני עני מוסיף שתראה בספר חידושי הגאון הרי"ם על מסכת קידושין (מ"ז א' ד"ה על דרע"א רע"א) שכתב: "ובזה תבין דברי רבינו הקדוש האר"י זצ"ל שהובאה שאלה ממנו בשו"ת אבקת וכול למרן הבית יוסף (סימן קל"ו) ע"ש, וכיוצא בזה ראיתי שכתב הגאון רבינו מאיר שמחה ז"ל בעל משך חכמה בחידושו למסכת בבא מציעא (ק"ד ב' ד"ה אמנם דקפ"ה ע"א): "אמנם אם תעיין היטב בדברי רמ"ך הנ"ל תראה אשר לא מוזר לומר כמו שרצה לומר הקדוש האר"י ז"ל בשו"ת אבקת וכול למרן הבית יוסף (סימן קל"ו) וכו', ובמחילת כבוד קדושת מרן הבית יוסף ז"ל לא דק בהבנת דברי רבינו האר"י ז"ל, והשיג עליו בחינם" ע"ש.

והעירוני לתשובות הגאון הגדול מטעלו, מר ניהו רבה, רבי אליעזר גורדון ז"ל ושם (ח"ב סימן ד') האריך והראה פנים מאירות ומסבירות לדברות רבינו האר"י ז"ל בתשובתו שבספר אבקת וכול, והטיב להסביר והעמיד דבריו, והנני ללקט מלשונותיו שם (אות ב' דף תכ"ח ע"ב): "ותחילה נבאר דבר האר"י הקדוש, ויראה המעיין כי דבריו עמוקים וברורים,

אדני פז סברת הפוסקים היא והסכים למה שנראה שנטה דעת הרב השואל, ועוד כתב בשם הגדולים שם: "רבינו האר"י זצ"ל שאל שאלה ממרן מהר"י קארו ז"ל והיא בספר אבקת רוכל (סימן קל"ו) ומרן ז"ל השיב על שאלתו ועיין לעיל". הרי שהגאון חיד"א ז"ל הסכים בפשיטות שהם דברי רבינו האר"י ז"ל.

שוב מצאתי בשו"ת מנחת אלעזר ח"ג (סימן ס"ד ד"ה אולם תראו הנ"ד ע"ד) שכתב: "ומי כמו רבינו האר"י ז"ל מורה שר התורה. כידוע רוב גדולתו גם בעיון ההלכה והנגלה עד כי למד בהלכה בכל דבר ששה דרכים ע"ד הפלפול ורק הדרך השביעי ע"ד הסוד וכן נודע בכתבי רבינו האר"י ז"ל, וכאשר נראה מתשובה להלכה ממרן הבית יוסף לרבינו האר"י ז"ל אשר למד פשטים בעומק דברי החכם האר"י השואל אשר כנראה כונתו לדעת זה הפוסק, וכיוצא לצאת ידי חובת הפוסק כמעט כל התשובה רק לבאר עומק כונת השואל [רבינו האר"י ז"ל] והובא גם בשם הגדולים לחיד"א ז"ל עכ"ל.

ואגב אעורר על מה שכתב במנחת אלעזר שם "ואין לומר שציווהו לילך רק סמוך" וכו', ותמוה שלא ראה סוף הדברים שם בספר נשמת חיים (מאמר ג' פ"ז) שציין לעיין בו, שבוודאי אי אפשר כן. וי"ל וקצתי.

שתשובה זו שבספר אבקת רוכל הנ"ל לא מרבינו האר"י ז"ל יצאה עש"ב. [וחזרו ונדפסו הדברים גם בספרו שו"ת רב פעלים ח"ד (קונטרס סוד ישרים סימן ב')].

וחכם אחר ז"ל שם ב"המאסף" (שנה ט"ו כרך א' חוברת ב' סימן י"א) ציין לעיין לדברי הגאון בעל לבושי שרד ז"ל בספרו שו"ת כד הקמח [סימן ד'] שהאריך לשאת ולתת בדברי רבינו האר"י ז"ל ומרן הבית יוסף ע"ש. ומצאתי שכן ציין גם בספר ארץ חיים בכללים שבראש הספר (סוף כלל י"ג ד"ז ע"א).

ובעניו תמה אני על עצמי מדוע על כל הרבנים הגדולים הנ"ל ז"ל לא הביאו עדות **הגאון חיד"א ז"ל** בספרו שם הגדולים (ערך רבינו האר"י ז"ל, רבי יצחק לוריא) שהאריך לכתוב שני פעמים שרבינו האר"י ז"ל שאל שאלה ממרן הבית יוסף ז"ל וכה כתב: "גם בתוך שו"ת מרן כתב יד ראיתי שכתוב שם שאלה ששאל החכם השלם המקובל כמה"ר יצחק אשכנזי, ולפי הרשום בדעתי היתה השאלה בנדון אחד מדיני ממונות, והיה מצד צדדים בשאלה מבלי הזכיר שום ספר, ומרן ז"ל יסד תשובתו על השאלה, וכתב נראה שהחכם השלם השואל אמר צד זה משום סברת פוסק זה, וכתב דבר זה לצאת ידי חבת פוסק זה, וכיוצא כל התשובה כמעט לבאר דברי השאלה

סימן ו.

בענין צאצאי רבינו האר"י ז"ל

א" כותב: "רבי נתן נטע שפירא בעל ספר מגלה עמוקות היה דור שלישי לרבינו האר"י זצ"ל". והיה הדבר לפלא בעיני שהרי הרב מגלה עמוקות ז"ל מזכיר בחיבורי קדשו את

על צאצאי רבינו האר"י ז"ל איני יודע מאומה, ועיין בספר שבחי האר"י ז"ל, אבל ראיתי בסוף ספר שם ושארית לנפש חיה נדפס קונטרס בשם "תולדות הרב נפש חיה" ושם (דף ג' אות

שהיא דור ששי לרבנית מרת עכסה בת רבינו האר"י ז"ל, שבאה מארץ ישראל לפולין, ובספר שיחתן של עבדי אבות ח"א (דף קע"ד) כתוב: "הרה"צ רבי נפתלי צבי פרנס היה מקפיד לקבל עליית ששי ואמר שכל מה שנהיה חשיבות אצל בני אשכנז עליית ששי הוא מכח קבלת רבינו האר"י ז"ל, ואם כן אני נכד האר"י ז"ל על ידי אמו עכסה בת רבינו האר"י צריך אני להקפיד על כך". [וצ"ב].

רבינו האר"י ז"ל במקומות לעשרות, ואין אפילו פעם אחת אינו כותב עליו תואר "זקני" וכיו"ב והוא תימה, וגם הגאון חיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים לא מזכיר דבר זה כלל, וצ"ב.

ובקובץ התורני "נחלת צבי" אדר תשנ"ו (קובץ י"ב דף ק"כ) כתוב: "הרה"ק רבי דוד מקאשנוב זצ"ל [בנו של הגה"ק אדמו"ר דברי חיים מצאנז זצ"ל] נשא את הרבנית מרת עכסה גיטל ע"ה בת רבי יוסף זאב מטארניגראד ז"ל

סימן ז.

בענין סמכות שמונה שערים שסידר רבי שמואל ויטאל ז"ל

בשם רבינו האר"י ז"ל דברים אחרים מהנמצאים בשמונה שערים.

אבל כבר ידוע ומפורסם שאנחנו אין לנו אלא רק ככתוב ב"שמונה שערים", ולא חיישינן לשאר כתיבות ושמועות משם האר"י ז"ל כנגד השמונה שערים, כאשר הודיענו והזהירנו רבות פעמים גאון עוזינו רבינו החיד"א ז"ל, וכלשונו בספרו שיורי ברכה יו"ד (סימן פ"ט אות ו' ד"ה ואני): "ולענין סודות אנן יד עניי אנן לא צייטנין אלא לאשר נמצא כתוב ממהרח"ו זצ"ל שקבל מרבינו האר"י זצ"ל, ואפילו לתלמידי האר"י זצ"ל שזכו ולמדו מפיו פה קדוש – אזהרה שמענו ממהרח"ו זצ"ל שלא להשגיח בדבריהם, והחזיק בזה הרמ"ז זלה"ה כידוע, וכבר כתבתי במקומות אחרים ששמונה שערים שסידר רבי שמואל ויטאל הן היותר אמיתיים שקבלם מאביו רבינו מהרח"ו ז"ל בכתב ובעל פה שלמדם עמו" ע"ש.

ובספרו ככר לאדן (בליקוטים סימן ח' דקנ"ז ע"ב) כתב הגאון חיד"א ז"ל: "כתבתי דמנהג רבינו האר"י ז"ל וכו', וכן הוא האמת כי כן כתוב בשער המצוות שסידר רבינו שמואל

"ובמרים כל שיח ראיתי לנכון להקדים ידיעה נצרכת וחשובה לכל הוגי ספר התורה הקדוש הזה ספר יסוד ושורש העבודה, והוא שהמעייין ולומד בספר הקדוש "יסוד ושורש העבודה" ראה יראה שממש כמעט בכל דף ודף הוא מביא שמועות הנהגות והלכות מכתבי רבינו איש האלהים האר"י ז"ל, אבל כמה וכמה פעמים יווכח המעיין שהשמועות וההכרעות בשם רבינו האר"י ז"ל שמובאים כאן בספר, אינן עולות בקנה אחד עם כתבי רבינו האר"י ז"ל שבידינו, דהיינו עם השמונה שערים שסדר רבינו שמואל ויטאל בן רבינו חיים ויטאל ז"ל.

ופשר הדבר הוא שלרבינו הגאון הקדוש המחבר ספר יסוד ושורש העבודה ז"ל לא באו כתיבות רבינו האר"י ז"ל אשר סדר רבינו שמואל ויטאל ז"ל, **הם הם השמונה שערים המצויינים והמסולתים**, סלת נקיה ונפת צוף, אלא באו לידי שאר כתיבות גורי האר"י ז"ל, כמו ספר הכוונות הישן, ופרי עץ חיים, ומחברת הקודש, וסידורי האר"י ז"ל למדורותיהן וכיוצא בזה, ולפיכך הוא כותב

ובאמת רבים וגם שלימים מגדולי גאוני בתראי ז"ל פקדונו להזהר בזה שלא לסמוך על שום חיבור מכתובות רבינו האר"י ז"ל זולת הכתיבות האמיתיות שהם שמונה שערים אשר סידר רבינו שמואל ויטאל ז"ל, וכמו שכתב הגאון מהר"א ז"ל מרגליות ז"ל בשערי תשובה (סימן כ"ז אות ח'), וכן כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בשו"ת לב חיים ח"ב (סימן קמ"ג) ועיין לו בספרו מועד לכל חי (סימן ח' אות ט'), ובספרו כף החיים (סימן ל"א אות מ"ז עשה"ט), וכן כתב הגאון הקדוש אדמו"ר מקומרנא ז"ל בספרו היכל הברכה שמות (י"ז ג' דק"ד ע"ג), ועוד.

ובואת כתב מוה"ר דודי זקני ריש גלותא דבבל הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו שו"ת רב פעלים ח"א (או"ח סימן י"א), ושם בקונטרס סוד ישרים (סימן ה' דצ"ד סע"ג), וח"ב (או"ח סימן מ"ז), וח"ד (קונטרס סוד ישרים סימן ד'), ובאריכות גדולה בריש ספרו דעת ותבונה (פתיחה ראשונה) ע"ש"ב.

וגם מו"ז הגאון המפורסם המקובל האלקי רבי יעקב חיים סופר זצ"ל כתב כן בספרו כף החיים (סימן כ"ה סוף אות כ"ה, וסימן ל"ח אות כ"א, וסימן קי"א אות י"ד, וסימן קי"ז אות ב') ועוד, והגאון המובהק רבי חיים סתהון ז"ל בספרו היקר ארץ החיים (סימן קל"ד סעיף ב'), והגאון רבי יוסף נסים בורלא ז"ל ראב"ד בירושלים ת"ו בספרו לקט יוסף (מערכת נ' אות כ') ע"ש.

והאדמו"ר הגאון ממנוקאטש ז"ל האריך בזה מאוד בכל חיבוריו, ולדוגמא בעלמא אציין לספרו ניוקיי אורח חיים (סימן ה' סק"ב, וסימן רל"ה סק"א, וסימן רל"ו סק"א, וסימן ר"ג סק"א, וסימן רע"ד סק"ב ע"ש, ודוק), ובספרו חמשה מאמרות מאמר נוסח התפלה (דף קס"א ודף קס"ה, ודף ק"ע, ודף קפ"ו), ובספרו שער יששכר (מאמרי חדש תשרי מאמר נוסח זמן שמחתנו אות כ"ח ד"ה גם), ובספרו אות חיים (דף ר"ה),

ויטאל ז"ל, כי נאמן שמואל שלא לשנות אפילו אות מאשר מצא מכתב יד הקודש מר אביו מהרח"ו ז"ל, ושניים יסעו [כתבי האר"י] אשר סדרו הרב מהר"י צמח ז"ל ותלמידו מהר"ם פאפירש ז"ל, כאשר כתבתי אני הצעיר כמה פעמים שחקרתי ובדקתי בכמה ספרים וכתבים ע"ש.

ולא נלאה רבינו הגאון חיד"א ז"ל לחזור ולכפול ולשלש ויותר ממה בכל חיבורי קדשו אזהרה זאת, שיש לסמוך רק על כתבי האר"י ז"ל האמיתיים שסדר רבינו שמואל ויטאל ז"ל, ואם באתי להביא כל לשונותיו בזה אין אנחנו מפסיקין ומפסיקין, ולדוגמא בעלמא הנני רק לציין שכן כתב עוד הגאון חיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף או"ח (סימן קע"ד אות ב', וסימן ר"מ אות י"ג), ושם יו"ד (סימן ר"מ אות י"ז ד"ה ואני), ובספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן רח"צ אות ב', וסימן תפ"ט אות ג'), ובספרו שו"ת יוסף אומן (ר"ס נ"ו), ובספרו מראית העין (בלקוטים סימן ז' אות ח'), ובספרו שמחת הרגל על הגדה של פסח (לימוד ג' דכ"ב סע"ב), ובספרו לב דוד (פרק ל' אות ו' דף קנ"ה), ובספרו שם הגדולים חלק הגדולים (מערכת ח' אות כ"א), ושם חלק הספרים (מערכת ק' קונטרס אחרון אות א', ושם מערכת ק' אות צ"ה) ע"ש.

ורבינו הגאון חיד"א ז"ל הולך אחר רבו הוא איש האלהים רבינו הרש"ש ז"ל שגם הוא כתב כן דאין לסמוך על שום חיבור ושום שמועה משם רבינו האר"י ז"ל ויש לסמוך רק על כתבי האר"י ז"ל האמיתיים שסידר רבינו שמואל ויטאל ז"ל, וככתוב לו בחיבורו הנורא נהר שלום (דכ"ה ע"א, ודכ"ו ע"ב וע"ג) והביא דבריו מו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (סימן כ"ה סוף אות כ"ה) ע"ש.

וכבר קדם והזהיר על פתגמא דנא הגאון הקדוש הרמ"ז ז"ל וכמפורש באיגרותיו פעמים הרבה עיין שם (סימן ו' ד"ד ע"א וע"ב, וסימן ח' ד"ה סע"א, וסימן ל"ח דמ"ב סע"ב) ועוד.

המסדר בסידור האר"י ז"ל, ומשמע שאם לא היו דברים אלו מהמסדר אלא כתובים **בסדר האר"י ז"ל משם האר"י ז"ל** אכן סמכין עליהו, ולדידן הא ליתא דלא חיישינן לשום שמועה בשום חיבור כל שהיא כנגד דברים המבוארים בשמונה שערים, וכלשון הגאון חיד"א ז"ל במחזיק ברכה או"ח (סימן רח"צ אות ב'): "הרב בית דוד (סימן ק"כ) הביא שתי שמועות סותרות משם תלמידי האר"י ז"ל וכתב דראוי לצאת ידי שניהם ע"ש, וכתב כן לפי שבימיו לא נתגלו כתבי מהרח"ו ז"ל מכתבת ידו, אבל אנן שזכינו לשמונה שערים מכתבת רבינו שמואל ויטאל ז"ל שהעתיק מכתבת ידי מר אביו מהרח"ו ז"ל **אין ספק** דראוי לעשות כמ"ש מהרח"ו זצ"ל", ועיין במצויין לעיל. [שוב מצאתי לגרא"ד לאווט ז"ל עצמו בספרו שער הכולל (פ"ז אות י"ד) שמשמע שידע מההקדמה הנ"ל, ולפיכך קשה מדוע כתב כי האי לישנא בחיבורו נתיב חיים, ועיין שם כי קצרתי הרבה].

ודע שהגאון הגדול רבן של ישראל אביר הרועים מוהר"ר חיים וולאזין זצ"ל בהקדמתו לביאור רבינו הגדול הגר"א זצ"ל לספרא דצניעותא כה כתב: "גם על כתבי הקודש שלו [של רבינו האר"י ז"ל] התבונן רבינו [הגר"א ז"ל] שיהיו עולים במקורי הדברים בזהר הקדוש ותקונים, והוציאם מאופל שיבושי ההעלקות, וגם ההוספות אשר רבו בהם מתלמידים אחרים שלא יצאו מתחת ידי מהרח"ו ז"ל שלא עמדו בסוד קדוש ה' על אמיתות עמקות כוונתו במקורי הדברים, ומהרח"ו ז"ל לבדו היה מבין עמקות פנימיות הדברים איה כבודם במקורם, וכאשר העיד האר"י ז"ל בעצמו, ואמר לי [הגר"א ז"ל] אשר גם מחמת ההוספות שנתוספו על כתבי האר"י ז"ל שאינם ממהרח"ו אין לסמוך עליהם לענין דינא עש"ב.

ולאמור מבואר יוצא דכל דברות רבינו הגר"א ז"ל אינם מוסבות אלא על

ובספרו דברי תורה (מהדורה ה' אות כ"ב), ובספרו שו"ת מנחת אלעזר ח"א (סימן י"ח) ועוד ועוד.

ולפיכך יש לו למעיין לבדוק ולראות אם כל המובא בספר הקדוש יסוד ושורש העבודה והדומים לו, משם רבינו האר"י ז"ל הוא כפי המבואר בכתבי האר"י ז"ל האמיתיים דהיינו מהדורת שמונה שערים דרבינו שמואל ויטאל ז"ל. [נעיין בחיבורי כנסת יעקב (דף י"ח אות ו' ואות ח') שהראנו שמה שהביא רבינו הגאון הקדוש המחבר בספרו יסוד ושורש העבודה ז"ל משם רבינו האר"י ז"ל אינו ככתוב בשמונה שערים כתיבת ומהדורת רבינו שמואל ויטאל ע"ש].

והגרא"ד לאווט ז"ל בספרו נתיב חיים שעל סידור דרך החיים (סימן רמ"ט אות ה') כתב: "ראיתי בברכי יוסף או"ח (סימן ל"ח סעיף ד') שכתב יש שכתבו משם האר"י ז"ל שהאבל רח"ל לא יניח תפילין דר"ת, אבל ראיתי למופת הדור המקובל המופלא קדוש יאמר לו מוהרש"ש שהניח תפילין דרבינו תם בימי אבלו, ואמר מר שבכתבי מהרח"ו האמיתיים לא נמצא זה ולדעתו יש להניחם גם בימי האבל, עד כאן דברי הברכי יוסף. ולכאורה אינו מובן מה שאמר כתבי מהרח"ו **האמיתיים**, האם נמצא ח"ו שאינם אמיתיים" וכו', עד כאן דברי הגרא"ד לאווט ז"ל.

ולכאורה תמוה שלא ירד לסוף דעתן של רבינו הרש"ש והגאון חיד"א ז"ל במה שכתבו כתבי מהרח"ו **האמיתיים**, שכוונתם לשמונה שערים מהדורת רבינו שמואל ויטאל ז"ל, ולאפוקי שאר כתיבות המיוחסות לאר"י וכנ"ל בארוכה מפי ספרים וסופרים, ובספר שם הגדולים (שציינתי לעיל) האריך בזה הגאון חיד"א ז"ל ובסיבת הדבר עש"ב.

וחושבני שלכך אין צורך לתירוץ הגאון נתיב חיים ז"ל שם, שבאו לאפוקי מדברי

הדר"נן לקמייתא שאתה ידידי המעיין ההוגה בספר הקדוש הזה יסוד ושורש העבודה, (ובשאר ספרים קדושים כוותיה), ותמצא ותראה בשמונה שערים דמהר"ו ז"ל שמועות אחרות והנהגות אחרות מרבינו איש האלהים האר"י ז"ל, בין תבין את אשר לפניך ותדע את אשר יש לך לעשות, והוא כדברות השמונה שערים, וכדכתיבנא לעיל בארוכה מפי ספרים וסופרים זיע"א.

שאר כתיבות גורי האר"י ז"ל, כפרי עץ חיים וסידורי האר"י ז"ל, אבל על עצם שמונה שערים שסידר והעתיק רבינו שמואל ויטאל מעצם כתיבת מר אביו מהר"ו ז"ל והעתיקם אות באות תיבה בתיבה בלא שום תוספת ומגרעת ואפילו אות אחת וכעדות הגאון חיד"א ז"ל וכנ"ל, אם כן פשוט וברור הוא שאף רבינו הגדול הגר"א זצ"ל מודה שיש לסמוך עליהם לענין דינא שהרי אין בהם לא תוספת ולא שבושים וז"ב, וכמשנ"ת בס"ד.

סימן ח.

עוד בענין הנ"ל

דתלו בוקי סריקי ביושבי ארץ ישראל וכתוב בספר, לש"מ". ועיין לו בספרו ברכי יוסף או"ח (סימן א') עיין שם. [ואהיה מגלה סוד ואומר שכל דברות הגאון חיד"א ז"ל שם אשר טמן ברמז, הן מכוונות כנגד דברות הגאון יעב"ץ ז"ל בספרו תורת הקנאות וד"ל].

ועוד בספר שם הגדולים חלק ספרים (מערכת ק' קונטרס אחרון אות א'): "ראיתי למהר"ר יעקב צמח ז"ל שכתב בהקדמת פירושו לאדרא שחיבר נגיד ומצוה בתחילה בקצרה ועלה על דעתו להדפיסו ולהפיק רצון החברים, וזו לשונו ובא אלי חלום קשה עד מאד והזהירו אותי מאד שאזהר ואשמר לבלתי שים אותו בדפוס עכ"ל. **ומהר"ר** חיים הכהן תלמיד מהר"ו זצ"ל בהקדמת ספר מקור חיים כתב: "חלפו תורות עברו חק להדפיס מאמרי האר"י ז"ל, וראיתי אחרי רואי לאשר הביא אלוה בידו הוא עמק המלך, לא די כי כל זה הוא בדרך גנבה, כי מעולם לא יצא מתחת ידי הקדוש ז"ל דברים אלו ולא במסירה פה אל פה, אלא שכתב אותם לשמו ועשה עצמו מפרש דברי האר"י

כתב הגאון חיד"א ז"ל בספר שם הגדולים חלק ספרים (מערכת ק' אות צ"ה): "ודע כי בארעא קדישא לא נמצא איש מפקפק על שום דבר תורה ורו"ל ח"ו, והכל מתאבלים על החרבן בעוה"ר ומתאמצים לומר כל לילה תיקון חצות שסידר רבינו האר"י זצ"ל, ויש חברת אנשי חיל שקמים מבתיהם כל לילה בחצות למדרש קדוש ואומרים תיקון חצות וקינ"ת סופרים תרבה הן נותנין אוני"ן תאניה ואניה. ומרגלא בפומייהו דרבנן אשרי כל חוצ"י לומר תקון חצות הנזכר. ובימי בין המצרים בבית הכנסת הגדולה וק"ק תלמוד תורה נאספים ביום קהל גדול ומקוננים ובוכים בכל יום כמצות רבינו האר"י ז"ל. וכמה פרישות נוהגים תלמידי החכמים בימי בין המצרים ככל חומרות הנמצאים בספרים ויותר ויותר. גם אין לומדים בעיר הקדש בדברי קבלה כי אם השמונה שערים שהועתקו מכתבי מהר"ו זצ"ל וצמח ובנו ודרך עץ החיים, ותו לא, כי אפילו בכתבי רבינו האר"י ז"ל חוששים לספרים וסדרים אחרים. והוצרכתי לכתוב זה יען ראיתי

מזולתו כאשר נמצא כמה פעמים בתוך דרושי האר"י ערב רב עלה איתם, והן להרחיק עצמו מלהיות בעצת מדפיסי ספרי קבלה השומע ישמע ועליו תבא ברכת טוב", עד כאן דברי החיד"א ז"ל.

וראיתי דבר פלא לגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו וימהר אברהם (מערכת ק' אות ג') שכה כתב: "הגאון חיד"א ז"ל בשם הגדולים [הנ"ל] אריה שאג על הדפסת ספרי קבלה, ועל הכותב, ועל המגלה קבלה למי שאינו ראוי, ועל הקורא בספרי קבלה שאינם מבוררים מכתב יד הקדש מהרח"ו מפי רבינו האר"י ז"ל, ולא ילמד כי אם בשמונה שערים ממחרש"ו ועץ חיים ומבוא שערים ואוצרות חיים דוקא ולא זולתם.

ובזה אברהם יגל בהיות שראתה עיני לאדון עוזנו אבי העזרי [הגאון רבי חיים פאלאג'י] נר"ו שהיה לו חיבור בפני עצמו בחכמת הקבלה כשלמד אחר נישואין לפני הרב חסידא קדישא מהר"ר נסים זרחיה אזולאי ז"ל, בר בריה דהרב הגדול החיד"א ז"ל בצוותא חדא עם מר שאר מוה"ר החסיד הפרד"ס ז"ל, ומר גיסו הרב הר המור ז"ל דתלתא כחדא היו למדים לפניו, וחיבור זה נשרף עם שאר חיבוריו בשנת תר"א כנודע, ורובם מתוך כולם החזירם [מר אבא] למקומם, והגם שלא כמשפט הראשון אלא נקוט מיהא פלגא, אך חיבור זה על סדר עץ חיים לא הביאו לידי חזרה כלל, לא מינה ולא מקצתה, אז אמרתי והתנחמתי בראותי מה שהביא בשם הגדולים הנ"ל, דכפי המובן לא ניחא לרבינו האר"י ז"ל אפילו בכתיבה שיכתוב בחכמה הפנימית בזה זולת מהרח"ו, ואפילו איהו גופיה רבינו האר"י שהוא מקור חיים מהרח"ו ז"ל, היה ידו אוזחת בעכ"ב מלכתוב, ומי יעמוד בסוד ה', ומה אנחנו כדי להבין ענינים כאלו העומדים ברומו של עולם".

ז"ל ומאמרי הזהר. והנה מעולם האר"י לא לימד תורה זולת להקדוש רבי חיים ויטאל ז"ל, והעשרה היושבים עמו אין לומדים מפי האר"י ז"ל רק אומר הקדמה אחת ומסתלק, כדרך משה רבינו ע"ה (א"ה עיין עירובין נ"ג ב') וכולם לומדים עם הקדוש רבי חיים ויטאל זלה"ה, ומעולם לא כתב האר"י זולת הקדמה אחת לענין קשר עם הצדיקים, הנה היא כתובה בספר עץ החיים מידי האר"י ז"ל ותו לא מידי, הכל מיד הקדוש מורי ורבי הרב רבי חיים ויטאל זלה"ה, ובעמק המלך מפרש אשר לא כן, והלא אפילו ההקדמות של הדרושים שמסר האר"י ז"ל למהרח"ו ארבעה דרושים מהם גזר עליו בכח נח"ש שלא יוציא אותם מפיו כלל והם דרוש א"ק ומאמר תלת רישין וכו', כך אמר לי הרב מפיו, ומי התיר לזולת להעלות אותם בדפוס להתעולל בהם ערלי לב וכו' ומה לעשות דאמסר עלמא לטפשאי וכו'. כלל הדברים כי היודע כתיבת ידי הרב זלה"ה אותם יראה ויסמוך עליהם לא על הזולת, ולא מדרכי דברתי עד הנה רק למען ינצלו כל יראי ה' מהעונש ואני את נפשי הצלתי עכ"ל.

וכאשר ישתכל המשתכל בדברים אלו יקרע סגור לבבו איך הותרה הרצועה להדפיס ספרי קבלה ואין מקיץ ואין יודע ואש תוקד בקרבי על ענינים אלו ואביזריהו, ומדברי הרבנים קדישי עליונין הנזכרים יראה כמה יתאונן אדם על שהדפיסו כל ספרי קבלה האמורים, ויותר מהמה, ולא עוד אלא בטעויות ושגיאות מה אענה ומה אומר, ודי במה שכתבו הרבנים הנ"ל וכו' וכו'.

והאיש הנלכב ישמור עצמו הן שלא ללמוד כי אם בשמונה שערים שסידר מהר"ר שמואל ויטאל, וספר דרך עץ החיים, וספר מבוא שערים, וספר אוצרות חיים דווקא, כי רבו כמו רבו ספרים מלוקטים ודרושים ואומרים שהם מהאר"י ז"ל, ויש לחוש שמא עירבו

שרק מהרח"ו יכתוב ולא שאר החכמים, ועיין בסוף שער הגלגולים ובהקדמת אוצרות חיים, אבל מי שזכה והעמיק בחכמה זו ונפתחו לו בסייעתא דשמיא שערי דעת מדוע לא יחדש בה דברים ויכתבם, וכך עשו כל רבותינו גדולי הדורות רבנן בני ספרד ובני אשכנז, ולא כרוכלא ליתני ואיזיל, וקצרתי הרבה וצ"ב.

ועם שאיני כדאי כלל בעניותי הדברים תמוהים, איך יתכן כגון דא שבמקצוע הקדוש הזה חכמת האמת שהוא "נשמת התורה", לא יכתבו בו חידושי תורה, וזו לא אמרה אדם מעולם, וכל האזהרה היתה למי שאינו בר הכי בחכמה זו ולא הבינה על בוריה כדת מה לעשות, ולכן רבינו האר"י ז"ל ציוה

סימן ט.

בענין רבינו הרמ"ע מפאנו ז"ל וקבלת רבינו האר"י ז"ל

הכרעת ודעת רבינו האר"י ז"ל, ואשר כידוע ומפורסם לכל דאנן גרין בתריה דרבינו האר"י ז"ל, ואפילו כשנחלק עם מרן רבינו יוסף קארו ז"ל, נקטינן ועבדינן כהוראת רבינו האר"י ז"ל וכמו שכתבו רבים וכן שלימים, וכמסקנת הגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף או"ח (סימן מ"ו אות י"א), ועוד שם (סימן תכ"א בשו"י ברכה אות א') ובספרו שו"ת טוב עין (סימן ז') ובספרו מראית העין (בליקוטים סימן י"א אות ז') ועמ"ש בס"ד במכתבי שבספר ציון לנפש צבי (דף ש"א ושע"ב) ובס"ד נתבאר היטב במקומו שכך הכרעת רבותינו כל גאוני בני ספרד מאז שנגה אורו הגדול של רבינו האר"י ז"ל.

ובס"ד ראיתי לתועלת המעינים הי"ו, לציין מעט מקומות שמצאתי שאין דברי הרמ"ע ז"ל ודברי רבינו האר"י ז"ל תואמים ועולים בקנה אחד, ונפקא מינה דלידין בני ספרד יש לעשות כדברות קדשו של רבינו האר"י ז"ל.

א. דעת הרמ"ע ז"ל שאת מיטתו צריך לתת ראשה במערב ומרגלותיה למזרח, וכמו שכתב בתשובותיו (סימן ג'), ובספרו אלפסי זוטא ברכות (פ"א סימן ה'), ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל שראש המטה למזרח ורגליה

איש האלקים, קדוש יאמר לו, הוא רבינו הרמ"ע מפאנו ז"ל, משחר טל ילדותו נכנס לפרדס תורתו הקדושה, אבל כל עסקו לא היה אז אלא בקבלת הקדמונים נ"ע, אשר עורכה וחותרה היה רבינו הרמ"ק ז"ל, ובה הגה ועסק, וכפי עדות הרמ"ע ז"ל על עצמו בהקדמתו לספרו פלח הרימון, שרבינו הרמ"ק ז"ל היה רבו המובהק בקבלה על פי חיבוריו, וכנודע שמרוב הערצתו וחיבתו לתורת הרמ"ק ז"ל, קרא לבתו הנולדת לו בשם "אלימה", על שם ספרו של הרמ"ק ז"ל.

בהיות רבינו הרמ"ע ז"ל כבן חמישים שנה, סמוך לשנת שני"ז, בא למדינת איטליה מקום מגוריו של הרמ"ע ז"ל, **רבינו ישראל סרוק ז"ל**, מגדולי תלמידי רבינו האר"י ז"ל, וממנו קבל הרמ"ע ז"ל עיקרי ושרשי חכמת קבלת רבינו האר"י ז"ל, ומאז שילב הרמ"ע ז"ל וקבע בתורתו יסודות מקבלת רבינו האר"י ז"ל, וראה בזה במכתב הגאון רבי יצחק הוטנר ז"ל הנדפס בריש ספר אלפסי זוטא חלק ב' ע"ש.

והואיל ורבינו הרמ"ע ז"ל רוב ימיו עסק בקבלת הרמ"ק ז"ל, מצויים בכתבי קדשו בהרבה מקומות הכרעות ופסקי הלכה למעשה, אשר אינם עולים בקנה אחד עם

ז. **דעת** הרמ"ע ז"ל דיש לציבור לעמוד בעת קריאת התורה, וכמו שכתב בספר תשובותיו (סימן צ"א), ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל דאין צריך לעמוד, עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן קמ"ז אות כ' וכ"א) ע"ש.

ח. **דעת** הרמ"ע ז"ל דלא יפחות מארבע ככרות בסעודת שבת, וכמו שכתב בספרו כנפי יונה (ח"ד סימן ז'), ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל דצריך י"ב ככרות לכל סעודה, עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן רס"ב אות ב') ע"ש. ונעוד עיין לרמ"ע ז"ל שם בכנפי יונה (ח"ב סימן ג') שכתב שבלייל שבת יניח י"ב לחמים, וביום שבת יניח ח' לחמים וכו', והיא סברת רבינו הרמ"ק ז"ל בסידורו, אבל לדעת רבינו האר"י ז"ל צריך י"ב לחמים בכל סעודה וסעודה.

ט. **דעת** הרמ"ע ז"ל דבשבת יש לכוון לקבל תוספת נשמה דבחינת יום כשאומר ברכו דיוצר, וכמו שכתב בספרו מעין גנים (דף ד' סע"ד), ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל דיש לכוון כן כשאומר נשמת כל חי עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן רפ"א אות ח'). [ונתבאר במקומו בס"ד].

י. **דעת** הרמ"ע ז"ל דבהבדלה יש להשפיל לפניו ארבעת צפרני יד ימין חוצה לו לאדם להסתכל בהן, והאגודל מכוסה תחתיהן וגם כף היד פונה למטה, וכמו שכתב בספרו מאה קשיטה (ס"ס ל"ז), ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל דיש לכפול ראשי אצבעותיו אל תוך כפו הימנית והאגודל מכוסה תחתיה ויהיו נכפפים כנגד פני האדם המברך עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן רח"צ אות י"ט) ע"ש.

יא. **דעת** הרמ"ע ז"ל דמותר להסתפר בל"ג בעומר, והרוצה שלא להסתפר עד חג השבועות רשאי, וכמו שכתב במאמר מעין גנים (דף מ"ב ע"א), ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל דבשום אופן אין לגלח ביום ל"ג עומר, וצריך

למערב, עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן ג' אות ט"ז) ועוד לו שם (סימן ר"מ אות צ"ה). [ובס"ד במקומו נתבאר היטב ענין זה, ולפי שעה עיין מה שכתבתי בזה בקובץ "אוצרות ירושלים" (חלק קצ"ג ורט"ו) ע"ש].

ב. **דעת** הרמ"ע ז"ל דהלן בטליתו בלילה צריך לברך עליה בבוקר, וכמו שכתב בספרו מאמר הנפש (ח"ה פ"ב), ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל דאינו מברך, עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן ח' אות ס"א) ע"ש.

ג. **דעת** הרמ"ע ז"ל דבראש חודש יש להסיר התפילין אחר תפילת שחרית "ולא יטעה לחלצן אחר קדושה דסדרא", וכמו שכתב בתשובותיו (סימן ק"ח) ועיין עוד בספרו מאמר שבתות ה' (דף ח'), ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל דיש לחלוץ התפילין אחר קדיש דספר תורה לפני מוסף עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן כ"ה אות צ"ד) ע"ש.

ד. **דעת** הרמ"ע ז"ל דברכת שעשה לי כל צרכי בתשעה באב אין מברך ואילו ביום הכיפורים מברך, וכמו שכתב בספרו מאמר הנפש (ח"ה פ"ד), ובספרו אלפסי זוטא ברכות (פרק ט', דל"ב סע"א), ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל דאף ביום הכיפורים אין מברך שעשה לי כל צרכי, עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן מ"ו אות מ"ט, ועיין שם אות י"ז).

ה. **דעת** הרמ"ע ז"ל דצריך לעמוד בעת אמירת הקדיש, וכמו שכתב בספר תשובותיו (סימן צ"ב) ע"ש, ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל דאין לעמוד בקדיש עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן נ"ו אות כ'). ועיין לקמן.

ו. **דעת** הרמ"ע ז"ל כשש"צ חוזר תפילתו פסוק ה' שפתי תפתח וגו' אומר בלחש, וכמו שכתב בספרו מאה קשיטא (סימן מ"ה), ואילו דעת רבינו האר"י ז"ל שאומרה בקול עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן קי"א אות י"ד) ע"ש.

מרבנו, וכל שאין אנחנו מוצאים כנגדו במהרח"ו
זלה"ה ניזיל אבתריה, וכו', ועוד עיין שם (אגרת
י"ד ד"ז רע"א) שהרמ"ז ז"ל עצמו כה
כתב: "וזכורני שראיתי בספר יונת אלם
להרמ"ע וכו', והגם שלא מצאנו כך למהרח"ו
ז"ל, מכל מקום הדבר נלע"ד נכון וכו' ע"ש.

והגאון חיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א
(סימן ע"ד אות ד') כתב: "ולכל הדברות
אין כל כך לסמוך על ספר כנפי יונה, כי ידעת
שהרב המפורסם הרמ"ז זלה"ה כתב שלא
יסמכו על הרמ"ע זלה"ה אם חולק על דברי
מהרח"ו זלה"ה עכ"ל. הרי מבואר כנ"ל דרך
כשהרמ"ע ז"ל חולק על מהרח"ו ז"ל אין אנחנו
נוקטים כוונתה דהרמ"ע, אבל כשאין שום גילוי
בכתבי מהרח"ו ז"ל, בכהאי גוונא הלכה כרמ"ע
ז"ל ודוק. [וצע"ק מדוע הגאון חיד"א ז"ל כתב
אין כל כך לסמוך וכו', ודוק].

כגון דא כתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק
ברכה או"ח (סימן כ"ה אות י"ג): "הא למדת
דהרמ"פ עצמו שידע מנהג מהרח"ו, הוא עצמו
הכריע כהרמ"ע, והדבר קשה דשביק מנהג
מהרח"ו ומכריע כהרמ"ע, ומי בכל בית האר"י
זצ"ל נאמן כמהרח"ו זצ"ל. וכו' ע"ש.

עוד עיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו שו"ת טוב
עין (סימן י"ח אות ל"ב) שבתחילה הביא
דברי רב אחד ז"ל שדן בענין אם צריך לעמוד
בקדיש, והביא אותו רב לדברי הרמ"ע ז"ל
בתשובותיו (סימן צ"ב) שיש לעמוד, וסיים
"וידוע שהרמ"ע ז"ל היה מקובל אלוקי
ואמיתי בדורו של מהר"ר יוסף קארו וגאוני
עולם ז"ל, וכל מקובלי הדור הזה החכמים
בעיניהם וקבלתם מפי ספרים ולא סופרים, אינם
לפני הרמ"ע אפילו כקליפת השום עכ"ל אותו
רב.

ובתב עלה הגאון חיד"א ז"ל: "ועם האדון
סליחה, כי מקובלי הדור מפי רבינו
האר"י ז"ל הם חיים, ומפי כתב עיר וקדיש

שלא להסתפר עד ערב חג השבועות עיין למו"ז
הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן תצ"ג אות י"ג)
ע"ש.

יב. דעת הרמ"ע ז"ל דמותר לברך שהחיינו
בשבת שבבין המצרים, וכמו שכתב
בשמו הגאון חיד"א ז"ל בספר ברכי יוסף או"ח
(סימן תקנ"א אות י"ד), אך דעת רבינו האר"י ז"ל
דאין לברך שהחיינו ואפילו בשבתות שבבין
המצרים, עיין למו"ז הגאון ז"ל בספרו כף
החיים (סימן תקנ"א אות ר"ה) ע"ש.

ועיין לרמ"ע ז"ל בספר תשובותיו (סימן ל"ז)
ומה שכתב שם בענין תפילין דרש"י
והר"ת, ועיין לגאון חיד"א ז"ל בשו"ת חיים
שאל ח"א (סימן א') וברכי יוסף (סימן תקנ"ה)
ע"ש.

ובבר כתב הגאון המקובל האלוקי הרמ"ז ז"ל
באגרותיו (אגרת ד' ד"ד ע"ב): "ראיתי את
מספר הספרים אשר בידך מן הרב [האר"י]
זלה"ה וכולם טובים ונכוחים, ואיני מכניס עצמי
בספרי הרמ"ע זלה"ה וכו'. ושם באגרת ח' (ה'
ע"ב) כתב: "אבל מספרי הרמ"ע, לא תכתוב לי
כי אין לי מהם אלא דבר מועט ואיני קורא
אותם" ע"ש. וטעמא דמילתא כנ"ל, שדברי
רבינו הרמ"ע ז"ל במקומות הרבה מיוסדים על
קבלת הרמ"ק ז"ל ולא על קבלת האר"י ז"ל
וכמשנ"ת, ועיין באגרת שם (ד"ה סע"א). [וכן
שהשתמש הרמ"ע ז"ל בקונטרסים דשאר גורי
האר"י, ולא במשנת מהרח"ו ז"ל הברורה
כמפורסם ואכמ"ל].

אבל דע דמודה רבינו הרמ"ז ז"ל עצמו דהני
מילי כשמצאנו גילוי מפורש בכתבי
מהרח"ו ז"ל, דלא כרבינו הרמ"ע ז"ל, אבל
כשאין שום גילוי בכתבי מהרח"ו ז"ל, אזי
נקטינן כדברי הרמ"ע ז"ל, והא ראייה שהרי
הרמ"ז ז"ל עצמו כתב כן במפורש בתשובתו
למקובל הגדול הרב"ך ז"ל (באגרת כ"ד): "ובר
מן דין יש לנו כלל מהרמ"ע ז"ל, שוודאי קבלו

ומסתמא היה עושה כדברי רבו האר"י ז"ל זיע"א ע"ש. ולפי המתבאר עד כאן, הדברים תמוהים, דהרמ"ע ז"ל לאו מגורי האר"י ז"ל היה, וביותר יש לתמוה על מה שכתב האדמו"ר ממונקאטש ז"ל בספרו נמוקי אורח חיים (סימן קל"א אות א'): "מי לנו גדול מהרמ"ע מפאנו ז"ל בבקיותו בכתבי האר"י ז"ל ובהגותו בפרי עץ חיים, והוא כתב בעשרה מאמרות" וכו', ולכאורה הוא תמוה וסותר למה שכתב לעיל, ותו מעולם לא ראה הרמ"ע ז"ל לספר פרי עץ חיים שיכתוב עליו הגהות. וצ"ע. [ושמא ברמ"פ איחלף ליה, או אחרים העתיקו מתורת הרמ"ע ונקבעו הדברים בספר פרי עץ חיים].

ויתכן ליישב דברי רבי אברהם הכהן ז"ל במה שכתב שהרמ"ע מגורי האר"י ז"ל, שלא נתכוין שהרמ"ע ז"ל עצמו ממש למד אצל רבינו האר"י ז"ל, אלא הואיל והרמ"ע ז"ל קיבל ולמד אצל רבי ישראל סרוק שהוא היה תלמיד רבינו האר"י ז"ל, שייך לקוראו בלשון מושאל תלמיד האר"י ז"ל ומגוריו ודוק. [מיהו בזה דברי האדמו"ר ממונקאטש ז"ל דלעיל לא יתיישבו ועייין].

שוב מצאתי לו בספר נמוקי אורח חיים (סימן תכ"ו אות ד') שצייד לומר שמה שכתב הגאון רבי שלום בוזגלו ז"ל בספרו מקדש מלך בשם רבינו האר"י ז"ל, נתכוון לרמ"ע ז"ל, שהרי היה תלמידו ונקרא גורי האר"י ז"ל ע"ש. ולענ"ד כל כי האי צל"ע, ומכל מקום חזינן דאף לרבינו הרמ"ע ז"ל שייך למיקרי גורי האר"י ז"ל ודוק.

ואתתום בדברי דודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בעל בן איש חי שכה כתב בספרו שלו שו"ת תורה לשמה (סימן תנ"ה): "הרמ"ע ז"ל ושאר המקובלים שעמו, לא ראו דברי רבינו הגדול האר"י זלה"ה בשמונה שערים שהעתיק מהרש"ו ז"ל מכתבת יד אביו הקדוש ולפיכך כתבו בזה"ו וכו' ע"ש ודוק היטב.

מהרש"ו זלה"ה, ומה לו להרב להטיח דברים", וסיים החיד"א ז"ל: "**ואין ספק דאילו הרמ"ע ידע דברי רבינו האר"י ז"ל היה עונה אמן בכל כוחו, כאשר השב"ח השבי"ח מעט דבש אשר רדה ממהר"י סרוק ז"ל תלמיד האר"י ז"ל ע"ש.**

ובן כיוצא בזה הגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה אר"ח (סימן כ"ה אות ט"ו) דרבינו האר"י ז"ל חלץ תפיליו בראש חודש אחר קדושת ובא לציון, אחרי שאמרו הקדיש של החזרת ספר תורה, ומה שכתב הרמ"ע (סימן ק"ח) דכשחולץ תפילין בשעה שהוא רדוף להתחיל מוסף הוא מגונה מאוד וגרוע עש"ב, **ובוודאי אי שמייע ליה לרמ"ע מנהג האר"י ז"ל, גם הוא היה נוהג כן ע"ש.**

ואדמו"ר הגאון ממונקאטש ז"ל בספרו נמוקי אורח חיים (סימן ב') כתב: "**ובוודאי אי שמייע ליה לרמ"ע מנהג האר"י ז"ל, גם הוא היה נוהג כן ע"ש.** ועוד לו שם בספרו נמוקי אורח חיים (סימן רע"ד אות ב') כתב: "ובכנפי יונה להרמ"ע מפאנו ז"ל כתב וכו', ואשר בוודאי לא היה לפני הר"ב כנפי יונה בעת כתבו זאת כתבי רבינו האר"י ז"ל אלא רק של הרמ"ק ז"ל".

עוד מצאתי לו ז"ל בספרו אות חיים (בהשטות, עמוד ר"ה) שכתב: "הנה כפי הנודע בעת שכתב הרמ"ע ז"ל תשובותיו וגם ספרו עשרה מאמרות, לא היו לפניו כתבי רבינו האר"י ז"ל, רק כתבי הרמ"ק ז"ל אשר בזבו עליהם הון רב להעתיקם לו, ורק כמו ארבע או חמש פעמים מביא בספר עשרה מאמרות את שהוסיף הרמ"ע אחר כך בהגמרו, כנראה בעת שהשיג כתבי האר"י ז"ל". ע"ש. [על ספר כנפי יונה ויחוסו לרמ"ע, עייין בחיבורי כנסת יעקב (דף ק"פ) וצרף לכאן].

והגאון משאלוניקי רבי אברהם הכהן ז"ל כתב בספרו טהרת המים (שיורי טהרה מערכת ע' אות מ"ה): "**הרמ"ע ז"ל מגורי האר"י כנודע,**

סימן י.

בענין משנת הגאון יעב"ץ ז"ל דלא כרבינו האר"י ז"ל

תש"מ.

שאלה: שמעתי שיש בסידור הגאון יעב"ץ ז"ל דברים שאינן עולים בקנה אחד עם דברי רבינו האר"י ז"ל, ורציתי לדעת כירורן של דברים.

תשובה: הנה דע שעם שהיה "הגאון יעב"ץ ז"ל גדול האחרונים" (לשון שו"ת החתם סופר יו"ד סימן רס"ד), והיה ארי במסתרים, וכל רז לא אניס ליה, וידיו רב לו בחכמת האמת, ובמשנת רבינו האר"י ז"ל, והמפורסמות אינן צריכות לראיה, ומי יבוא להעיד על השמש בצהרים זיע"א.

מבל מקום דרך לימודי מצאתי בכמה וכמה מקומות בסידורו היקר, וכן בשאר חיבורי קדשו, שאין דבריו ז"ל תואמים ועולים בקנה אחד עם דברי רבינו האר"י ז"ל, או שהוא ז"ל כותב בשם רבינו האר"י ז"ל דברים אשר אינם כדעת רבינו האר"י ז"ל.

תחילה וראש ראיתי לנכון להביא דברי הגאון יעב"ץ ז"ל ועדותו בספרו מור וקציעה (סימן תל"ב, דט"ל סע"ב) שכה כתב: "מה שכתב הבאר היטב להניח עשר פתיתין בשם האר"י ז"ל – מעידני שראיתי לאבא מארי הגאון החסיד ז"ל שלעג על המניחים פתיתין כדי שימצאם הבודק, והוא ז"ל היה בקי בכל כתבי האר"י ז"ל, ורוב מנהגו ככולו היה על פי דברי האר"י ז"ל, ומדלא חש להא שמע מינה דלא שמיע ליה, וסבירא ליה דלא אמר האר"י ז"ל כן, ולא יצא דבר זה מפיו" ע"ש.

והגאון יעב"ץ ז"ל בספרו שאילת יעבץ ח"א (סימן מ"ז) העיד וכתב שמיטת אביו הגאון חכם צבי ז"ל הייתה ראשה למזרח ורגליה למערב, כסברת רבינו האר"י ז"ל ולא כסברת רבותינו הפשטנים ופסק מרן ז"ל ורמ"א ז"ל ע"ש.

וזה אכן כפי עדות הגאון יעב"ץ ז"ל במור וקציעה (דלעיל) שמנהג אביו הגאון חכם צבי ז"ל רובו ככולו כמנהג רבינו האר"י ז"ל ודוק. [ועיין מה שהוספנו בזה לקמן בסוף סימן זה].

איברא דדברים ככתבן במור וקציעה דלעיל גבי הנחת הפתיתים צריכים עיון, דעיין בספר פרי עץ חיים (שער כ"א סוף פ"ה, דק"ב ע"ד דפוס קארעץ) שכתוב שם להדיא ככל אשר כתב הבאר היטב, וזו לשונו שם: "מהרב [האר"י] ז"ל, דע בענין הביעור צריך להניח קודם הביעור עשר פתיתין חמץ לבערם, ולכן שורפן ומבטלן מן העולם, כנגד עשר כתרין דמסאבותא" ע"ש. והביא דברי רבינו האר"י ז"ל מו"ז הגז"ל בספר כף החיים (סימן תל"ב אות ל"א) ע"ש.

ובן ראיתי שכתב הגאון המקובל הקדוש רבי עמנואל חי ריקי זצוק"ל הי"ד בספרו משנת חסידים (מסכת ניסן פ"א מ"ב): "אור לארבעה עשר דחודש ניסן, יניח עשר פתיתין חמץ בזוויות הבית ויברך על ביעור חמץ ויכוין וכו', לפיכך אם הוא יבדקם ויוציאם משם לבערם והם עשר כתרין דמסאבותא" ע"ש. [ועל נאמנות וסמכות

להתחיל תפילת ערבית בשיר המעלות וכל הפסוקים".

והוא פלא, שהרי גדול תלמידי רבינו האר"י ז"ל, מר ניהו רבה מהרח"ו ז"ל מעיד בפה מלא שרבינו האר"י ז"ל לא היה אומר שיר המעלות ולא שום מזמור כמפורש להדיא בפרי עץ חיים (שער ט"ו פ"ג), ובשער הכוונות (דנ"ב ע"ב), והובאו בכף החיים (סימן רל"ה אות ה'), ואיך אב ובן שהיו נוהגים כרבינו האר"י ז"ל גם כאן לא עשו כדבריו וצ"ע. ומצאתי בספר פתח הדביר (סימן רל"ז אות א') שתמה כן על הגאון יעב"ץ ז"ל ע"ש.

ותו עיין במור וקציעה (סימן מ"ו) שכתב: "ונראה פשוט להלכה דברכת אלוקי נשמה שנתת בי וברכת המעביר שינה ודאי אין לברך אותן מי שלא ישן כל הלילה".

וגם זה שלא כדעת רבינו האר"י ז"ל והמקובלים, וכמ"ש מו"ז הגז"ל בספר כף החיים (סימן מ"ו סוף אות נ"ט), ועוד שם (סימן מ"ז אות כ"ט) שמברך כל הברכות בחצות חוץ מברכות התורה שמברכן בבוקר ע"ש.

ושם בסידורו (דס"ד ע"א) כתב הגאון יעב"ץ ז"ל: "אחר זה נסדרה ברכה שניה של ברכות התורה וכו', תחילה הערב נא בלא ו' שהיא ברכה בפני עצמה, כן הוא העיקר וכן הסכמת רבינו האר"י ז"ל עכ"ל.

והוא תמוה טובא, כי הסכמת רבינו האר"י ז"ל לומר והערב נא עם ו', וזו לשון מו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (סימן מ"ז אות י"ג): "מהרח"ו בשער הכוונות (ד"נ ע"ד) העיד על רבינו האר"י ז"ל שהיה עונה אמן באמצע שתי הברכות של אשר קדשנו על דברי תורה ובין ברכת והערב נא, ומשמע שהיה אומר והערב עם ו' כדברי מרן ז"ל (כאן סעיף ו'), וכן כתב בפרי עץ חיים (שער הברכות פרק א' ד"ח ע"ד), וזו לשונו שם ואף על פי שמתחיל והערב בו' אינן רק שתי ברכות, והיה האר"י עונה אמן באמצע

ספר משנת חסידים נתבאר במקומו בס"ד, ועיין בארוכה בחיבורי זכרון משה ח"א (סימן א' דף ז') עיין שם].

הרי לנו מבואר באר היטב כבאר היטב, דאכן דעת רבינו האר"י ז"ל צריך להניח עשר פתיתין, ודברי הגאון יעב"ץ צל"ע. [ובגוף הענין דהנחת עשרה פתיתין, כבר הארכתי בזה בס"ד במאמרי הנדפס בקובץ התורני עולת החודש דסאטמר (שנת תשל"ח), ועכשיו נדפס בחיבורי זכרון משה ח"א (סימן א') עיין שם בארוכה, ועיין עוד מה שהוספתי בענין זה גם בחיבורי מאמר יעקב (סימן ט"ל) עיין שם וצרף כאן, ואכמ"ל].

עוד תראה לגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמודי שמים (דיני קידוש אות כ"ב, דשמ"ו ע"ב דפוס אלטונה) שכתב: "אם היין חזק ימזגנו קודם הקידוש, וכמדומני לא הטיל אבי מורי הגאון ז"ל לתוכו מים" ע"ש.

ויש להעיר דאחר שנתבאר שמנהג אביו הגאון חכם צבי ז"ל היה רובו ככולו כרבינו האר"י ז"ל וכנ"ל, אמאי לא הטיל מים לכוס הקידוש, והלא כן מבואר בדברי רבינו האר"י ז"ל כמבואר בפרי עץ חיים (שער י"ח סוף פרק י"ד): "צריך למזוג הכוס קודם שתאמר הקידוש", והביא דבריו מו"ז הגז"ל בכף החיים (סימן ער"א אות נ"ח) ועוד שם (סימן ער"ב אות ל"א) ע"ש, וכן כתב במשנת חסידים מסכת ליל שבת (פ"ג מ"ו, דצ"ד ע"א) ע"ש, וי"ל. [בגוף הענין אם להטיל מים בכוס הקידוש, וכמה, עיין מה שכתבנו בזה בס"ד בקובץ התורני "אוצרות ירושלים" שנת תשל"ו (גליון קצ"ט סימן תקנ"א אות קצ"ט), וכעת צולם בחיבורי כנסת חיים (סימן קצ"ט דף צ"ו) עיין שם].

ובן עיין לגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמודי שמים (דשכ"א ע"א דפוס אלטונה) שכתב: "מנהג הספרדים ורבינו האר"י ז"ל, וכך היה נוהג אבא מארי הגאון ז"ל, ואנחנו אחריו,

ולעלמי עלמאי, עם ו' עיין שם. אבל לפי רבינו האר"י ז"ל צריך לומר לעלמי בלא ו', עיין לגאון חיד"א ז"ל בספר קשר גודל (סימן ח' אות ט"ז), ולמו"ז הגז"ל בספרו כף החיים (סימן נ"ו אות י"ג ואות כ"ט) עיין שם, ומצאתי בספר יפה ללב ח"א (שם אות ח') שהאריך בזה שכן הוא בספר תיקוני זהר ובכתבי רבינו האר"י ז"ל שצריך לומר לעלמי ולא ולעלמי והעיר על היעב"ץ ז"ל, והביא שכן דעת מרן ז"ל בשלחן ערוך (שם סעיף ג') לעלמי בלא ו' עש"ב, וכן העלה הגאון מהרח"ך ז"ל בשו"ת שמחת כהן ח"ב (או"ח סימן מ"ז) ע"ש, ואני מוסיף שמצאתי בסידור בני תימן קדמון משנת תי"ב שגם שם גרסו לעלמי בלא ו', וכמו שנדפס תצלום כתב היד בספר ויצבור יוסף בר ח"ג (דף ק"מ, ודף קנ"ו) ע"ש, וידוע שהסידורים דבני תימן מוחזקים למדויקים ע"ש, ולדידן כן עיקר לומר לעלמי כנודע, ולא כסידורים החדשים ששינו, ועוד חזון למועד ואכמ"ל.

והגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמודי שמים (בהגדה של פסח, דל"ג ע"א דפוס אלטונה) כתב: "מנהגו של אבא מארי הגאון ז"ל היה לומר כאן פסוק ואעבור עליך ואראך וגו', וכן אנחנו נוהגים אחריו, מכל מקום לא העמדנוהו בפנים, כאשר לא ראיתיו עד הנה כתוב על ספר".

ובאמת מנהג אביו הגאון חכם צבי ז"ל הוא כדברי רבינו האר"י ז"ל, עיין בפרי עץ חיים (שער כ"א פ"א ד"ה ונחזור) שכתוב שם: "וזהו בדמייך חיי, ולכן תמצא פסוק זה באמצע ההגדה", וכן הוא בשער הכוונות (ענין פסח דרוש א' ד"פ סע"ב): "ולסיבה זו תיקנו המסדרים פסוק זה באמצע סדר הגדה של פסח", ובהגהות וביאורים שעל שער הכוונות (שם אות ו') כתוב: "אמר מאיר (פאפירש) אפשר שבנוסח הרב (האר"י) ז"ל היה כתוב כן בהגדה, ובנוסח שלנו אינו". וצ"ע שהגאון יעב"ץ לא הביא כן מכתבי רבינו האר"י ז"ל וכנ"ל.

(שתי ברכות אלו), וכן כתב במצת שימורים, וכן כתב נגיד ומצוה (די"א ע"ד), וכן כתב במשנת חסידים (מסכת חצות פ"ג מ"א), וכן כתב ביד אהרן וסיים דלא כפרי חדש שכתב דרבינו האר"י ז"ל היה אומר הערב בלא ו' דליתא" ועיין שם בארוכה, וגם עיין לדודי זקוני ריש גלותא דבבל מוה"ר הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בשו"ת רב פעלים ח"ג (או"ח סימן ג'), ועיין בספר עיקרי הד"ט או"ח (סימן א' אות י"ד) מה שהביא על דברי המטה משה.

גם ראיתי לגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמודי שמים (דפ"א ע"ב דפוס אלטונה) בברייתא דרבי ישמעאל "וכן שני כתובים המכחישים זה את זה" וכו', שניקד תיבת וכן בצירי תחת האות כ', ואילו רבינו האר"י ז"ל על פי סודן של דברים הקפיד לומר דוקא בפתח מתחת לאות כ', וכמבואר בשער הכוונות (ד"נ ע"ד ד"ה רבון) הובא בכף החיים (סימן מ"ח דע"ו ע"ד) ע"ש, וגם עיין למוה"ר הגאון רבי יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי (פרשת מקץ אות י'), ובספרו עוד יוסף חי (פרשת מקץ אות י'). [ובמקום אחר כתבנו שצריך דוקא לקרא בניקוד פתח ושכן כתב מהר"ם מרוטנבורג ז"ל].

וכתב שם בספר עוד יוסף חי (שם אות י"א): "אזהרה שמענו מרבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות בנוסח רבון העולמים שאומרים קודם איזהו מקומן לומר כך שיהא שיח שפתותינו זה חשוב ומקובל ומרוצה", כי גם בזה יש סוד שצריך לומר זה, אף על גב דבלא תיבת זה תבא משמעות הדברים לנכון, ועל כן צריך לדקדק ולהזהר בזה".

אבל הגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו (שם דע"א ע"א) קבע וכתב הנוסח: "שיהא שיח שפתותינו חשוב ומקובל" והשמיט תיבת זה, על אף אזהרת רבינו האר"י ז"ל שיש לאומרה.

ובנוסח הקדיש בסידור "עמודי שמים" (דקי"ב ע"א) הדפיס הגאון יעב"ץ ז"ל לעלם

בספר יסוד ושוורש העבודה, אינן עולות בקנה אחד עם כתבי רבינו האר"י ז"ל שבידינו, דהיינו עם השמונה שערים שסדר רבינו שמואל ויטאל בן מהרח"ו ז"ל.

ופשר הדבר הוא שלרבינו הגאון הקדוש המחבר ז"ל לא באו כתיבות רבינו האר"י ז"ל אשר סדר מהר"ש ויטאל ז"ל, הן הם השמונה שערים המצויינים והמסולתים, סלת נקיה ונפת צוף, אלא באו לידי שאל כתיבות גורי האר"י ז"ל, כמו ספר הכוונות הישן, ופרי עץ חיים, ומחברת הקודש, וסידורי האר"י ז"ל למהדורותיהן וכיוצא בזה, ולפיכך כתב רבינו המחבר ז"ל בשם רבינו האר"י ז"ל דברים אחרים מהנמצאים בשמונה שערים.

אבל כבר ידוע ומפורסם שאנחנו אין לנו אלא רק ככתוב בשמונה שערים, ולא חיישינן לשאר כתיבות ושמועות משם האר"י ז"ל כנגד השמונה שערים, כאשר הודיענו והזהירנו רבות פעמים גאון עוזינו רבינו החד"א ז"ל, וכלשונו בספרו שיורי ברכה יו"ד (סימן פ"ט אות ו' ד"ה ואני): "ולענין סודות אנן יד עניי אנן לא צייתנן אלא לאשר נמצא כתוב ממהרח"ו זצ"ל שקבל מרבינו האר"י זצ"ל, ואפילו לתלמידי האר"י זצ"ל שזכו ולמדו מפיו פה קדוש אזהרה שמענו ממהרח"ו זצ"ל שלא להשגיח בדבריהם, והחזיק בזה הרמ"ז זלה"ה כידוע, וכבר כתבתי במקומות אחרים ששמנה שערים שסודר מהר"ש ויטאל הן היותר אמיתיים שקבלם מאביו רבינו מהרח"ו ז"ל בכתב ובעל פה שלמדם עמו" ע"ש.

ובספרו ככר לאדן (בלקוטים סימן ח' דקנ"ז ע"ב) כתב הגאון חיד"א ז"ל: "כתבתי דמנהג רבינו האר"י ז"ל וכו', וכן הוא האמת כי כן כתוב בשער המצוות שסידר מהר"ש ויטאל ז"ל, כי נאמן שמואל שלא לשנות אפילו אות מאשר מצא מכתב יד הקודש מר אביו מהרח"ו ז"ל, ושניים יסעו (כתבי האר"י) אשר

ועכשיו ראיתי שהגאון חיד"א ז"ל בביאורו זרוע ימין על הגדה של פסח (די"א ע"ג) העיר כן על הגאון יעב"ץ ז"ל שנעלם ממנו שזה נוסח האר"י ז"ל, ועוד הביא שם שכן הנוסח גם מספר הכוונות שסידר מהר"ם פאפירש ז"ל, ועיין לעיל מה שהבאנו משם מהר"ם פאפירש ז"ל ודוק.

והנה במשך השנים מצאתי שכבר הרגישו בדבר זה גדולי בתראי ז"ל, שיש במשנת הגאון יעב"ץ ז"ל דברים שאינם כמשנת רבינו האר"י ז"ל. עיין לגאון המובהק רבי חיים פונטרמולי ז"ל בספרו היקר פתח הדביר (סימן ר"ס סוף אות ה') שכתב: "וקשה לי על הגאון יעב"ץ ז"ל שכתב שאחר חצות יום הששי אחר הטבילה יקרא שנים מקרא ואחד תרגום ע"ש, והוא פלא שכל חיבורו סידר על פי מנהגי רבינו האר"י ז"ל ותמיד מביא דבריו, וכאן כתב היפך דבריו בתרתי וצ"ע" ע"ש.

וברור אצלי שהסיבה העיקרית שיש בדברי הגאון יעב"ץ ז"ל כזאת שאין השמועות שמביא משם רבינו האר"י ז"ל מתאימות למשנת האר"י ז"ל משום שלא באו לידי כתבי האר"י ז"ל המדויקים.

ולהבנת הדברים היטב הנני להעתיק כאן מה שכתבתי בס"ד בקונטרס "עיסור חיים", והוא הערות וחידושים לספר הקדוש יסוד ושוורש העבודה, והם שייכים ומתאימים גם לדברי הגאון יעב"ץ ז"ל, וזו לשוני שם: **ובמרים** כל שיח ראיתי לנכון להקדים ידיעה נצרכת וחשובה לכל הוגי ספר התורה הקדוש הזה ספר יסוד ושוורש העבודה.

והיא שהמעין ולומד בדברות קדשו ראה יראה שממש כמעט בכל דף ודף הביא רבינו הגאון הקדוש ז"ל שמועות הנהגות והלכות מכתבי רבינו איש האלהים האר"י ז"ל, אבל כמה וכמה פעמים יווכח המעיין שהשמועות וההכרעות בשם רבינו האר"י ז"ל שמובאים כאן

לסמוך על שום חיבור מכתובות האר"י ז"ל, זולת הכתיבות האמיתיות שהם שמונה שערים, ואשר סדר מהר"ש ויטאל ז"ל, וכמו שכתבו הגאון רא"ז מרגליות ז"ל בשערי תשובה או"ח (סימן כ"ז אות ח'), והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בשו"ת לב חיים ח"ב (סימן קמ"ג) ועיין לו גם בספרו כף החיים (סימן ל"א אות מ"ז עשה"ט), וכן כתב הגאון הקדוש אדמו"ר מקומרנה ז"ל בספרו היכל הברכה שמות (י"ז ג' ד"ק ע"ג), וכן כתב שארי ריש גלותא דבבל מוה"ר הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו שו"ת רב פעלים ח"א (אר"ח סימן י"א), ושם בקונטרס סוד ישרים (סימן ה' דצ"ד סע"ג), ושם ברב פעלים ח"ב (אר"ח סימן מ"ז), ושם ח"ד (קונטרס סוד ישרים סימן ד'), ובארוכה בריש ספרו דעת ותבונה (פתיחה ראשונה) עש"ב, וכן כתב הגאון רבי יוסף נסים בורלא ז"ל ראב"ד בירושלים ת"ו בספרו לקט יוסף (מערכת נ' אות כ') עיין שם.

ובן כתב זקני הגאון המפורסם המקובל האלקי רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בספרו כף החיים (סימן כ"ה סוף אות כ"ה, וסימן ל"ח אות כ"א, וסימן קי"א אות י' וסימן קי"ז אות ב') ועוד, וכן כתב הגאון המובהק רבי חיים סתהון ז"ל בספרו היקר ארץ החיים (סימן קל"ד סעיף ב'), ועוד ועוד.

והאדמו"ר הגאון ממנוקאטש ז"ל האריך בזה מאוד בכל חיבוריו, ולדוגמא בעלמא אציין לספרו נמוקי אורח חיים (סימן ה' סס"ב, וסימן רל"ה סק"א, וסימן רל"ו סק"א, וסימן ר"ג סק"א, וסימן רע"ד סק"ב ע"ש, ודוק), ובספרו חמשה מאמרות מאמר נוסח התפלה (דף קס"א ודף קס"ה, ודף ק"ע, ודף קפ"ו), ובספרו שער יששכר מאמרי חדש תשרי (מאמר נוסח זמן שמחתנו אות כ"ח ד"ה גם), ובספרו אות חיים (דף ר"ה), ובספרו דברי תורה (מהדורה ה' אות כ"ב), ובספרו שו"ת מנחת אלעזר ח"א (סימן י"ח) ועוד.

ולפיכך יש לו למעיין לבדוק ולראות אם כל המובא בחיבור הקדוש הזה ייסוד

סדרו הרב מהר"י צמח ז"ל ותלמידו מהר"ם פאפירש ז"ל, כאשר כתבתי אני הצעיר כמה פעמים שחקרתי ובדקתי בכמה ספרים וכתבים ע"ש.

ולא נלאה רבינו הגאון חיד"א ז"ל לחזור ולכפול ולשלש ויותר מהמה בכל חיבורי קדשו אזהרה זאת, שיש לסמוך רק על כתבי האר"י ז"ל אמיתיים שסדר מהר"ש ויטאל ז"ל, ולא על שאר כתיבות משם האר"י ז"ל, ואם באתי להביא כל לשונותיו בזה אין אנחנו מספיקין, ולדוגמא בעלמא הנני לציין שכן כתב עוד הגאון חיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף או"ח (סימן קע"ד אות ב', וסימן ר"מ אות י"ג), ושם יו"ד (סימן ר"מ אות י"ז ד"ה ואני), ובספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן רח"צ אות ב', וסימן תפ"ט אות ג'), ובספרו שו"ת יוסף אומץ (ר"ס נ"ו), ובספרו מראית העין (בליקוטים סימן ז' אות ח'), ובספרו שמחת הרגל על הגדה של פסח (לימוד ג' דכ"ב סע"ב), ובספרו לב דוד (פרק ל' אות ו' דף קנ"ה), ובספרו שם הגדולים חלק הגדולים (מערכת ח' אות כ"א), ושם חלק הספרים (מערכת ק' קונטרס אחרון אות א', ושם מערכת ק' אות צ"ה) עיין שם.

ואזיל רבינו הגאון חיד"א ז"ל בתר רביה רבינו איש האלהים הרש"ש ז"ל שאף הוא כתב כן דאין לסמוך על שום חיבור ושום שמועה משם רבינו האר"י ז"ל ורק יש לסמוך על כתבי האר"י ז"ל האמיתיים שסדר מהר"ש ויטאל ז"ל וככתוב בחיבורו הנורא נהר שלום (דכ"ה ע"א ודכ"ו ע"ב וע"ג), והביא דבריו מו"ז הגז"ל בכף החיים (סימן כ"ה סוף אות כ"ה) עיין שם.

ובכר קדם והזהיר על פתגמא דנא הגאון הקדוש הרמ"ז ז"ל וכמפורש באיגרותיו פעמים הרבה עיין שם (סימן ו' ד"ד ע"א וע"ב, וסימן ח' ד"ה סע"א, וסימן ל"ח דמ"ב סע"ב) ועוד.

ובאמת רבים וגם שלימים מגדולי גאוני בתראי ז"ל פקדונו להזהר בזה שלא

במחזיק ברכה או"ח (סימן רח"צ אות ב'): "הרב בית דוד (סימן ק"כ) הביא שתי שמועות סותרות משם תלמידי האר"י ז"ל וכתב דראוי לצאת ידי שניהם ע"ש, וכתב כן לפי שבימיו לא נתגלו כתבי מהרח"ו ז"ל מכתיבת ידו, אבל אנן שזכינו לשמונה שערים מכתיבת מהר"ש ויטאל ז"ל שהעתיק מכתיבת ידי מר אביו מהרח"ו ז"ל אין ספק דראוי לעשות כמו שכתב מהרח"ו זצ"ל", ועיין במצויין לעיל.

שוב מצאתי לגרא"ד לאווט ז"ל עצמו בספרו שער הכולל (פ"ז אות י') שמשמע שידע מההקדמה הנ"ל, ולפיכך קשה מדוע כתב כי האי לישנא בחיבורו נתיב חיים, ועיין שם כי קצתי הרבה.

ודע דהגאון הגדול רבן של ישראל אביר הרועים מוהר"ר חיים וולאז'ין זצ"ל בהקדמתו לביאור רבינו הגדול הגר"א זצ"ל לספרא דצניעותא כה כתב: "גם על כתבי הקודש שלו [של רבינו האר"י ז"ל] התבונן רבינו [הגר"א ז"ל] שיהיו עולים במקורי הדברים בזהר הקדוש ותקונים, והוציאם מאופל שיבושי ההעלקות, וגם ההוספות אשר רבו בהם מתלמידים אחרים שלא יצאו מתחת ידי מהרח"ו ז"ל שלא עמדו בסוד קדוש ה' על אמיתות עמקות כוונתו במקורי הדברים, ומהרח"ו ז"ל לבדו היה מבין עמקות פנימיות הדברים איה כבודם במקורם, וכאשר העיד האר"י ז"ל בעצמו, ואמר לי [הגר"א ז"ל] אשר גם מחמת ההוספות שנתוספו על כתבי האר"י ז"ל שאינם ממהרח"ו ז"ל אין לסמוך עליהם לענין דינא" עש"ב.

ולהאמור מבואר יוצא דכל דברות רבינו הגדול הגר"א זצ"ל אינם מוסבות אלא על שאר כתיבות גורי האר"י ז"ל, כפרי עץ חיים, וסידורי האר"י ז"ל, אבל לא על מה שסידר והעתיק מהר"ש ויטאל ז"ל מעצם כתיבת מר אביו מהרח"ו ז"ל דהיינו עצם שמונה

ושורש העבודה" משם רבינו האר"י ז"ל הוא כפי המבואר בכתבי האר"י ז"ל האמיתיים דהיינו מהדורת שמונה שערים דמהר"ש ויטאל ז"ל, ועיין לקמן בקונטרס עיטור חיים (אות ו' ואות ח') שהראינו שמה שהביא רבינו הגאון הקדוש המחבר ז"ל משם **רבינו האר"י ז"ל**, אינו ככתוב בשמונה שערים כתיבת ומהדורת מהר"ש ויטאל ז"ל עיין שם.

עוד דע דהגרא"ד לאווט ז"ל בספרו נתיב חיים שעל סידור דרך החיים (סימן רמ"ט אות ה') כתב: "ראיתי בברכי יוסף או"ח (סימן ל"ח סעיף ד') שכתב יש שכתבו משם האר"י ז"ל שהאבל רח"ל לא יניח תפילין דר"ת, אבל ראיתי למופת הדור המקובל המופלא קדוש יאמר לו הרש"ש שהניח תפילין דרבינו תם בימי אבלו, ואמר מר שבכתבי מהרח"ו האמיתיים לא נמצא זה ולדעתו יש להניחם גם בימי האבל" עד כאן לשון הברכי יוסף. ולכאורה אינו מובן מה שאמר כתבי מהרח"ו האמיתיים, האם נמצא ח"ו שאינם אמיתיים" וכו', עד כאן דברי הגרא"ד לאווט ז"ל.

ולכאורה תמוה טובא שלא ירד לסוף דעתן של רבינו הרש"ש והגאון חיד"א ז"ל במה שכתבו כתבי מהרח"ו האמיתיים, שכוונתם לשמונה שערים מהדורת מהר"ש ויטאל ז"ל ולאפוקי שאר כתיבות המיוחסות לאר"י, וכנ"ל בארוכה מפי ספרים וסופרים, ועיין בשם הגדולים (שצינתי לעיל) שהגאון חיד"א ז"ל האריך בזה ובסיבת הדבר עש"ב.

ולכך אין צורך לתירוץ הגאון נתיב חיים ז"ל שם, שבאו לאפוקי מדברי המסדר בסידור האר"י ז"ל, ומשמע שאם לא היו דברים אלא מהמסדר אלא כתובים בסידור האר"י ז"ל משם האר"י ז"ל אכן סמכנין עליהו, ולדידן הא ליתא דלא חיישינן לשום שמועה בשום חיבור כל שהיא כנגד דברים המבוארים בשמונה שערים וכלשון הגאון חיד"א ז"ל

ודע דרבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות (סדר קריאת שמע שעל המיטה) כתב: "ואחר כך תאמר יושב בستر עליון עד כי אתה ה' מחסי והם ששים תיבות גם כן" וכו', והגאון יעב"ץ ז"ל בסידורו עמודי שמים (סדר הלילה דשכ"ט ע"ב) כתב: "ולא אאמין שיצא האר"י ז"ל לפסוק באמצע מזמור יושב בستر ח"ו אבל אשמת המעתיקים היא שסמכו על דברי הרב אבודרהם, ולא כך למדני אבא מרי ז"ל, בשגם הוא שלא כדין ושלא כהלכה ולא יעשה בישראל ככה" עכ"ל.

והדברים תמוהים, דמה שייך כאן לא להאמין, אחרי שהדברים מפורשים שחור על גבי לבן בכתבי רבינו האר"י ז"ל וכל המקובלים שלאחריו, אתמהא.

ומצאתי לגאון רבי אורי ז"ל בהגהות "בני אבא" שעל ספר פתורא דאבא (דכ"ו ע"א אות ק"ה) שאחר שהביא דברי רבינו האר"י ז"ל ודברי הגאון יעב"ץ ז"ל כתב עליו: "המעייין במסכת שבועות (ט"ז ב') ובתוספות שם וחיודשי הריטב"א (שם) יראה דפסק לפסוק זה משה רבינו ע"ה אחר גמר מלאכת המשכן, ונראה שזו כוונת הגר"א ז"ל בהגהתו שם, ואנחנו מוכרחים להאמין בדברי רבינו האר"י ז"ל" ודפח"ח.

ובאמת אף לפי פשטן של דברים הרבה יש להשיב על דברי הגאון יעב"ץ ז"ל, ועייין בספר היקר דקדוקי סופרים לשבועות שם שהביא שבהרבה כתבי יד של התלמוד הגירסה רק עד אתה מחסי, וכן גרסו הרבה מרבתינו הראשונים נ"ע ע"ש, וכן גרס רבינו חננאל ז"ל שם, וכן נמי הגירסה בספרי הירושלמי המדויקים שבת (ס"פ ו'), ועייין בספר היקר עלי תמר לירושלמי שם (דע"ו ע"א) שכתב בזה דברים נכונים בטוב טעם ודעת כדרכו, והעלה שהעיקר עד כי אתה ה' מחסי ולא קשיא מידי איך אנחנו פוסקים באמצע פסוק וכתוב בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן י') ושם בליקוטי

השערים ואשר העתיקם אות באות תיבה בתיבה בלא שום תוספת ומגרעת ואפילו **אות אחת** וכעדות הגאון חיד"א ז"ל וכו"ל, אם כן פשוט וברור הוא שאף רבינו הגדול הגר"א זצ"ל מודה שיש לסמוך עליהם לענין דינא שהרי בשמונה שערים אין לא תוספת ולא שבושים וז"ב, וכמשנ"ת בס"ד. עד כאן לשוני בקונטרס עיטור חיים שם. [נועכשיו זכיתי בס"ד ונדפס קונטרס "עיטור חיים" בראש חיבורי כנסת יעקב עיין שם].

והדברים האמורים שהבאתי ביחס לספר יסוד ושורש העבודה, יפים גם ביחס לחיבורי קדשו של הגאון יעב"ץ ז"ל ודוק היטב.

שוב מצאתי לגאון האדמו"ר ממונקאטש ז"ל בספרו דברי תורה (חלק ד' אות ה') שכתב: "הנוסח המדויק מפי קדוש רבינו האר"י ז"ל לומר לעולם יהא אדם ירא שמים בستر כבגלוי, וכמבואר בפירוש בשער כוונות בנוסח התפילה של האר"י ז"ל עצמו. אמנם עתה ראיתי לגאון יעב"ץ ז"ל בספר מור וקציעה (סימן מ"ו) שבמחכת"ה הרחיב בלשונו וכתב: "בדה בלבו מאן דהוא והדפיס בستر כבגלוי" וכו', ונבהלתי איך יכתוב לשון כזה על רבינו האר"י ז"ל, ואף שלא נדפס בימיו שער הכוונות, אך הלא גם בפרי עץ חיים (שער הקרבנות פ"ג) כתב גם כן נוסח זה, ואולי חשב הגאון יעב"ץ ז"ל כי לא בדיוק כל כך נכתב נוסח זה בפרי עץ חיים, וכאשר חשב והפריז מדותיו בכמה דברים שלא כדת גם נגד המקובלים האמיתיים ז"ל כנודע ואכמ"ל, או אשתמיטתיה אז לשון הפרי עץ חיים הנ"ל ולפיכך כתב מה שכתב" ע"ש. והיינו כדכתיבנא בס"ד. [נועוד עיין לאדמו"ר ממונקאטש בספרו שער יששכר מאמרי חדש ניסן (מאמר זמן חרותנו ליום ב' דפסח אות ב'), ובקובץ התורני "אור ישראל" דווילעדניק (גליון כ"ז דף קע"ה הערה י"ב) ודוק היטב].

דשתי הסברות רש"י ורבינו תם אמיתיות ואין כאן מחלוקת וספק, ואילו הוא הכריע דאין צריך שתי זוגות רק יש להניחם מספק וכן קבע בסידורו (דט"ל ע"ב), ובא להכריע מתיקוני זהר חדש נגד האר"י ז"ל וסיעתו הקדושה, אשר כל דברי רבינו האר"י ז"ל מיוסדים על דברי הזהר הקדוש ונגלו אליו האלהים, והלואי היה כותב דרך הערה, אבל הוא מכריע וגזר אומר כי אין צורך לשתי זוגות תפילין וכו', והנה אם הפוסקים כתבו כן היינו משום דבזמנם עדיין לא זרח אור שמשו של האר"י זצ"ל, אבל הוא שתדיר בספריו מביא דברי האר"י זצ"ל, יש לתמוה עליו איך מלאו לבו להכריע נגד האר"י זצ"ל, והגם שכאן לא זכר כלל דברי האר"י זצ"ל, אין ספק שקדמה לו ידיעה מדבריו, ולשוא צרף צורך ואין הכרעתו כלום דנסחה מוטעית נזדמנה לו¹ ועיין שם ודוק.

והנה הגאון יעב"ץ ז"ל בריש ספרו מור וקציעה (סימן א' ד"ב ע"א) האריך לתמוה שאיך זה שבספר הזהר האריך הרחיב מאד להגדיל ענין קימת חצות ולעסוק בתורה ובבקשת רחמים על גלות ישראל וגלות השכינה, והנהיגהו כמה בני אדם בכל מקום שהוא כאילו הוא חיוב גמור על כל אדם מישראל ובכל מקום, ותמיה רבתי שלא נזכר בתלמודנו כלל מדבר גדול כזה שנזכר בזהר הקדוש במקומות רבו מספר, ולא נמצא אפילו ברמז קטן בגמרא בשום מקום לקימת חצות עם שהגדיל התלמוד גם הוא בשבח עסק התורה כלילה ולא זכר את זאת להזהר לקום בחצות ולא נזכר בתלמוד דבר זה אפילו בדרך חסידות מה שהזהר הקדוש הטיל לחובה וכו', ותו האיכא נמי מאן דאמר דלא איברי לילה אלא לשינתא, ואף למאן דאמר דלגירסא, מכל מקום לא הקפיד על נקודת חצות, ואמנם חז"ל הפליגו בהרבה מקומות לשבח העוסק בתורה כלילה באיזה שעה שתהא, אך הזהר העמיק הרחיב הדבור בסוד הענין להפליא מאוד, ובאו

הערות, וכן כתב בעלי תמר שם (דקצ"ד ע"ב), וכבר הראה הגאון האדר"ת ז"ל בכתביו שבהרבה מקומות בתפילה פוסקים בחצי פסוק, ולפיכך דברי רבינו האר"י ז"ל אמיתיים ודברי הגאון יעב"ץ ז"ל תמוהים, ושוב מצאתי לגאון פתח הדביר (סימן רל"ט) שתמה מאד מאד על דברי הגאון יעב"ץ ז"ל עיין שם בארוכה.

ומודעת זאת בכל הארץ כי גאון עוזנו רבינו החיד"א זצ"ל לשונו לשון של זהורית, ומעולם אינו משתמש בלשון תקיפה וקשה, ודבריו בנחת נשמעים וחוט של חסד משוך על לשונו, וזה ידוע ומפורסם לרגיל בחיבורי קדשו, ומצאתי שכבר רבנן בתראי כתבו כן להדיא, וזו לשון רבינו השדי חמד ז"ל (מערכת ו' כלל ל"א סד"ה ואני): "וכבר ידוע קדושתו וענוותו דמר יוסף צדיקא [רבינו החיד"א] לא גבה ליבו ולא הלך בגדולות ובנפלאות לדבר קשות על בני גילו קל וחומר על הרבנים שקדמהו", ושאר מוה"ר הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספר תשובותיו רב פעלים ח"ב (ארו"ח סימן מ"ד ד"ה וראיתי) כה כתב: "מה שכתב החיד"א ז"ל לית דחש לה אלא מיעוטא דמיעוטא דבטלי במיעוטיהו, לא קאי אפוסקים ז"ל, דחלילה לחשוב כן על רבינו החיד"א ז"ל שהיה נזהר בלשונו לדבר בדרך כבוד על אחרונים דאחרונים כנודע מספריו, ואיך יכתוב כלשון הזה", ועיין לגאון חיד"א ז"ל עצמו בריש ספרו מחזיק ברכה חלק יורה דעה ע"ש.

והנה עם כל דא ראיתי שהגאון חיד"א ז"ל בכמה דוכתי כתב בתקיפות ובלשון חריפה כנגד הגאון יעב"ץ ז"ל, והוא בספרו חיים שאל ח"א (סימן א') ששם הביא דברי הגאון יעב"ץ ז"ל שרצה להכריע מכח דברי הזהר דלא כהאר"י ז"ל גבי תפילין דרש"י ורבינו תם ז"ל וכה כתב הגאון חיד"א ז"ל: "ותמהני עליו דרב גובריה לחלוק על רבינו האר"י זצ"ל וכל קדושים אשר עימו שכתבו

וידאש זצ"ל בספריו הקדושים ראשית חכמה ותוצאות חיים האריך למאד מאד בזה, ובספר **חדש שפקק בזה אין להשגיח בו**, ואל זה רמז יחץ להזהר בקימת חצות, אשרי כל חוצ"י בו ה' אמר אליו בני אתה וכאב את בן ירצה", ואף שהגאון חיד"א ז"ל טמן ברמז דבריו מכל מקום הדברים ברורים למי נתכוין וכמבואר ודוק. [נעיין עוד בזה בחיבורי זכות יצחק ח"א (סימן ו') וצרף לכאן].

ולא נלאה הגאון חיד"א ז"ל מלחזור על זאת פעם נוספת בהגהותיו ניצוצי אורות שעל ספר הזהר הקדוש ח"א (דפ"ב ע"ב אות ב') עיין שם. [נזכר שכתוב שם לאפוקי מהרב מו"ק, הוא טעות הדפוס וצריך לומר מו"ק, והיינו מור וקציעה הנ"ל ופשוט].

ובספרו שם הגדולים חלק הספרים (מערכת ק' אות צ"ה) כתב הגאון חיד"א ז"ל: "ודע כי בארעא קדישא לא נמצא איש מפקק על שום דבר תורה ודו"ל ח"ו, והכל מתאבלים על החרבן בעוה"ר ומתאמצים לומר כל לילה תיקון חצות שסידר רבינו האר"י זצ"ל, ויש חברת אנשי חיל שקמים מבתיהם כל לילה בחצות למדרש קדוש ואומרים תקון חצות וקינ"ת סופרים תרבה, הן נותנין אוני"ן תאניה ואניה, ומרגלא בפומיהו דרבנן אשרי כל חוצ"י לומר תקון חצות הנזכר, ובימי בין המצרים בבית הכנסת הגדולה וק"ק תלמוד תורה נאספים ביום קהל גדול ומקוננים ובוכים בכל יום כמצות רבינו האר"י ז"ל וכו' וכו', והוצרכתי לכתוב זה יען ראיתי דתלו בוקי סריקי ביושבי ארץ ישראל וכתוב בספר, שרו להו מרייהו"ו עכ"ל. ועיין לו בספרו ברכי יוסף או"ח (סימן א') עיין שם.

ואגלה סודו של הגאון חיד"א ז"ל דגם כאן כוונתו על הגאון יעב"ץ ז"ל, עיין לו בספרו תורת הקנאות ותבין וד"ל. וזה מה שרצינו לבאר בס"ד.

* * *

המקובלים למלא את דבריו ועשאוהו חובה והאריכו בעונש המבטלו" וכו', וסיים הגאון יעב"ץ ז"ל שנראה לו שספר הזהר הקדוש לא הטיל חיוב זה אלא לשוכני ארץ ישראל ולתלמידי חכמים דווקא דחשיבי לאתאבולי על ירושלם עם שבוודאי כל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם לענין זה עושה ואשרי לו המקדש עצמו בכך וכו' ועוד האריך הרבה ע"ש.

אבל גאון עוזינו החיד"א ז"ל במחזיק ברכה או"ח (סימן א' אות א') אחר שהביא דברי הגאון יעב"ץ ז"ל כתב עליו: "ואיני יודע אמאי לא חש הרב כי בדבריו ופקפקיו אלו מרשל ומרפה לעובדי השי"ת ח"ו, ולכל הדברות ולכל האמירות אשריו מי שזוכה לקום בחצות או קודם היום בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ, וכבר הוכיחו הרב ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ז) והרב דעת חכמה (שער העבודה פ"א) מכמה ראיות דחיוב זה כולל כולל בין לתלמידי חכמים בין לעמי הארץ וכו', ובעל נפש בעיניו יראה מה שהאריך החסיד מהור"ר אליהו די וידאש זצ"ל בספריו הקדושים ראשית חכמה ותוצאות חיים בענין קימת חצות עיין שם באורך".

והוסיף הגאון חיד"א ז"ל בספרו יוסף אומץ (ס"ס נ"ד) וכתב: "בספרי מחזיק ברכה (שם) כתבתי דגם מי שאינו תלמיד חכם צריך לקום באשמורת, לאפוקי ממי שכתב להפך, ועתה ראיתי שהוא מבואר בזוהר הקדוש ח"ג (דקכ"א ע"ב) וזו לשונו: "ומאן דלית ליה רשו לאתעסקא באורייתא, יקיים קומי רוני כלילה וכו' ויימא באשמורת כמה סליחות כמה תחנונים" ע"ש, גם בספרו שמחת הרגל על הגדה של פסח (לימוד ג' ד"כ ע"ב) כתב הגאון חיד"א: "יחץ, ירמוז לקום בחצות לילה להתאונן על חרבן הבית ולעסוק בתורה וכמעט ספר הזהר הקדוש מלא מאד מזה להגדיל ענין זה והתועליות הנמשכות לעושה מצוה זו, וכבר הרב הקדוש מהר"ר אליהו די

האר"י ז"ל אכן כך צריך לעשות, ועיין בן איש חי שם בסמוך לעיל (אות כ') ודוק, ועיין בכף החיים סימן ג' דלעיל.

והנה מצאתי לגאון רבינו יוסף חיים ז"ל עצמו בספרו בניהו על תיקוני הזהר (תקון ס"ט דמ"ג ע"ב מדפי הספר המצוי) שכה כתב: "ולכן אמר הנותן מטתו בין צפון לדרום, הקדים צפון שלא אמר בין דרום לצפון, והיינו להורות שראשה יניח **לצפון** ורגליה לדרום, וכיון דאשה לצפון שהוא דרגא דאשה, אז היא מזרעת תחילה בראשונה, והאיש לבסוף, ולכן הוי"ן ליה בנים זכרים" עכ"ל.

ועם שאיני כדאי בענייני תמה אני על עצמי, כי לכאורה הוא פלא, שדברי קדשו כאן שראש המטה יהיה **לצפון**, הם לכאורה הפך דברות קדשו של רבינו האר"י ז"ל שכתב דראש המטה יהיה **למזרח** כמפורסם, וכן הביאו הגאון רבי יוסף חיים ז"ל עצמו בספרו בן איש חי וכן"ל וצ"ע. [ולפי דרכינו מצאנו עוד מקום שלכאורה דברי רבינו הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל אינם כרבינו האר"י ז"ל, ועיין בזה בחיבורי כנסת יעקב (דף קנ"ב אות כ"א) ע"ש, ומכאן ראייה נוספת לדברינו שם ודוק].

ואנן לדידן קיימא לן כדברי רבינו האר"י ז"ל שהכוונה שראש המטה יהיה למזרח ומרגלותיה למערב, וכן עיקר, וכדכתיבנא בקונטרס תשובתי בס"ד, אפס קצתו נדפס בקובץ התורני "אוצרות ירושלים" שנת תשל"ו (גליון קצ"ג), ועוד שם שנת תשל"ז (גליון רט"ו) עיין שם בארוכה. וזיכני השי"ת וצולמו הדברים בחיבורי כנסת חיים (סימן קצ"ט דף צ"ח, וסימן רנ"ה דף ק"ס), ובקונטרס תשובתי נתבאר הענין היטב היטב בס"ד, השי"ת יעזורני על דבר כבוד שמו, ויהיה בעזרי ויעמוד לימיני להדפיס בקרוב כל חידושי התורה שזיכני במתנת חנם ובחנינה גמורה, לתועלת רבותי המעיינים שוחרי תורה ותושיה מבקשי האמת, להגדיל תורה ולהאדירה. **אמן אמן אמן.**

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: בדברינו לעיל הבאתי דברות הגאון יעב"ץ ז"ל שבספרו שאילת יעבץ ח"א (סימן מ"ז) העיד וכתב שמיטת אביו הגאון חכם צבי ז"ל הייתה ראשה למזרח ורגליה למערב, וכסברת רבינו האר"י ז"ל, ולא כסברת רבותינו הפשטנים ופסק מרן ז"ל ורמ"א ז"ל ע"ש. וזה אכן כפי עדות הגאון יעב"ץ ז"ל במור וקציעה (דלעיל) שמנהג אביו הגאון חכם צבי ז"ל רובו ככולו כמנהג רבינו האר"י ז"ל, וראיתי לנכון לקבוע כאן הערה קצרה בענין זה בס"ד.

ברכות (ה' ב'): "אמר רבי חמא ברבי חנינא אמר רבי יצחק כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הוי"ן ליה בנים זכרים, שנאמר וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים. רב נחמן בר יצחק אמר אף אין אשתו מפלת נפלים כתיב הכא וצפונך תמלא בטנם וכתוב התם וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה".

ונודע שנחלקו רבותינו ז"ל בדבר, שרבותינו הפשטנים ז"ל ביארו שראש המטה יהיה **לצפון**, ומרגלות המטה לדרום, ואילו רבותינו המקובלים ובראשם איש האלהים רבינו האר"י ז"ל ביארו שראש המטה יהיה **למזרח** ורגליה למערב, ועיין בזה למו"ד הגאון ז"ל בכף החיים (סימן ג' אות ט"ז, וסימן ר"מ אות צ"ה) ע"ש, ושו"ת דברי ישראל וועלץ ח"ב (סימן מ"ט דר"ז ע"ב) ע"ש. **וכתב** שארי מוה"ר גאון עוזינו רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי (ש"ב פרשת וירא אות כ"ה): "טוב שיתן האדם מטתו בין צפון לדרום וכמו שאמרו חז"ל, ויהיה דוגמת אדם הראשון כשנברא, וכך יעשה ראשו למזרח, ורגליו למערב, וידו הימנית בדרום, ויד שמאלית בצפון, וכנזכר בדברי רבינו האר"י ז"ל בשער טעמי המצוות (פרשת בראשית ד"ו ע"ב) ע"ש.

ובענייני צריך אני להבין מדוע מוה"ר ז"ל אפקיה רק בלשון "טוב" שיתן וכו', ולא כתב בלשון "צריך" וכיוצא, שהרי לרבינו

סימן יא.

בענין רבינו הרש"ש ז"ל גילגול רבינו האר"י ז"ל

גדולה בעולם, והשיבו אילו מצאתי אפילו אחד בלבד צדיק גמור בכס, לא סלקוני מן העולם הזה קודם זמני. עודנו מדבר עמו, שאל עלי ואמר היכן הלך חיים, וכי בשעה כזאת הלך מאצלי, ויצטער מאד, והבין מדבריו כי היה ברצוני למסור לי איזה דבר סתר, אז אמר לו רבי יצחק ומה נעשה מכאן ואילך, ויאמר תאמר לחברים משמי שמהיום והלאה לא יתעסקו כלל בחכמה זו שלמדתיים, כי לא הבינו אותה כראוי, ויבאו ח"ו לידי כפירה ואיבוד נפש, אמנם רח"ו לבדו יעסוק בה לבדו בלחישת סתר, ויאמר רבי יצחק וכי ח"ו אין עוד לנו תקוה, ויאמר לו [רבינו האר"י] אם תזכו אני אבוא לכם ואלמדכם, ויאמר לו איך תבוא ותלמדנו, אחר שאתה נפטר עתה מן העולם הזה, ויאמר לו אין לך עסק בנסתרות, איך תהיה ביאתי לכם, אם בחלום, אם בהקיץ, אם במראה, ותכף אמר לו קום צא מהר, כי אתה כהן, ואני הגיע זמני, כי אין פנאי להאריך בשום דבר, ויצא מהר, וטרם שיצא ממפתן הבית, פתח פיו ויצאה נשמתו בנשיקה זלה"ה עכ"ל.

וכיוצא בזה כתוב בהקדמת ספר אוצרות חיים: "ואמר [רבינו האר"י ז"ל] קודם פטירתו שיהיו כל החברים שלא יקראו בזו החכמה לפי שעדיין אינם שלימים, וח"ו שמא יבואו לידי קיצוץ, ואם יהיה בדור זכות שהוא ז"ל יבא וילמד אותם החכמה בשלימות. והשיבו לו איך יבא האדון, ואנחנו זקנים והוא יהיה קטן, ואמר להם או אבוא בחלום, או בהקיץ, או באיזה אופן שיהיה" ע"ש. וכן הוא בספר נגיד ומצוה בראש הספר (דף ג') ע"ש.

הגאון הקדוש רבי יצחק אייזיק כהנא מספינקא זצוק"ל הי"ד, בראש ספרו שו"ת חקל יצחק (קונטרס עשרה מאמרות מאמר ט' אות ו' דמ"ב סע"א) כתב: "סיפר לי [אביו הגה"צ בעל אמרי יוסף מספינקא זצ"ל] שפעם אחת ראה בחלום את רבינו הגה"צ מבארדיטשוב זצ"ל זי"ע בעל קדושת לוי, ושאל את אאמו"ר מה הן הכוונות של ברכת מעין שבע בליל שבת קודש, וענה לו אאמו"ר שהן המרגלאין של שבת קדש שמכוונים בשמונה עשרה ככתוב בסידור האר"י ז"ל, ואמר לו הגאון הקדוש הנ"ל שאינו כן, ולקח הספר שהיה מחזיק בידו והראה לו שרבינו האר"י ז"ל חזר בו, והראה לו כוונות אחרות, ובזה נתעורר אאמו"ר והיה זוכר הכוונות. ואחר כמה שנים הגיע אליו סידור הרש"ש כתב יד, וראה שאין כתוב בברכת מעין שבע הכוונות הנ"ל, אלא שמות הפרצופים הקדושים, ואמר שכמדומה לו שגם בספר שהראה לו הגאון הקדוש מבארדיטשוב ראה אלו הכוונות" עכ"ל ק.

ולבאורה הדברים אינם ברורים, שהרי בעל קדושת לוי ז"ל אמר לבעל האמרי יוסף ז"ל שרבינו האר"י ז"ל חזר בו, והביא מסידור רש"ש, פתח באר"י וסיים ברש"ש אתמהא.

ולהסביר הדברים אביא מה שכתב רבינו חיים ויטאל ז"ל בשער הגלגולים (סוף הקדמה ט"ל): "ספר לי הרב רבי יצחק הכהן ז"ל, כי בעת פטירת מורי [רבינו האר"י] ז"ל, כשיצאתי אני מאצלו, נכנס הוא אצלו, ויבכה לפניו ויאמר, וכי זו היא התקוה שהיינו כלנו מתאווים בחיך, לראות טובה ותורה וחכמה

והנה בחיבורי "תוספת חיים", הנדפס בירושלם תשל"ו, בסוף ספר צוואה מחיים (סימן ל"ח דף ל') הבאתי דברי גאון עוזינו רבי חיים פאלאגי ז"ל שבספרו תוכחת חיים ח"ב (סדר תצוה דצ"ו ע"ב) כה כתב: "הנה מצינו לגדול בתורה ובחסידות ומפורסם בקבלה הרש"ש ז"ל זיע"א, אשר עליו אמרו כי ההבטחה שהבטיח רבינו האר"י ז"ל לתלמידיו שאמר להם אם תזכו אבוא אליכם פעם אחרת, בא להם רבינו האר"י ז"ל בגלגול הרש"ש ז"ל" ע"ש.

ודע כי הגאון אדמו"ר מקומרנא ז"ל בספרו נוצר חסד אבות (פ"ד מ"ד) כתב כי "מין הקדוש האלקי רבינו האר"י יצאה נשמתו כשאמר בלשון שפניא (ספרד) שמרני מידי גאוה" ע"ש. ובדברי מהרח"ו ז"ל שהבאתי לעיל לא נזכר דבר זה וצ"ב.

גם ראיתי לגאון יעב"ץ ז"ל בספר המטפחת דיליה (דף ק"ה דפוס לבוב) שכתב: "אף האר"י ז"ל העיד בשעת פטירתו שאפילו תלמידו המובהק רח"ו לא הבין ולא ידע באמת אפילו הקדמה אחת בסתרי תורה על בוריה, רק מעט מזער, כמו שכתוב בספר נגיד ומצוה".

ותמה אני על עצמי ודברים ככתבם צע"ג, ובספר נגיד ומצוה דפוס אמסטרדם תע"ב, שהיה לפני היעב"ץ ז"ל, עיינתי (בראש הספר דף ג') ולא נזכר מזה כלל וכלל, וגם הדברים המפורשים בשער הגלגולים שמהרח"ו לבדו יעסוק בחכמת האמת כנ"ל הם סתירה גמורה למה שהביא הגאון יעב"ץ ז"ל וצ"ע.

זה מה שראיתי לכתוב בענין זה ולהביא מה שמצאתי בס"ד בנדון, ולתועלת המעינים הי"ו ועוד נברר הדברים בעזר האל החונן דעת והנותן דעת וחיים.

ועל פי זה הוסיף לבאר הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו כף החיים (סימן ל"ב אות י"ז): "אשכחנא מרגניתא לרב חיד"א ז"ל דאייתיה מנהגו של הקדוש הרש"ש זיע"א שהיה נוהג בית מדרשו בכל ערב שבת קודם תפילת מנחה לעשות התרת קללות לו ולכל בני ביתו, ולבי אומר לי דכיון דהרש"ש היה גלגול הקדוש רבינו האר"י ז"ל וממלא מקומו כנודע, וידע צדיק מה שעבר עליו בערב שבת מקללות וקטטות, זאת היא הסיבה שהיה הרש"ש ירא וחרד על הדבר ולכן היה נזהר לעשות זאת בכל ערב שבת", וחזר וכתב כזאת גם בספרו שו"ת לב חיים ח"ב (סימן צ"ה דנ"ד ע"ב, וסימן קכ"ה דצ"א ע"ד) שקבלה בידנו שרבינו האר"י ז"ל חזר בגלגול הרש"ש ז"ל ע"ש.

וחושבני שעכשיו הדברים האמורים בספר חקל יצחק יאירו באור יקרות, אחר שקבלה בידנו שרבינו הרש"ש הוא גלגול רבינו

ברוך רחמנא דסייען, מריש ועד כען

האל ב"ה יפתח לבבנו בתורתו וישים בלבנו אהבתו ויראתו לעשות רצונו ולעובדו בלבב שלם אנחנו וזרענו וזרע זרענו עד עולם אמן, והוא יתברך ידבך לבנו במצוותיו ויאיר עינינו בתורתו הקדושה תורת חיים

רשימת ספרי הרב המחבר שליט"א

מעודכן לאב תשפ"א

9. **ברית יצחק** (10)
חידושים וביאורים בעניני עקידת יצחק. תשס"ט, הוצאה שניה ניסן תשס"ט
10. **ברכי נפשי ח"א** (11) **וח"ב** (12)
ברכי נפשי ח"א - חידושים ביאורים ופסקים בעניני ברכות, ע"ס "שמח נפש" מהגר"ר שמ"ח גאגין זצ"ל. ברכי נפשי ח"ב - חידושים וביאורים בתלמוד ובכללי ההוראה והפסק. תשנ"א - תשנ"ד, תשפ"א
11. **ברכת יעקב** (13)
בעניני איסור ברכה שאינה צריכה מדרבנן והמסתעף. תשנ"א
12. **גדולה תשובה** (14)
חידושים ביאורים וליקוטים בעניני מצות התשובה (וכולל בתוכו אמרי חיים על התשובה, תשנ"ט). תשי תשס"א
13. **דברי יעקב חיים ח"א** (15)
פסקי הלכות חידושים והערות. תשע"ז
14. **דברי יעקב חיים ח"ב** (16)
פסקי הלכות חידושים ביאורים והערות. תשע"ט
15. **דרופתקי דאורייתא א' (17) ב' (18) ג' (19)**
חידושים ביאורים וליקוטים במצות תלמוד תורה ובמצות ענווה ח"א - אייר תשמ"ז, ח"ב - תשנ"ג, ח"ג תשנ"ה
16. **הדר יעקב ח"א** (20)
חידושים וביאורים הערות והארות בחמשה חומשי תורה ומפרשיה. מוחשון תשס"ה
17. **הדר יעקב ח"ב** (21)
חידושים וביאורים הערות והארות בחמשה חומשי תורה ומפרשיה. כסליו תשס"ה
- א"ה. המיספור הגדול הינו הכרכים הקיימים
המיספור הפנימי הוא הספרים שיצאו לאור בעבר בנפרד
המופיע באפור, אזל ולא ניתן להשיגם כעת
1. **אוצר ישעך** (1)
חידושים וביאורים על מסכת כתובות ח"ב, (חלק א' בספר תרנן לשוני). תשס"ג, הוצאה שניה תשפ"א
2. **אור משה** (2)
חידושים וביאורים על מסכת קידושין. תש"ן
3. **אורייתא ח"א** (3) **וח"ב** (4)
אורייתא ח"א - מאמרי רז"ל המעוררים לשקידה ומעלות ת"ח ומחזיקי תורה, וביאורים בעניני תמכין דאורייתא. תשע"ו, הוצאה שניה ניסן תשפ"א
- אורייתא ח"ב - חידושים וביאורים בעניני מצוות תלמוד תורה. ניסן תשפ"א
4. **אות יעקב** (5) **(על ספר יחי ראובן)**
כללי התלמוד, הוספות וביאורים על ספר "יחי ראובן" מהגאון רבי ראובן נאורי זצ"ל. תשמ"ג
5. **אמרי חיים** (6)
אסופת דברי הגר"ח פאלאג'י זצ"ל בעניני שמירת הלשון, חומר העון ומעלת ושכר הנוצר לשוננו. תשס"ה
6. **אמרי יעקב** (7)
ביאורים הערות וצינונים על ספר חסידים. תשס"ז, *לא נדפס, ונמצא באוצר החכמה*
7. **במשנת רבינו האר"י ז"ל** (8)
עיונים וביאורים וכללים במשנת רבינו האר"י ז"ל תשפ"א
8. **ברית יעקב** (9)
חידושים וביאורים על סוגיות התלמוד. תשמ"ה

18. **הדר יעקב ח"ג** (22)
 חידושים וביאורים הערות והארות בחמשה חומשי תורה ומפרשיה. אדר ב' תשס"ה
19. **הדר יעקב ח"ד** (23)
 חידושים וביאורים הערות והארות בחמשה חומשי תורה ומפרשיה. אייר תשס"ה
20. **הדר יעקב ח"ה** (24)
 חידושים וביאורים הערות והארות בחמשה חומשי תורה ומפרשיה. אלול תשס"ה
21. **הדר יעקב ח"ו** (25)
 חידושים וביאורים הערות והארות בחמשה חומשי תורה ומפרשיה. ניסן תשס"ז
22. **וזאת ליהודה** (26) - **טל חיים** (27)
 וזאת ליהודה - כללי ספק ספיקא וחידושים וביאורים על נביאים וכתובים. תשנ"ד
 טל חיים - חידושים וביאורים על חמשה חומשי תורה. תשנ"ד
23. **ויחי יעקב (ע"ס והארכת ימים)** (28)
 חידושים ביאורים בדברים המביאים לידי אריכות ימים אשר בספר והארכת ימים. כסלו תשמ"ג - תשע"ב
 מהדורה חדשה עם "קונטרס הוספות" (29). תש"ס
24. **זכות יצחק ח"א** (30)
 חידושים וביאורים על סוגיות התלמוד. תשנ"ב
25. **זכות יצחק ח"ב** (31)
 חידושים וביאורים על סוגיות התלמוד. תשנ"ד, תשפ"א
26. **זכרון משה א' (32) ב' (33) ג' (34)**
 פסקים וחידושים בעניני חג הפסח. מהדורה רביעית, ניסן תשע"ד
27. **זרע חיים** (35)
 פסקים וחידושים במצות ביקור חולים. תשמ"ח
28. **חוקי רצונך א' (36) ב' (37) ג' (38)**
 פסקים וחידושים וביאורים בעניני חג החנוכה ובמטבע ברכת "על הנסים". ח"א מהדורה מתוקנת - תשנ"ו, ח"ב - תשנ"ז, ח"ג תש"ע
29. **טוב להודות א' (39) ב' (40)**
 חידושים וביאורים במצות זכירת מעשה עמלק ומחיייתו, וחידושים וביאורים במגילת אסתר. ח"א - תשנ"ה, ח"ב - תשנ"ו
30. **טוב להודות ג' (41) ד' (42)**
 פסקי הלכה במצות חג פורים, וחידושים וביאורים במצות זכירת עמלק ומחיייתו, וחידושים וביאורים במגילת אסתר. אדר תשס"ב. מהדורה שניה של ח"ג, וח"ד, אדר תשע"ה
31. **יודוך סלה (על ספר כל החיים)** (43)
 משה ומתן חידושים וביאורים בספר כל החיים מהגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל. אדר תשע"ז
32. **יחי יוסף** (44)
 כללי ההוראה והפסק וחידושים וביאורים בסוגיות התלמוד. תשנ"א
33. **ישועות חיים א' (ע"ס צדקה לחיים)** (45)
 חידושים ביאורים והערות במצות צדקה עם ספר צדקה לחיים מהגאון ר"ח פאלאג'י זצ"ל. תשנ"ט
34. **ישועות חיים ב' (46) ג' (47)**
 ישועות חיים ב' - חידושים ביאורים והערות במצות צדקה. תשס"ט
 ישועות חיים ג' - חידושים ביאורים והערות במצות צדקה. תשע"ז
35. **כנסת חיים**
 כולל שלשה ספרים:
 אוצרות ירושלים (48) - הערות וביאורים בדברי רבותינו ז"ל, שנתפרסמו בקובץ אוצרות ירושלים.
 יד סופר ח"א (49) - הערות וצינונים לספר גדולות אלישע על שלחן ערוך או"ח.
 יד סופר ח"ב (50) - חידושים ביאורים ופסקים בעניני חג פורים ומצוותיו. תשנ"ג
36. **כנסת יעקב** (51)
 חידושים וביאורים בתלמוד ובמשנת רבותינו. תשמ"ט
37. **כרם יעקב** (52)
 פסקי הלכה וחידושים וביאורים בתלמוד ובמשנת רבותינו. תשמ"ט

38. מאמר יעקב (ע"ס פדה את אברהם) (53)
פסקים וחידושים על ספר פדה את אברהם מהגאון רבי אברהם פאלאג'י זצ"ל. תשס"ב
39. מנוחת שלום ח"א (54)
פסקי הלכה בהלכות ברכות, וחידושים על מסכת סנהדרין. טבת תשס"ב
40. מנוחת שלום ח"ב (55)
חידושים וביאורים בסוגית מוקצה (סוף פ"ג דשבת). שבט תשס"ב
41. מנוחת שלום ח"ג (56)
חידושים וביאורים בחמשה חומשי תורה ובחמש מגילות ומפרשיהם. אדר תשס"ב
42. מנוחת שלום ח"ד (57), ח"ה (58), ח"ו (59)
מנוחת שלום (ח"ד) - משא ומתן ובירורים בכללי הפוסקים רבותינו הראשונים כמלאכים גאוני צרפת ואשכנז. ניסן תשס"ב
מנוחת שלום (ח"ה) - משא ומתן ובירורים בכללי הפוסקים רבותינו הראשונים כמלאכים גאוני בבל וספרד. אייר תשס"ב
מנוחת שלום (ח"ו) - משא ומתן ובירורים בכללי הפוסקים. סיון תשס"ב
43. מנוחת שלום ח"ז (60), ח"ח (61)
משא ומתן ובירורים בתורת המנהגים ובתוקף כח המנהג. תמוז תשס"ב
44. מנוחת שלום ח"ט (62), ח"י (63)
חידושים וביאורים בחמשה חומשי תורה נביאים וכתובים ומפרשיהם. אלול תשס"ב
45. מנוחת שלום ח"יא (64)
חידושים וביאורים הערות והארות בתלמוד הקדוש ומפרשיו. תשרי תשס"ג
46. מנוחת שלום ח"יב (65)
חידושים וביאורים הערות והארות בתלמוד הקדוש ומפרשיו. מרחשון תשס"ג
47. נר יהודה (66)
פסקי הלכות בעניני ברכות וחידושים וביאורים על סוגיות התלמוד. תשנ"ב
48. עדות ביעקב ח"א (67)
חידושים ביאורים והערות בתלמוד הקדוש ומפרשיו. תש"ע
49. עדות ביעקב ח"ב (68)
חידושים ביאורים והערות בתלמוד הקדוש ומפרשיו. תשע"א
50. עוז יעקב ח"א (69), פרי חיים (70), לך נאה להודות (71)
עוז יעקב ח"א - חידושים ביאורים ופסקים בעניני חודש תשרי. תש"ע
פרי חיים - בעניני ברכת האילנות מזווה וזכירה ועוד. תשע"א
לך נאה להודות - חידושים בענינים שונים. מרחשון תש"ע
51. פרי טוב (72) - יגדיל תורה ח"א (73)
פרי טוב - חידושים וביאורים על התפילה וכללי רבותינו הפייטנים. תשנ"ז
יגדיל תורה ח"א - הרגשות הארות והערות בדברי רבותינו גדולי הדורות על התנ"ך והתלמוד. תשנ"ה
52. ציון יעקב (על ספר מחנה אפרים) (74)
הערות וצינונים לספר מחנה אפרים מהגאון רבי אפרים נבון זצ"ל. מהדורת א' - תשמ"ח, מחנ"א מהדורה חדשה - תשס"ב
53. קטורת חיים (75)
חידושים ביאורים והערות בעניני מצות הקטורת. תש"פ
54. שובי השולמית ח"א (76), ח"ב (77), ח"ג (78)
שובי השולמית (ח"א) - בעניני תשובה וקידוש השם. תשס"ז, אייר תשפ"א
שובי השולמית (ח"ב) - בעניני מצות תשובה והמסתעף, מסודרים לפי פרשיות התורה. תשס"ח, אייר תשפ"א
שובי השולמית (ח"ג) - בעניני מצות ארבעת המינים. תשס"ח, אייר תשפ"א
55. שובי השולמית ח"ד (79)
בעניני נ"ט בר נ"ט דהיתרא והמסתעף, ומשא ומתן בכללי ההוראה. תשס"ח

56. שובי השולמית ח"ה (80)
בעניני מצות התשובה והמסתעף. תשס"ח
57. שובי השולמית ח"ו (81)
בעניני מצות התשובה והמסתעף. תשס"ח
58. שובי השולמית ח"ז (82)
בענינים שונים תשס"ט
59. שובי השולמית ח"ח (83)
חידושים ופסקים בעניני יום הכיפורים תשס"ט
60. שובי השולמית ח"ט (84)
חידושים ביאורים ופסקים תש"ע
61. שובי השולמית ח"י (85)
חידושים וביאורים בעניני מצות אהבת השי"ת ובמצות התשובה. תשע"ג, אייר תשפ"א
62. שובי השולמית ח"יא (86)
פסקים בהלכות יוה"כ וחידושים וביאורים בעניני מצוות התשובה והמסתעף. תשע"ד, אייר תשפ"א
63. שלום יעקב (87)
כללי ההוראה והפסק וחידושים וביאורים על סוגיות התלמוד. תשנ"ט
64. שם בצלאל (88)
כללי ההוראה והפסק וחידושים וביאורים על סוגיות התלמוד. תשנ"ה
65. תוספת חיים (עם ספר צוואה מחיים) (89)
הוספות והשלמות לספר צוואה מחיים מהגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל הכולל את קורות חייו הליכותיו בקודש והנהגות מוסר. מהדורה חדשה - תשנ"ה
66. תורת יעקב על התורה (90)
חידושים וביאורים והערות בחמשה חומשי תורה נביאים וכתובים ומפרשיהם. מהדו"ב עם הוספות תשס"ב
67. תורת יעקב על ספר ויקרא (91)
חידושים וביאורים והערות על ספר ויקרא ומפרשיו. אדר ב' תשס"ה
68. תורת יעקב על ספר במדבר (92)
חידושים וביאורים והערות על ספר במדבר ומפרשיו. אייר תשס"ה
69. תפארת יצחק (וע"ס הזכרון) (93)
חידושים וביאורים לספר הזכרון מהגאון רבי יצחק טייב זצ"ל, ובכללי ההוראה והפסק ותורת המנהגים. תשמ"ח
70. תרנן לשוני (94)
חידושים וביאורים על מסכת כתובות ח"א, (חלק ב' בספר אוצר ישעך). תשנ"ח